

Valtioneuvoston
kanslia

Tulevaisuusfoorumit 1998 - raportti

Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja
1999/2

Valtioneuvoston
kanslia

Tulevaisuusfoorumit 1998 - raportti

Toimittanut Pauliina Peltonen

Tilausosoite:

Valtioneuvoston kanslia
Snellmaninkatu 1
00170 Helsinki

ISBN: 951-53-1925-0

ISSN: 0782-6028

URN: URN:NBN:fi-fe19991035

URL: <http://www.vn.fi/vn/suomi/selont/vntf1998.pdf>

Julkaisupaikka ja -vuosi: Helsinki 1999

Valtioneuvoston kanslia / Monistamo

Taitto Pasi Risberg, Alda Media Oy
Kannen suunnittelu Markku Metsämäki, Alda Media Oy

Painopaikka Tummavuoren Kirjapaino Oy, Vantaa 1999

Tekijät(toimielimessä: toimielimen nimi, puheenjohtaja): Toimittanut: Pauliina Peltonen		Julkaisun laji: Raportti	
		Toimeksiantaja: Valtioneuvoston kanslia	
		Toimielimen asettamispäivä:	
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen): Tulevaisuusfoorumit 1998 - raportti			
Julkaisun osat:			
Tiivistelmä: Tulevaisuusfoorumit olivat Paavo Lipposen hallituksen syksyllä 1998 eri puolilla Suomea järjestämä tilaisuuksien sarja, jossa tarkasteltiin kansallisia ja alueellisia kehittämiskysymyksiä. Tilaisuuksien taustalla olivat valtioneuvoston tulevaisuusselonteon osat I ja II (osa I "Suomi ja Euroopan tulevaisuus" annettiin eduskunnalle lokakuussa 1996 ja osa II "Reilu ja rohkea - vastuun ja osaamisen Suomi" annettiin huhtikuussa 1997). Valtioneuvoston kanslian ja paikallisten järjestäjien yhteistyönä pidettiin kaikkiaan kuusi alueellista foorumia, joilla kullakin oli oma teemansa. Ne järjestettiin Joensuussa, Espoossa, Lahdessa, Kemissä, Kokkolassa ja Porissa. Osallistujat, joita oli kaiken kaikkiaan yli tuhat, edustivat kaupunkien ja kuntien virkamies- ja luottamushenkilöjohtoa, maakuntien liittoja, korkeakouluja ja tutkimuslaitoksia, valtion aluehallintoa, ammattiyhdistysliikettä, kansalaisjärjestöjä, yrityksiä sekä elinkeinoelämän järjestöjä. Raportti sisältää yhteenvedon foorumien alustuksista ja keskusteluista sekä valtioneuvoston kanslian valtiosihteerin Rauno Saaren yhteenvedon foorumien keskeisistä teemoista.			
Avainsanat: Tulevaisuus, aluekehitys			
URN: URN:NBN:fi-fe19991035 URL: http://www.vn.fi/vn/suomi/selont/vntf1998.pdf			
Sarjan nimi ja numero: Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 1999/2		ISSN: 0782-6028	ISBN: 951-53-1925-0
Kokonaissivumäärä: 94	Kieli: Fi	Hinta:	Luottamuksellisuus: julkinen
Jakaja: Valtioneuvoston kanslia/Monistamo		Kustantaja: Valtioneuvoston kanslia	

SISÄLTÖ

LUKIJALLE	9
Valtiosihteeri Rauno Saari: Miksi tulevaisuusfoorumit - miten eteenpäin?	10
Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan sihteeri Paula Tiihonen: Tulevaisuusfoorumit ja tulevaisuusvaliokunnan työ	13
JOENSUU 21.9.1998	15
ESPOO 5.10.1998	25
LAHTI 19.10.1998	39
KEMI 2.11.1998	53
KOKKOLA - KARLEBY 16.11.1998	65
PORI 23.11.1998	79

LUKIJALLE

Tämä raportti sisältää pääministeri Paavo Lipposen hallituksen syksyllä 1998 järjestämien tulevaisuusfoorumien alustusten ja keskustelujen yhteenvedon sekä valtiosihteeri Rauno Saaren tiivistelmän keskeisistä foorumeissa käsitellyistä teemoista. Lisäksi valiokuntasihteeri Paula Tiihonen kirjoittaa foorumeista eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan näkökulmasta.

Raportti julkaistaan samanaikaisesti myös sähköisenä rinnakkaisversiona osoitteessa **<http://www.vn.fi/vn/suomi/selont/vntf1998.pdf>**. Foorumien taustalla olevat tulevaisuusselonteot löytyvät osoitteesta <http://www.vn.fi/vn/suomi/vn35f.htm>. Foorumien alustuksia on saatavissa alkuperäisinä versioina rajoitetusti valtioneuvoston kansliasta.

Raportin on toimittanut projektisihteeri Pauliina Peltonen. Hän vastasi yhdessä projektipäällikkö Maija Jussilaisen kanssa foorumien järjestelyistä valtioneuvoston kansliassa.

Paavo Löppönen
Projektipäällikkö
puh. (09) 160 2145 tai 040 551 7755
s-posti: paavo.lopponen@vnk.vn.fi

MIKSI TULEVAISUUSFOORUMIT - MITEN ETEENPÄIN?

Tulevaisuusfoorumit olivat Paavo Lipposen hallituksen järjestämä tilaisuuksien sarja, joissa käytiin keskustelua kansallisista ja alueellisista kehittämiskysymyksistä. Tavoitteena oli löytää kulmakiviä, jotka viitoittavat tietä 2000-luvun Suomeen. Tilaisuuksien taustana olivat tällä hallituskaudella eduskunnalle laaditut tulevaisuusselonteot I ja II "Suomi ja Euroopan tulevaisuus" sekä "Reilu ja rohkea; vastuun ja osaamisen Suomi". Raportit ovat nyttemmin myös internetissä.

Kuuteen alueelliseen foorumiin, jotka syksyn 1998 aikana järjestettiin valtioneuvoston kanslian ja paikallisten järjestäjien yhteistyössä, osallistui yhteensä yli tuhat henkilöä. Tilaisuudet järjestettiin Joensuussa, Espoossa, Lahdessa, Kemissä, Kokkolassa ja Porissa. Osallistujat edustivat tasaisesti kaupunkien ja kuntien virkamies- ja luottamushenkilöjohtoa, maakuntien liittoja, korkeakouluja ja tutkimuslaitoksia, valtion aluehallintoa, ammattiyhdistysliikettä, kansalaisjärjestöjä, yrityksiä sekä elinkeinoelämän järjestöjä. Valtioneuvoston edustajina osallistui kuhunkin tilaisuuteen kaksi ministeriä.

Jokaisella foorumilla oli omat teemansa, joiden kautta käytiin keskustelua tulevaisuudesta. Aiheina oli elämän koko kirjo. Muutamat kysymykset nousivat keskeisiksi kaikissa Tulevaisuusfoorumit 1998 -tilaisuuksissa:

Yhteistyö

Keskustelua käytiin kuntien välisestä yhteistyöstä, mutta myös alueellisesta yhteistyöstä, erityisesti maakunnallisten liittojen osalta. Yhteistyötä pidettiin välttämättömänä menestyksen edellytyksenä. Koettiin, että siinä on myös edistytty, mutta yhteistyön organisoimisen muodoista on edelleen kovin erilaisia näkemyksiä. Erityisesti pohdittiin, tarvitaanko kuntaliitoksia, tai seutukunta- ja aluetasolla uutta päätösvaltaista organisaatiota. Julkisen ja yksityisen sektorin välinen yhteistyö ja sen tuomat mahdollisuudet herättivät myös innostusta.

Osaaminen

Osaaminen, koulutus, elinikäinen oppiminen - aihepiirin keskustelussa kaivattiin innovaatiota. Sitä odotetaan erityisesti yliopistoilta, ammattikorkeakouluilta ja osaamiskeskuksilta. Koulutuksen hyödyntäminen, innovaatioiden kaupallistaminen sekä yhteydet ja vuorovaikutus elinkeinoelämään pohdituttivat. Samoin puhuttivat yrittäjyys ja yrittäjyyskoulutus, sekä keinot, joilla suomalaisista entistä laajemmin saataisiin yrittäjiä.

Alueen omaehtoinen toiminta

Valtiolta odotetaan edelleen alueellisessa kehittämisessä rahaa ja tukea. Kattoa odotuksille ei ole. Omaehtoinen kehittäminen ja alueellinen yhteistyö ymmärrettiin kuitenkin kasvavana ja yhä tärkeämpänä. EU:n kehittämisrahastot ovat toimineet herättäjinä. Valtio - kunta -suhde puhuttaa aluekehityksessä: "Onko paikallisia tekijöitä ja valtakunnallisia ymmärtäjiä?".

Alueen vetovoima

Päällimmäisenä keskustelussa näkyi huoli muuttoliikkeestä. Kysyttiin keinoja, joilla saadaan alueelle houkuteltua osaajia, nuoria lapsiperheitä, varakkaita eläkeläisiä sekä myös kansainvälisiä ja kotimaisia yrityksiä. Houkuttelevuutta katsottiin lisäävän paikallisella tasolla löytyvät monipuoliset hyvinvointipalvelut, sekä kulttuuri- ja koulutuspalvelut. Myös henkistä ilmapiiriä ja kasvukeskusten suhdetta ympäröivään alueeseen pidettiin myönteisen kehityksen kannalta tärkeänä.

Uudet kasvualat

Tilaisuuksissa vakuutettiin uskoa kulttuurin nousuun teollisuudeksi. Korkea teknologia on nyt "jalustalla". Tulevaisuudessa tarvitaan ajattelua, miten tekniikkaa järkevästi hyödynnetään. "Tekniikka on hyvä renki ja palvelija; isännäksi siitä ei ole". Muutos ylläpitää kasvua, mutta kasvun seurauksena syntyy myös mukautumisongelmia. Näiden kanssa on pystyttävä elämään. Palvelualojen, mukaan lukien logistiikka ja matkailu, uskottiin nousevan. Palvelualan kehityksen hitaus askarrutti joissakin puheenvuoroissa. Onko kehitys kiinni verotuksesta ja asenteista? Kysyttiin myös, miksi edelleen vähätellen puhutaan "toistemme paitojen pesusta". Asia pitäisi ymmärtää rationaalisena työnjakona. Idässä ja pohjoisessa luotetaan edelleen luonnonvaroihin, mutta uudemmassa näkökulmasta. Etualalla ovat metsät, joihin liittyvät myös energia- ja ympäristökysymykset, jatkojalostus sekä liitännäisteollisuus. Perinteisen teollisuuden rooli askarrutti. Paljon puhuttivat myös ns. kolmannen sektorin mahdollisuudet, ei niinkään varsinaisena kasvualana, mutta esimerkiksi keinona integroida syrjäytymisuhan alaisia ihmisiä yhteiskuntaan.

Vanheneminen

Milloin kansalaiset voivat lähteä eläkkeelle? Ovatko eläkeläiset kustannuserä yhteiskunnalle vaiko varakkaita työeläkkeen saajia, joilla on aikaa ja halua kuluttaa? Eläköityminen ja eläkeikä aiheuttivat laajaa pohdiskelua. Tarkastelun painopiste oli mahdollisuuksissa lisätä kansalaisten motivaatiota pysyä pidempään työelämässä. Ongelmia on. Miten muun muassa järjestetään yli 50-vuotiaiden kouluttamattomien ihmisten työllistäminen? Samoin kysyttiin miten asumista pystytään kehittämään niin, että se sopii kaikkiin elämäntilanteisiin. Tulokseksi tuli, että "mikä on vanhukselle hyvä, se on muillekin hyvä".

Kansainvälistyminen

EU nähtiin uutena aluepoliittisena toimijana. Venäjä on suuri ja ennen kaikkea lähellä oleva markkina-alue. Elintasokuilu on tosin lounaisrajalla valtava ja maan demokratiakehitys epävarma. Suomen aloitetta pohjoisesta ulottuvuudesta pidettiin suurena mahdollisuutena niin EU:n ja Venäjän kanssakäymisessä kuin myös Suomen ja erityisesti sen pohjois- ja itäosien vastaisessa kehittämisessä.

Ihminen - teknologia yhdistäminen

Elämyksellisyyttä löytyy luonnosta, hiljaisuudesta, tai elämyksiä voidaan myös tuottaa huipputeknologialla. Onko ihminen tulevaisuuden luonnonvara, johon tulisi sijoittaa siinä kuin koneisiin? Asiaa perättiin kaikissa foorumeissa.

Maatalousyhteiskunnassa on ollut omat toimintatapansa, samoin teollisuusyhteiskunnassa. Työntekijöillä on ollut selkeä kannustin, joka on näkynyt elintasossa mutta myös tiukka säännöstö.

Jälkiteollisessa yhteiskunnassa on kyse kansalaisten henkisestä kyvystä työskennellä itsenäisesti ja asiantuntijatehtävissä. Palvelutehtävät ja tuotteiden räätälöinti edellyttivät uuden kaltaista oma-aloitteisuutta. Tarvitaan sitkeyttä ja joustavuutta, mutta samalla yhteiskunnan ymmärrystä; mikään järjestelmä ei kestä, jos se unohtaa kansalaisensa ja näiden tarpeet.

Visioita tilaisuuksissa perättiin. Ennen kaikkea toiveena oli, että tulevaisuudesta keskustelu aluetasolla jatkuu. Ministeriöt ovat nyt sitoutuneet jatkamaan ideointia. Asiat etenevät - niin uskon. Perinteiset organisaatorajat tulee kuitenkin rohkeasti ylittää kehittäen asioita substanssien, ei hallinnollisten rajojen mukaan. Välttämätöntä on, että alueet ja keskushallinto saadaan yhteiseen jatkuvaan ajatusten vaihtoon, tasavertaiselta pohjalta. Toivon, että näistä foorum -aluetilaisuuksista on ollut ainakin tässä tavoitteessa apua.

TULEVAISUUSFOORUMIT JA TULEVAISUUSVALIOKUNNAN TYÖ

Minulle esitettiin järjestäjien taholta kysymys: Onko hallituksen ja eduskunnan tulevaisuutta koskeva vuoropuhelu ollut alueellisten tulevaisuusfoorumien muodossa mielekästä ja tuloksellista?

Vastaus on yksiselitteisesti kyllä. Monesta syystä, joista mainittakoon ajatusten vaihto keskusvallan ja aluevallan välillä, linjanvetäjien ja suunnitelmien laatijoiden ja toteuttajien kohtaaminen, hajautettu korkeakoulujärjestelmämme, hyvinvointitehtävien laajamittainen siirto 1980 - 90 -luvulla alueille ja kunnille, alueellisen innovaatiotyön esillenostaminen ja ylipäätään älyllisen vuorovaikutuksen lisääminen.

Otan kuitenkin esille erään tulevaisuusvaliokunnan piirissä tärkeänä pidetyn aiheen - tasa-arvon. Foorumeissa tuotiin esille tasa-arvon teemoja laveasti ja foorumien pitäminen sinänsä edisti tasa-arvoa.

Pohjoismaisessa yhteiskunnassa on huonoinakin taloudellisina aikoina ja erilaisissa myllerryksissä pidetty tiukasti kiinni ihmisten, heidän perheidensä, kotiensä ja asuinalueidensa samanveroisuudesta julkisen vallan edessä. Vaikka usein on katsottu, ettei yksityistä liiketoimintaa voida - eikä edes pidä - ohjata, on politiikan kautta koko 1900-luvun yritelty monella tavoin myös vaikuttaa alueiden elinkeinoelämään.

Perinteinen tasa-arvokäsitys on monessa kohdin uudelleenarvioinnin kohteena. Silti tietyt lähtökohdat on tietoyhteiskunnassakin melko laajalti mielletty yhteisiksi. On muun muassa katsottu, että aivan kuten pääkaupungissa ja talouden rintamailla on varustauduttava ajoissa tulevaan, myös pikkukunnissa ja paikallistalouksissa on oltava valmiuksia kohdata niin euro, yritysten fuusioituminen ja koko globalisaation vaikutusten kirjo kuin väestön vanheneminen, verotulojen hiipuminen ja tietoyhteiskunnan tulo.

Helppoa ja mukavaa vaikeuksien ja murheiden läpikäynti, varsinkin etukäteen, ei ole. Eikö voitaisi olla iloisia, optimistisia ja luottavaisia ja ottaa ongelmat esille vasta sitten kun ne ovat todellisuutta? Kukin vain eläisi parhaansa mukaan tätä päivää. Amerikkalaisessa elämänmuodossa on sanottu olevan tällaista "voimakkaan ja aurinkoisen nykyajan" korostusta, mutta nimenomaan niin, että otetaan voimallisesti irti kaikki tässä ja nyt. Yhteisessä Euroopassammekin on alueita, joissa tulevasta ei paljon huolta kanneta. Joillain alueilla eletään iloisen huolettomasti vaikka köyhyys on käsinkosketeltavaa. Joillain alueilla eletään mieluusti menneessä ja suorastaan kavahdetaan nykyaikaakin, saati sitten uuden tekniikan lävistämää digitaaliaikaa.

Me suomalaiset olemme hyvänoloista välimaaston kansaa. Emme ole koskaan ollut suurvalta, joten menneen mahtavuuden ajan traditiot eivät paina. Venäjän ja Ruotsin vallan ajalla oli pakko hyväksyä hierarkisuus, mutta emme ole koskaan siitä pitäneet. Kulttuurimme on nuorta ja joustavaa. Olemme tottuneet tasa-arvoon niin politiikassa, työssä, hallinnossa kuin kotona. Olemme aina olleet riippuvaisia uusimmasta tiedosta. Toisaalta, vaikka olemme avoimen uteliaina aina olleet uuden perään, olemme jäyhinä kuitenkin järkeä ja rationaalisuutta arvostavia. Suunnittelemme asiat etukäteen ja luotamme järjestelmiin. Yhteiskuntamme rakentamisessa olemme yleensä

ottaneet oppia Ruotsista ja Saksasta, joita voidaan pitää vakaina osaamista ja solidaarisuutta korostavina maina.

2000-luvun tietoyhteiskunnan rakentamisessa on taas kerran arvioitava mistä oppia haemme ja miten sitä sovellamme. Viiden miljoonan ihmisen kansan on edelleenkin otettava kaikki se tieto ja taito maailmalta, joka on saatavissa selviytyäkseen. Amerikkalaiset ovat maailmanhuippuja monella tieteen ja teknologian alalla. Heillä on valtavat pääomat. Heidän julkinen taloutensa on kunnossa. Ihmisillä on töitä. Tasa-arvon ja ihmisen arjen kannalta tilanne ei ole yhtä ruusuinen. 6.-9.1.1999 Sitran ja eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan POLITICS&INTERNET -kongressissa tasavallan presidentti Martti Ahtisaari kysyi amerikkalaiseen professori Amitai Etzioniin viitaten: Onko amerikkalaisesta elämästä tehokkuuden ja voitontavoittelun oravanpyörässä viety työn tekemisen ja yleensä elämän ilo?

Tulevaisuusvaliokuntalaiset ovat alueellisissa tulevaisuusfoorumeissa nostattaneet esille valiokunnan mietinnöissään käsiteltäviä menestyksen malleja. Kukaan ei oleta, että suomalaiset kopioisivat maailmalta sellaisenaan jotakin jossakin muussa maassa onnistunutta, mutta kukaan ei myöskään liene kuvittele, että näin syrjäinen ja pieni maa kaiken keksisi itsensä. Paineet oivaltaa, osata, yrittää ja jaksaa ovat kasvaneet. Globaalitaloudessa kilpailu on koventunut. Menestyä voi vain viisaasti hyödyntämällä ja soveltamalla maailmalta saatavaa tietoa, jonka uusiutumismuutos on sekin nopeutunut.

Niin kauan kuin taloutemme pohja on kunnossa, on myös hyvinvointimme ja tasa-arvomme mahdollista. Jos talous pettää, ei ole edes valinnanmahdollisuutta erilaisten elämänmuotojen ja arvojen välillä. Hyvä talous vaatii, että koko Suomi ja suomalaiset asuinpaikasta riippumatta ovat tekemässä taloudellista tulosta ja samalla luomassa pohjaa kaikkien hyvinvoinnille ja tasa-arvolle.

Alueelliset tulevaisuusfoorumit auttoivat näkemään aiempaa selvemmin kuinka tärkeitä tasa-arvo on talouden, tekniikan, työllisyyden, koulutuksen ja osaamisen alueilla.

JOENSUU 21.9.1998

JOENSUU - TULEVAISUUSFOORUMI 1998

Aika	Maanantai 21.9.1998, kello 8.30 - 18.00
Paikka	Joensuun yliopiston Carelia-sali Yliopistokatu 2, 80100 Joensuu
08.30 - 09.15	Ilmoittautuminen ja aamukahvit
09.15 - 09.30	Tilaisuuden avaus, kaupunginjohtaja Juhani Meriläinen
09.30 - 10.15	Itä-Suomen tulevaisuus. Pääministeri Paavo Lipponen.
10.15 - 10.30	Kulttuuriesitys. "Mihailj Glinka: Pateettinen trio, d-molli", Carelia - trio.
10.30 - 11.45	Itä-Suomi -työryhmän esitykset / toimenpiteet. Pankinjohtaja Matti Korhonen. Mistä uudet ideat ja yritykset. Johtaja Vesa-Pekka Sarparanta.
11.45 - 12.30	Lounas yliopiston ruokalassa
12.30 - 13.30	Kestävä kehitys Itä-Suomessa. Ympäristöministeri Pekka Haavisto. Metsät - Itä-Suomen voimavara. Professori Paavo Pelkonen. Kommenttipuheenvuoro: Janne Viitamies.
13.30 - 14.00	Keskustelu
14.00 - 14.30	Kahvitauko
14.30 - 15.00	Itä-Suomen yhdyskuntien tulevaisuus. Rehtori Perttu Vartiainen.
15.00 - 16.40	Miten kehitämme maakuntiamme: Euroalue - raja ja turvallisuus. Maakuntajohtaja Tarja Cronberg. Itä-Suomi - Kulttuuri-Suomi. Toiminnanjohtaja Tuulikki Karjalainen. Maakuntien henkiset voimavarat. Professori Ossi V. Lindqvist. Yrittäjyys voimavarana. Toimitusjohtaja Lauri Palojärvi.
16.40 - 16.50	Foorumin päätössanat. Maaherra Pirjo Ala-Kapee.
17.00 - 18.00	Kaupungin vastaanotto, Carelia-salin aula.

AVAUS

Tilaisuuden avasi 150 vuotta täyttävän Joensuun **kaupunginjohtaja Juhani Meriläinen**. Avauksessaan hän väläytti näkymiä "Menestyksen strategiat 2002" -asiakirjasta, jonka visioiden mukaan Joensuusta tulee yli 100 000 asukkaan kaupunkiseudun kansainvälisesti kilpailukykyinen aluekeskus; vetovoimainen kaupan, matkailun, koulutuksen ja osaamisen keskus ja Euroopan metsäpääkaupunki, joka tuntee osaltaan vastuunsa koko Itä-Suomen kehityksestä. Joensuussa ollaan kuitenkin huolissaan liian hitaasti pienenevästä työttömyydestä, sen seurannaisilmiönä syrjäytymiskehityksestä sekä väestön poismuutosta. Tilanteen parantamiseen tähtää osaltaan Pohjois-Karjalan kehittämisohjelma Pokat 2006, jonka tavoitteena on luoda 6000 uutta työpaikkaa. Tähän tarvitaan valtion, kuntien ja avoimen sektorin saumatonta ja usein perinteiset hallinto- ja yritysrajat ylittävää yhteistyötä.

Innovaatioita ylläpitää Meriläisen mukaan parhaiten alueellinen yliopistolaitos ja ammattikorkeakoulut kiinteässä vuorovaikutuksessa elinkeinoelämän kanssa. Tiedepuistot, teknologiakeskukset ja osaamiskeskukset auttavat kanavoimaan Joensuun väestön korkeaa koulutustasoa taloudelliseksi kasvuksi. Itä-Suomi on EU:n rakennerahastouudistuksessa pääsemässä Irlannin sijaan. Kuitenkin uusien yritysten syntymisen vähäisyys antaisi Meriläisen mielestä perusteita verotuksellisten kehittämiskeinojen tai investointitukipolitiikan täsmäaseiden käyttöön alueella.

ITÄ-SUOMEN TULEVAISUUS

Pääministeri Paavo Lipposen mukaan EU:n jäsenenä ja tulevana euro-maana olemme päässeet sodanjälkeisen kauden tärkeimpään tavoitteeseen, tasa-arvoiseen asemaan eurooppalaisena maana. Kovin ponnistuksin on saavutettu kasvun ja vakauden yhdistelmä, jonka seurauksena alueellista kehitystä ja ratkaisuja siinä esiintyviin ongelmiin on helpompi tarkastella. 1960-luvulta alkaen maatalousvaltaisuuteen ja ulkomaankaupan sääntelyyn patoutunut rakennemuutos on purkautunut, eikä loppua tälle muutokselle näy. Huoli muuttoliikkeestä ja sen aiheuttamasta uhasta alueelliselle tasapainolle on aiheellinen. Syyt on kuitenkin tunnettava, jotta voitaisiin tehdä oikeita johtopäätöksiä. Asutustoiminnasta johtuva hajanainen aluerakenne, 1960-luvun pyrkimys vastustaa rakennemuutosta sekä vielä 1980-luvulla paikoin vallinnut suojatalouden harha ovat osaltaan vaikuttaneet nykytilanteeseen.

Aluepolitiikkaa on Lipposen mukaan tehtävä maailmantalouden muutossuuntien pohjalta. Niin viennin kuin kotimarkkinoidenkin on oltava kilpailukykyisiä maailmantalouden mitassa ja tätä kilpailukykyä rakennetaan korkean koulutuksen, tutkimuksen ja kehityksen, työmarkkinoiden toimivuuden ja työmarkkinaosapuolten yhteistyön sekä yhteiskunnan perusrakenteiden varaan. Näihin kuuluu myös hyvinvointivaltio. Alueet voivat Lipposen mielestä kehittyä vain keskustien kautta. Seudun vetovoima taas koostuu monipuolisista palveluista, koulutustarjonnasta, kulttuuri- ja virkistyspalveluista, hyvistä liikenneyhteyksistä sekä myös avoimesta ja suvaitsevasta henkisestä ilmapiiristä.

Itä-Suomi -työryhmän asettamisella tavoiteltiin kokonaisnäkemykseen pohjautuvaa uutta aluepoliittista ajattelua. Siinä valtion keskushallinto suuntaa tukitoimet strategisiin avainohjelmiin, joiden tärkeysjärjestys perustuu maakunnalliseen tavoitteenasetteluun. Myös yksityinen sektori pyrittiin sitomaan alueen kehittämiseen. Itä-Suomi nostetaan ensimmäistä kertaa Pohjois-Suomen rinnalle alueena, joka tarvitsee valtakunnan erityistä suojelusta. Uutta yhteistyötä rakennetaan nyt paremmissa oloissa kuin Itä-Suomi työryhmää asetettaessa kaksi vuotta sitten. Työllisyys paranee koko maassa, kotimarkkinat elpyvät ja investointeja on tulossa kaikkien maakuntien keskusseuduille. Valtiontalouden tila ei valitettavasti ole sallinut suuria siirtoja Itä-Suomeen. Sen sijaan alueen kärkihankkeisiin on sijoitettu tuntuvia panostuksia, esimerkkeinä vaikkapa Kuopion Bioteknia II / Mikroteknia -hanke; Kuopion, Lappeenrannan ja lähiaikoina Joroisten lentokentän kehittäminen; Kajaanin varuskunnan kehittäminen ja Kolin kehittämissuunnitelman valmistelu, jonka kokonaisrahoitus nousee noin 50 miljoonaan markkaan. Vuonna 1998 myös TEKES:in voimavaroista siirrettiin 40 miljoonaa markkaa etupäässä Itä-Suomen investointi- ja kehittämishankkeisiin.

Itä-Suomen omaehtoinen toiminta maakuntien liittojen ja kuntien tiivistyvän yhteistyön kautta on kehittynyt voimakkaasti ja tällä neljän maakunnan käsittämällä alueella on mahdollisuudet päästä EU:n rakennerahastoissa korkeimpaan tukiluokkaan. Venäjä -yhteistyö avaa Itä-Suomelle pitemmällä tähtäyksellä suuria mahdollisuuksia myös pohjoinen ulottuvuus -aloitteen kautta. Lähialueyhteistyössäkin yritysten tulee tähdätä maailmanmarkkinoille ja koko Venäjälle. Toisaalta tavoitteena on saada Venäjällä aikaan muutosta demokratian ja markkinatalouden suuntaan; naapurissa esiintyvien vanhakantaisten toimintatapojen myötäilyyn ei pidä lähteä.

Lipponen päätti puheensa näkemykseen, että maakunnat kilpailevat elämisen laadulla, kun vastakohta keskustien ja maaseudun välillä häviää. Tämä on hänen mukaansa tulevaisuus, jota kannattaa tavoitella.

Pankinjohtaja Matti Korhonen korosti voimakkaasti nyt alkuun saadun yhteistyön merkitystä Itä-Suomelle Euroopan unionin suuralueena ja tavoite 1 -ohjelman hyödyntämisessä. Kullakin maakunnalla on jo maakuntavaltuuston hyväksymä maakunnan kehittämisohjelma. Yhdessä nämä muodostavat laadintapohjan ja toteuttamisperustan Itä-Suomen tavoite 1 -ohjelmalle. Alueen yhteisiksi avainklustereiksi nousevat metsän ja puunjalostuksen klusteri (joka sisältää myös energian), matkailun ja vapaa-ajan klusteri, elintarviketalouden klusteri ja tietoyhteiskunnan kehittäminen. Strategialla pyritään myös tukemaan maakuntien omia elinkeinojen kehittämisen painopistealoja sekä ylipäättään uusien innovaatioiden kehittämistä ja kaupallistamista. Itä-Suomen ympäristön laadusta kaavaillaan vetovoimatekijää seudulle ja osaamista kehitetään elinikäisen oppimisen periaatteella. Pankinjohtaja Korhonen totesi kuitenkin, että maakuntaliittojen status Suomessa ei tällä hetkellä ole ihanteellinen EU-puitteissa. Samaten sektoriministeriöiden ja alueiden välistä yhteistyötä tulisi saada tehokkaammaksi.

Erityisesti metsäklusterin asema Euroopan unionissa muuttui ratkaisevasti kun metsävaltiot Itävalta, Ruotsi ja Suomi liittyivät unioniin. Toisaalta talous- ja rahaliitto EMU tulee muuttamaan esimerkiksi Suomen metsäteollisuuden pienen maan suuresta vientiteollisuudesta maailman suurimman sisämarkkinan kotimarkkinateollisuudeksi. Euroopan metsäkartalla Suomen ja Pohjoismaiden asema Euroopan unionin ja Venäjän välissä tarjoaa strategiset yhteydet metsätalouden, metsäteollisuuden ja ympäristöasioiden hoidossa maailmanlaajuisesti; se vaikuttaa myös EU:n pohjoisen ulottuvuuden hyödyntämiseen. Puun jatkojalostamiseen on viime vuosina panostettu esim. puukampanjoinnin keinoin, jonka merkittävimmät tulokset liittyvät puurakentamisen edistämiseen.

Johtaja Vesa-Pekka Sarparanta puhui uusien omaperäisten yritysideoiden luomisesta esimerkkinään Vuokatin hiihtotunneli. Muutosten oivaltaminen asiakkaiden toiveissa, ja niihin nopeasti reagoiminen ovat tässä suhteessa keskeisiä. Alustaja kysyi pohditaanko maakunnissa tulevaisuutta laajasti ja tiedetäänkö, miten tulevaisuus tulee kehittymään. Hän arveli myös osan EU-vastaisuudesta Kainuussa johtuneen siitä, että EU-jäsenyyden kautta jouduttiin ottamaan kantaa rakennemuutoksen vaikutuksiin: nuoret muuttavat, puolet työpaikoista on julkisella sektorilla ja erityisesti naisten työpaikat ovat vähissä.

Alustusten pohjalta esitetyissä **kysymyksissä ja keskustelussa** nousi esiin alueellisen ja keskushallinnon kytkös. Todettiin, ettei nykyinen keskus- ja aluehallinto ole organisoitunut parhaalla mahdollisella tavalla esimerkiksi ajatellen EU-yhteistyötä ja EU-rahoituksen saamista alueen hankkeisiin. Myös maakuntahallinnon järjestämisestä keskusteltiin. Yksityissektorin sitomista aluekehittämiseen pidettiin tärkeänä ja painotettiin korkeakoulujen merkitystä aluekehitykselle. Samaten mietittiin itäsuomalaista identiteettiä: häviääkö se globaalissa maailmassa ja toisaalta, miten itäsuomalaisiin saataisiin lisää yrittäjähengettä. Euroopan unionin rakennerahastojen rahalle on löydettävä vakavasti otettavia hyödyntäjiä.

METSÄT

Päivän toisen teeman aloitti alustuksellaan **ympäristöministeri Pekka Haavisto**, joka kartoitti puheenvuorossaan Itä-Suomen pääomia: luontopääoman, taloudellisen ja rakennetun pääoman sekä sosiaalisen ja inhimillisen pääoman. Ensin mainituista Itä-Suomen tärkeitä valttikortteja ovat Haaviston mukaan norppa, Koli, eteläisen Suomen viimeiset vanhat metsät, edustava Natura ja runsaat pohjavesivarat. Uhkana luonnon pääomalle ovat hajakuormitus ja -päästöt, sekä maaseudun 'pusikoituminen' hoidon puutteessa. Taloudellisen pääoman luonne on muuttunut elinkeinorakenteen suhteen ja muovi- ja metalliteollisuus on ohittanut metsäteollisuuden Itä-Suomessa. Sosiaalista pääomaa ovat tiiviit ja joustavat sosiaaliset verkostot, toisaalta erityisesti maaseudun taantuvien alueiden sosiaalisiin ja yhteiskunnallisiin muutoksiin vastaaminen on ympäristöministerinkin mukaan avainkysymys Itä-Suomen tulevaisuudelle. Inhimillinen pääoma eli osaaminen on alueella metsiin, Venäjään ja biotekniikkaan liittyen vahvaa, esimerkkeinä vaikkapa Joensuun metsätieteellinen tiedekunta ja business-hautomo, Kuopion luonnontieteiden ja ympäristötieteiden tiedekunta tai Pohjois-Karjalan tietoyhteiskuntaprojekti. Kaiken kaikkiaan Itä-Suomella on rikkaat luonnon ja kulttuurin varat, joita tulee lähteä tuotteistamaan.

Haaviston mukaan kestävä kehitys edellyttää, että tulevilla sukupolvilla tulee olla yhtä paljon tai enemmän valinnan mahdollisuuksia kuin meillä. Itä-Suomessa luonto ja kansallismaisema mahdollistavat edellä mainitun periaatteen mukaisen pienille volyymeille suunnatun erikoismatkailun, josta Kolin kehittämishanke on hyvä esimerkki. Maaseudulla ja maataloudella on Itä-Suomessa vielä suuri taloudellinen merkitys; siksi maatalouden kehittäminen onkin keskeisiä tulevaisuuden haasteita. Eräs mahdollisuus tässä on luomutuotanto: maito, juusto, marjat ja yrtit. Uusiutuvien energialähteiden kasvava käyttö on tulevaisuudessa välttämätöntä ja sitä kautta energiapuuun käytön lisääminen myös Itä-Suomessa. Maaseudun kehittämistä ei tulevaisuudessa voi kuitenkaan perustaa pelkästään luonnonvaroihin, vaan pienet maaseutuelinkeinot, pien- ja keskisuuri yrittäjyys eri muodoissaan ja palvelujen kehittäminen ovat keskeisiä. Maaseudun strateginen valinta on panostaa kyläkeskusten kehittämiseen ja palveluiden yhdistelmätuottamiseen samassa 'palvelutuvassa'.

Ilmastonmuutos on uhka, joka pitkällä aikavälillä voi vaikuttaa arvaamattomasti mm. metsien kasvuun. Sen tehokas torjuminen on siis myös Itä-Suomen intressi. Luonnon monimuotoisuus on metsien paras suojia ilmastonmuutoksen edetessä. Monimuotoisuutta tukevat mm. viime vuosina uudistetut luonnonsuojelulaki, metsälainsäädäntö ja metsänhoito-ohjeet, biodiversiteettiohjelma, luonnonsuojelualueiden rahoitusohjelma ja Natura 2000. Pohjois-Karjalaan on myös ensimmäisenä Suomessa perustettu UNESCO:n biosfäärialue. Metsien kestävä käyttö on eräs tärkeimmistä edellytyksistä Itä-Suomen kestävä kehityksen kannalta. Puun jalostusastetta nostamalla samasta puuraaka-aineesta saadaan yhä enemmän hyvinvointia: energiapuu, puurakentaminen, puusepänteollisuus. Venäjä, erityisesti Karjalan metsäkysymykset ja ympäristökysymykset kokonaisuudessaan ovat kiinnostava haaste Itä-Suomelle. Haavisto ennusti, että lähivuosina nähdään ympäristöhankkeiden liikkeellelähtö erityisesti veteen ja vesihuoltoon liittyen. Rahoituskin on järjestymässä niin IMF:n kuin EU:n eri ohjelmien kautta.

Professori Paavo Pelkonen alusti aiheesta metsät Itä-Suomen voimavarana. Metsiin liittyvät hyödykkeet sekä tieto ja osaaminen muodostavat voimavaran Itä-Suomelle; toisaalta Itä-Suomi on Pelkonen mukaan myös metsien voimavara vahvan osaamisensa ansiosta. Itä-Suomessa on töissä n. 600 alan asiantuntijaa, jotka nykyisellä tekniikalla voivat sieltä käsin myydä ja käyttää osaamistaan ympäri maailmaa. Joensuussa sijaitsevasta Euroopan metsäinstituutista johdetaan

myös 116:n metsä- ja ympäristöalan organisaation kansainvälistä verkostoa ja metsätieteellisestä tiedekunnasta 29:n metsäopetusta antavan yliopiston verkkoa, joka on laajenemassa Euroopasta itään päin sekä Kaakkois-Aasiaan ja Pohjois-Amerikkaan. Tiedon ja osaamisen alueella kasvunäkymät ovat huikeat esimerkiksi puun jalostamiseen, sademetsien lääkekasvien tunnistamiseen, biodiversiteetin tutkimiseen tai maapallon metsien hiilidioksidin sitomisen ja varastoinnin kapasiteetin arviointiin liittyen. Tutkimuksen ja opetuksen lisäksi Itä-Suomeen on keskittynyt metsäosaamista ja kokemusta konsultoivissa, puuta jalostavissa tai metsiä matkailun kautta hyödyntävissä yrityksissä sekä laajassa perhemetsätaloudessa.

Pelkosen mukaan itäisessä Suomessa vajaasti hyödynnetty elementti on puun mekaaninen jatkojalostus, jonka työllistävä vaikutus voisi olla huomattava. Työvoimaa ja raaka-ainetta (myös Venäjän puolen metsät) on, mutta pääomia niukasti. Tässä suhteessa EU:n aluekehitys- ja rakennerahasto-ohjelmat ovat realistisin rahoitusvaihtoehto. Puun ja paperin jatkojalostusteollisuutta voitaisiin rakentaa myös valtion metsäomaisuuden varaan. Oman ja vieraan osaamisen yhdistäminen etsimällä osaavia liittolaisia vaikkapa Tanskasta tai Italiasta, joissa jatkojalostusteollisuus osataan, olisi nyt tärkeää. Myös sertifikaattien kehittäminen puulle, joka on ekologisesti kestävä raaka-aine, on tulevaisuuden avaimia.

Kansanedustaja Janne Viitamies esitti ympäristöministeri Haaviston ja professori Pelkosen alustusten jälkeisessä kommenttipuheenvuorossaan, että metsiin ja raaka-aineteollisuuteen liittyvä ajattelu pitäisi ehkä nyt panna syrjään ja satsaukset suunnata alueen ihmisten kouluttamiseen esimerkiksi tietoteknisten taitojen suhteen. Perusteluna ajatukselleen hän esitti, että hallitseva massa- ja paperiteollisuus pitävät Itä-Suomen raaka-ainevarantojen toimittajan ja hoitajan roolissa, joka työllistää ihmisiä vähemmän kuin jatkojalostus. Suurimmat metsäyhtiöt sanelevat hänen mukaansa sen, millaiset yritykset Itä-Suomen alueelle pääsevät toimimaan sääntelemällä uuden yrittäjän puunsaantia. Koska metsä-luonnonvarat eivät siis välttämättä olekaan käytettävissä, olisi satsaus siirrettävä ihmisiin.

Alustuksien ja kommenttipuheenvuoron jälkeen käydyssä **keskustelussa** yleisöä kiinnostivat ennen kaikkea Naturaan sekä kuntien ja yksityisten metsien hoitoon liittyvät kysymykset. Myös puun käytöstä energian lähteenä keskusteltiin. Jotkut epäilivät, että reuna-alueet, kuten esimerkiksi Kuhmo, jonka pinta-alasta 52% on metsähallituksen omistuksessa, suojellaan pian kokonaan. Ympäristöministeri Haavisto puolestaan kertoi, että Naturaan tulleista uusista alueista suurin osa sijaitsee Etelä-Suomessa. Toisaalta kompensatio-ohjelma pyrkii tasaamaan vanhojen metsien suojelua, toisaalta aarniometsien suojelu on parasta metsätyöpaikkojen suojelua Suomessa. Keskustelussa otettiin esiin myös verovapauden myöntäminen ensiharvennuksessa syntyvän rangan myynnille, jotta 'pusikoituminen' ei etenisi. Ehdotettiin, että Itä-Suomen työttömiä metsureita koulutettaisiin metsäoppilaitoksissa työministeriön tuella hoitamaan kuntien ja yksityisten metsiä. Yksityiset saavat jo nyt avustusta metsiensä hoitoon, mutta työministeriön avulla ja lisärahalla saataisiin kenties aikaan toimiva organisaatio. Yleisön joukosta kysyttiin, millainen BKT:n nostaja Pohjois-Karjalalle olisivat suuret paperitehtaat. Professori Pelkonen totesi tähän, että raakapuuta käyttävää teollisuutta ei kannata haalia alueelle, vaan tarvitaan korkeamman jalostusasteen toimintaa ja ennen kaikkea enemmän rohkeita yritystoimijoita ja yritystekoja, ilman valtion rahaa ja valtion yrityksiä.

ITÄ-SUOMEN YHDYSKUNTIEN TULEVAISUUS

Joensuun yliopiston **rehtori Perttu Vartiainen** tarttui teemaan ensimmäisenä puhujana. Hänen mukaansa 1970-luvun puolivälistä tämän vuosikymmenen puoliväliin saakka seutuistuminen on hallinnut suomalaista yhdyskuntajärjestelmää. Monipuoliset suuret ja keskisuuret kaupunkiseudut, sekä hyvinvointivaltion laajentumisen ja uusteollistumisen seurauksena myös kuntakeskukset, kasvoivat. 1990-luvun puolivälin jälkeen menestyvien seutujen joukko on entistä harvalukuisempi. Menestyjäseudut on laskettavissa korkeintaan kahden käden sormilla, eikä niistä yksikään sijaitse Itä-Suomessa. Taantuvia alueita ovat monet aiemmin kasvaneet maakuntakeskukset, reuna-alueen kuntakeskukset ja yksipuoliset teolliset keskukset.

Aiemman tasaisen aluekehityksen taustalla oli voimakas valtiollinen puuttuminen: uudet yliopistot, suuret palvelulaitokset ja virastot, uudelleenjakava teollistaminen ja tasaava hyvinvointipolitiikka. 1990-luvun loppupuolen murros taas heijastaa siirtymää pois julkissektorivetoisesta ja kansallisesti rakentuneesta palvelu- ja teollisuusyhteiskunnasta kohti kansainvälistyvää tietoteollista yhteiskuntaa.

Muutosprosessi käy seutuistumisesta kaupunkiverkostoitumiseen. Vartiainen mukaan Suomen viimeaikaisessa ja tulevassa kehityksessä sekä paikallisesti että kansainvälisesti verkostoituneet kaupungit menestyvät muita suhteellisesti paremmin. Uuden kaupunkikehityksen moottoreita ovat tutkimus- ja tuottajakeskittymät, tietointensiiviset keskittymät sekä käsityö- ja design-keskittymät. Tulevaisuuden vaihtoehtoja hän hahmottelee seuraavasti: 1) Harveneva keskushierarkia, jossa menestyjinä ovat riittävän vahvat keskukset, joilla on hyvä asema ylikansallisissa kaupunkiverkostoissa. Nykyinen suomalainen kehitys johtaa tähän suuntaan. 2) Madaltuva keskushierarkia ja valikoiva hajakeskittyminen. Pyritään entistä mosaiikkimaisempaan yhteiskuntaan, jossa eriytyminen onkin positiivista. Mosaiikkimainen rakenne korostaa alueiden ja paikkakuntien toiminnallista erikoistumista ja erityisosaamista, jolloin aiemmin rinta rinnan kehittyneiden naapuripaikkakuntien tai tasavahvoina pidettyjen keskusten kehitys voi jatkossa olla vahvasti eriytyvää. Oleellista on se, että erityisosaamista voi löytyä myös maaseudulta. Tulevaan kehitykseen voidaan vaikuttaa harjoitetulla yhteiskuntapolitiikalla. Paikallistuminen ja alueellistuminen tulisi nähdä yhteiskuntapolitiikan mahdollisuutena. Ongelmana tällä hetkellä on sekä sektoroitunut valtionhallinto että alueiden puutteellinen tulevaisuuteen katsominen. Vartiainen kysyikin, onko meillä paikallisia tekijöitä ja valtakunnallisia ymmärtäjiä.

Maakuntajohtaja Tarja Cronberg jatkoi samasta teemasta otsikolla Euroalue: Raja ja turvallisuus. Hänen mukaansa raja on aina määritellyt Pohjois-Karjalan identiteetin erottamalla entiset naapurit ja katkaisemalla kulttuurin ja uskonnon luomat sillat. Kylmän sodan jälkeen rajat ovat kuitenkin yhä enemmän hämärtyneet ja entisestä uhasta on tullut myös aluepoliittinen lupaus. EU:n puitteissa raja-alueyhteistyöllä on sijansa, niin EU:n sisäisten, kuin myös ulkoisten rajojen suhteen. Vaikka ulkorajoilla yhteistyö on kehittynyt hitaammin, sille voidaan esittää raja-alueiden yhteistyön yleisiä tavoitteita, kuten rajojen ylitykseen liittyvien esteiden poistaminen, taloudellisen, sosiaalisen ja kulttuuriyhteistyön lisääminen sekä rajaan liittyvien ympäristöllisten, taloudellisten, turvallisuuteen ja/tai asenteisiin liittyvien ongelmien vähentäminen.

Eräs joustava raja-yhteistyön malli on euregioalue, jonka edellytyksenä on kahden tai useamman rajan välittömässä läheisyydessä sijaitsevan alueen yhteistyö, lisäksi yhteistyöhön on lähdettävä alhaalta päin ja siihen on osoitettava tahtoa molemmiin puolin rajaa. Tarvitaan myös yhteinen päätöksentekomekanismi ja hallintomalli yhteistoiminnan rahoitukselle ja kehittämiselle. EU:n

Interreg Karjala ja Tacis-CBC ohjelmien, sekä pohjoinen ulottuvuus -aloitteen pohjalta Pohjois-Karjala, Kainuu, Pohjois-Pohjanmaa ja Karjalan tasavalta tutkivat aktiivisesti mahdollisuuksia perustaa alueelle Euregio-Karelia. Yhteensä euregioalue käsittäisi 700 km EU:n ja Venäjän välistä rajaa. Työn perimmäisenä tavoitteena olisi tasavertaisen kumppanuuden pohjalta lisätä ihmisten hyvinvointia Suomen ja Venäjän rajan molemmin puolin alueellisen aloitteellisuuden pohjalta. Samalla Euregio-Karelia voisi pitkällä tähtäimellä toimia EU:n pohjoista ulottuvuutta käsittelevän politiikan konkreettisena esimerkkinä.

Toimitusjohtaja Lauri Palojärven alustuksessa Itä-Suomen yhdyskuntien tulevaisuutta katsottiin yrittäjyyden edistämisen kautta. Toimitusjohtaja Palojärven mukaan yrittäjyys on myös asenne, jonka pohjalta alueellinen kehittäminen ja työllisyyden lisääminen vaativat riskinottoa. Vaikka yhteiskunnan asenne yrittäjyyttä kohtaan on viime vuosina tullut positiivisemmaksi, on se verrattuna Yhdysvaltoihin tai Aasiaan vielä aivan toisella tasolla. Mahdollisen Agenda 2000 -sovun seurauksena Suomeen ja erityisesti Itä-Suomeen saattaa suuntautua uusia resursseja. Reunaehtoina ovat ennen kaikkea rahoitusjärjestelmien ja hankkeiden tuominen yhteen sekä hallinnon sujuvuuden optimoiminen. Seuraava rakennerahastohankkeiden kausi alkaa niin nopeasti, että nykyiset toimijat hankkeissa ovat realiteetti: näiden kesken on löydettävä mahdollisimman hyvä tapa toimia.

Toiminnanjohtaja Tuulikki Karjalainen alusti otsikolla 'Itä-Suomi - Kulttuuri-Suomi'. Hänen mottonaan oli "kehitys vailla inhimillistä tai kulttuurista sisältöä on kasvua vailla sielua". Karjalainen kritisoi sitä, että selonteoissa ja työryhmissä kulttuuri jää yleensä sivuun: näin myös valtioneuvoston tulevaisuusselonteoissa ja Itä-Suomi -työryhmässä. Kulttuuri ei kuitenkaan ole pelkkä väline, vaan osa yksilön ja yhteisön kehitystä ja identiteettiä. Kulttuuri ja taide sisältävät luovuuden ja uusiutumisen ja mahdollistavat kansalaisten osallistumisen. Toisaalta kulttuurilla on yhä enenevässä määrin myös taloudellisia vaikutuksia. Karjalaisen mukaan kulttuuriala työllistää EU:ssa enemmän kuin autoteollisuus ja on työvoimavaltaisena yksi nopeimmin kasvavista työllistäjistä maailmassa. Lisäksi kulttuurin tekemiseen liittyy usein vapaaehtoisen talkootyön teko.

1990-luku on avannut kulttuuripolitiikalle aivan uusia haasteita. Suurelta osin myös kulttuuripolitiikan mahdollisuudet ja uhat liittyvät tekniseen kehitykseen ja kansainvälistymiseen. Maassa, jossa valmistetaan korkean teknologian huippulaatua, on jääty kehitysmaan tasolle modernissa sisältötuotannossa ja perinteisten sisältöjen tuottamisessa teknisiin välineisiin. Samalla suomalaisen kulttuurin perusstruktuurit ovat heikentyneet erityisesti maaseudulla. Tämä näkyy niin kirjastoissa, musiikkiopistoissa kuin koulujen taideaineiden opetuksessakin.

Itä-Suomi muodostuu kolmesta kulttuurimaakunnasta: Karjalasta, Savosta ja Kainuusta. Alueen maakuntien kehittämisohjelmissa kulttuuri on hyväksytty painopistealueeksi pääasiassa matkailun ohjelmalvelujen tuottajana. Ohjelmiin sisältyy myös kulttuurialan käsityöläisyyden kehittämistä yritystoiminnaksi ja mediakulttuurin alalla toimivien yritysten tukemista. Perinteiltään Itä-Suomi on omaleimainen kulttuurialue: rajaseudut ovat Kalevalan laulumaita ja karelianismin taiteilijat Gallen-Kallelasta Sibeliukseen ovat etsineet seudulta innoitusta. Tänäänkin voidaan Itä-Suomesta osoittaa mittavia kulttuuritahdon ilmauksia. Esimerkiksi kesäfestivaaleista neljännes soi, tanssii ja väikkyy kuvina Itä-Suomessa. Kajaanin Lönnrot-keskus, Kuhmon Kulttuurikornitsa ja Carelicum Joensuussa ovat vain osa tuoreemmista hankkeista alueella. Karjalaisen mielestä on ilahduttavaa, että kulttuurialan osaamiskeskukset voivat nyt ensimmäistä kertaa hakeutua osaamiskeskusohjelmaan. On valtakunnallisesti viisasta tukea itäsuomalaista kulttuuriosaamista alueen strategisena voimavarana.

Viimeisenä alustajana **professori Ossi V. Lindqvist** tarttui maakunnan henkisiin voimavaroihin. Hänen mukaansa tällä vuosikymmenellä Suomessakin on siirrytty painottamaan maakuntien omaa endogeenista kehittämistä, omia voimavaroja ja yhteistyötä entisen eksogeenisen kehittämisen sijaan, jossa valtio maksoi ja sijoitti teollisuutta. Taustalla on ollut osin Suomen taloudellinen lama ja talouden globalisaatio; EU-jäsenyys, joka painottaa alueiden merkitystä sekä talouden ja teollisen toiminnan uusi painottuminen innovaatioihin ja osaamiseen. Talouden perimmäinen veturi onkin pääoman sijasta osaaminen ja oppiminen.

Tämä vaatii maakuntien uutta otetta, kaikkien henkisten ja materiaalistien voimavarojen yhdistämistä ja yhteistyötä. EU:n aluepoliittinen tuki ei korvaa oma-aloitteisuutta ja aktiivisuutta. Toimintaympäristökin on muuttunut, sillä tieto liikkuu maailmalla paljon helpommin ja taloudellisemmin kuin tavara. Koulutuksella ja kasvatuksella on tärkeä osa maakuntien menestystekijänä. On kysyttävä, missä ovat maakuntien henkiset voimavarat. Vai olemmeko vain poislähtijöiden poiskouluttajia? Lindqvistin mukaan maakunnissa tarvitaan 'hinkua ja kunnianhimoa', ilman niitä muu on turhaa. Maakuntien tärkein henkinen voimavara on liian usein ollut muutoksen estäminen, eikä tulevaisuutta ole mietitty. Koulutuksen ja kasvatuksen alalla Itä-Suomi on hivenen jäljessä muuta Suomea ja Itä-Suomen kolme yliopistoa vastaavat suurin piirtein Oulun yliopistoa. Tärkeää on saada aikaan koulutuksen ja kasvatuksen kaikkien osa-alueiden toiminnan koordinointi ja yhteistyö, alkaen koulusta aina ammattikorkeakouluihin ja yliopistoihin, aina työelämään saakka. Tutkimusvetoisuus ja tutkimuksen kaupallistaminen, yrittäjyyden rohkaiseminen, sekä johtajien ja kaupallistajien löytäminen ovat tulevaisuuden keskeisiä kehittämiskohtia. Vastuu tästä kehityksestä on meillä itsellämme.

Päivän päätössanat esitti maaherra Pirjo Ala-Kapee. Hän tiivisti päivän keskeisen tuloksen kysymykseen: miten voidaan tehdä uudenlaista yhteistyötä? Hänen mukaansa nyt on mietittävä mitä alueella voidaan tehdä itse, omin luvuin. Toimintaan on mietittävä oma malli ja omatoimisuutta on korostettava. Alueella on mietittävä ilman kyräilyjä läänin, maakuntien liittojen ja kuntien kesken, mitä tehdään. Mikään organisaatio ei kestä ilman visiota. Järkevä työnjako on yhteistyön edellytys. Maaherra Ala-Kapeen mukaan tekninen, galileinen näkemys siitä, miten organisaation muutos muuttaa ihmisiä, joutaisi jo jäämään historiaan. Itse hän katsoo humanistisen, aristotelisen näkemyksen paremmin paikkansa pitäväksi: muutos lähtee inhimillisestä käyttäytymisestä.

ESPOO 5.10.1998

ESPOO - TULEVAISUUSFOORUMI 1998

Aika	Maanantai 5.10.1998 klo 9.00 - 18.30
Paikka	Espoon Kulttuurikeskuksen Tapiola-sali
09.00 - 09.30	Ilmoittautuminen ja aamukahvit
09.30 - 09.40	Tilaisuuden avaus. Kaupunginjohtaja Marketta Kokkonen.
09.40 - 10.00	Otto Romanowski: Discussion kitaralle ja huilulle.
10.00 - 10.30	Seudun tulevaisuus Pääkaupunkiseutu Suomen tulevaisuuden voimavarana. Kauppa- ja teollisuusministeri Antti Kalliomäki.
10.30 - 11.45	Paneelikeskustelu seudun tulevaisuuskehityksestä. Keskustelijoina kauppa- ja teollisuusministeri Antti Kalliomäki; rehtori Eero Kasanen, Helsingin kauppakorkeakoulu; hallituksen puheenjohtaja Antti Piippo, Elcoteq Network Oyj sekä varatoimitusjohtaja Heikki Saraste, Almamedia Oyj.
11.45 - 12.30	Lounas Kulttuurikeskuksen lämpiössä. Tietokonemusiikkia.
12.30 - 12.50	Asuminen ja palvelut Tulevaisuuden asuminen ja palvelut. Kansanedustaja Tuula Haatainen.
12.50 - 14.00	Paneelikeskustelu tulevaisuuden asumisesta ja palveluista. Keskustelijoina kansanedustaja Tuula Haatainen; kansanedustaja Osmo Soininvaara; päätutkija Marja-Liisa Viherä, Sonera Oy; projektipäällikkö Ulla-Maija Laiho, sisäasiainministeriö sekä nuorisovaltuuston puheenjohtaja Kai Mykkänen, Espoon kaupunki.
14.00 - 14.20	Kahvitauko. Tietokonemusiikkia.
14.20 - 14.40	Liikenne ja logistiikka Liikenne ja logistiikka seudun tulevaisuustekijänä. Liikenneministeri Matti Aura.
14.40 - 15.50	Paneelikeskustelu liikenteen ja logistiikan merkityksestä seudun tulevaisuuden kannalta. Keskustelijoina liikenneministeri Matti Aura; toimitusjohtaja Heikki J. Perälä, Helsingin kauppakamari; kaupunginhallituksen jäsen Hannele Luukkainen, Helsingin kaupunki sekä professori Ari Vepsäläinen, Helsingin kauppakorkeakoulun elektronisen kaupan instituutti.
15.50 - 16.00	Musiikkiesitys. Tapiolan Tulevien Eläkeläisten Lauluyhtye.
16.00 - 16.20	Kulttuuri ja osaaminen Osaaminen ja viisaus menestystekijänä Digi-Suomessa. Kansanedustaja Markku Markkula.

- 16.20 - 17.30 Paneelikeskustelu kulttuurin ja osaamisen merkityksestä seudun tulevaisuuden kannalta. Keskustelijoina kansanedustaja Markku Markkula; kansanedustaja Claes Andersson; johtaja Otto Romanowski, Cartes sekä dosentti Päivi Setälä, Helsingin yliopisto.
- 17.30 - 17.40 Foorumin päätössanat. Valtiosihteeri Rauno Saari, valtioneuvoston kanslia.
- 17.40 - 18.30 Espoon kaupungin vastaanotto, Kulttuurikeskuksen lämpiö. Musiikkia: Joonas Kasurisen Trio, musiikkiopisto EBELI.
- Foorumin juontavat toimittajat Leena Pakkanen ja Jarmo Hyytiäinen.

AVAUS

Kaupunginjohtaja Marketta Kokkonen avasi Espoon Tulevaisuusfoorumin kuvaamalla pääkaupunkiseudun roolia kansainvälisessä tietoyhteiskunnassa. Pääkaupunkiseutu ja Uusimaa ovat kaupunginjohtaja Kokkonen mukaan edelleen kansakunnan veturi. Alue on suomalaisittain monikulttuurista, väestö maan koulutetuinta sekä tiede ja tutkimus vahvaa. Kolmenkymmenen vuoden päästä alueella ennustetaan asuvan 300 000 ihmistä nykyistä enemmän. Yhtäaikainen työttömyys ja työvoimapula ovat tulevaisuuden haaste, samaten ikääntyvä väestö. Alueella on hyvä liikenteellinen sijainti ja monipuolinen tuotantorakenne sekä yhteydet Itämerelle ja Pohjois-Eurooppaan. Muita alueen valtteja ovat koulutusmahdollisuudet ja turvallisuus.

SEUDUN TULEVAISUUS

Kauppa- ja teollisuusministeri Antti Kalliomäki alusti aiheesta 'Pääkaupunkiseutu Suomen tulevaisuuden voimavarana'. Pääkaupunkiseudun Kalliomäki määritteli tarkoittavan jotakuinkin Helsingin talousaluetta, eli nykyisten Uudenmaan ja Itä-Uudenmaan liiton alueita. Suomi on vaihteittain muuttunut maaseutumaisesta yhteiskunnasta jälkiteolliseksi tietoyhteiskunnaksi. Yhteistä eri vaiheille on ollut väestön keskittyminen pääkaupunkiseudulle. Keskittymiskehitystä on pyritty hidastamaan 70-luvulla kehitetyllä aluepolitiikalla, joka ei kuitenkaan ole pystynyt muuttamaan itse päätrendiä. Sinänsä ilmiö on kansainvälinen; Suomessa se on tapahtunut muuta Eurooppaa myöhemmin.

EU-jäsenyyden myötä olemme Kalliomäen mukaan siirtyneet kehitysaluepolitiikasta alueelliseen kehittämisspolitiikkaan. Alueittemme on kyettävä kilpailemaan muiden EU:n metropolialueiden kanssa. Helsingin talousalueen vahvuuksia tässä kilpailussa ovat mm. väestö, koulutustaso, tietotaitoon perustuva vahva elinkeinoelämä, sijainti, hyvät palvelut, viihtyisä ympäristö sekä toimiva hallinto ja infrastruktuuri. Itämeren alueella Helsinki on suurkaupunki ja kulttuurin keskus, jossa monet meille itsestäänselvät peruspalvelut - hallinto, liikenne, vesi, jätehuolto - toimivat. Vielä ratkaisuja vaativia kysymyksiä ovat osaamisen vahvistaminen, asuminen, liikenne, ympäristö, palvelut ja kuntatalous, syrjäytyminen ja rikollisuuden torjunta sekä alueen markkinointi ja hallinto. Näitä ratkaisuja on haettava valtion, kuntien ja elinkeinoelämän yhteistyön kautta, kansalaisnäkökulma huomioonottaen.

Peruskysymys tulevaisuuden kehitykselle on osaaminen ja sen muuttaminen elinkeinoiksi ja työpaikoiksi. Teknologiaan, tutkimukseen ja tuotekehitykseen on hallituskaudella panostettu. Osaamisen vahvistamiseen liittyy keskeisesti koulutuksen turvaaminen. Ikääntyvän väestön pitkäaikaistyöttömyys sekä toisaalta joillakin aloilla vallitseva työvoimapula asettavat erityisen haasteen aikuiskoulutukselle. Pääkaupunkiseudun yliopisto- ja korkeakouluverkoston resurssien tason turvaaminen on keskeistä.

Asuntojen puute on - vaikeuttaessaan työvoiman liikkuvuutta - uhka taloudellisen kasvun jatkumiselle ja uusien työpaikkojen synnylle alueella. Vastuu asuntorakentamisesta on valtiolla, kunnalla ja elinkeinoelämällä. Toimivan liikennejärjestelmän luomisessa kiistely naapurien kanssa on kehittymisen suurin este. Asunto- ja liikennepolitiikkaan liittyy likeisesti viihtyisä ympäristö, jonka aikaansaamisessa maakuntakaavalla on Uudellamaalla keskeinen asema. Ympäristötietoisuuden kasvu on tärkeä osa yhteiskunnallista murrosta. Tuotannollisen toiminnan ja palvelujen ympäristötietoisuutta ja -vastuuta on lisättävä, jopa niin, että nämä voisivat muodostaa kilpailuedun kiristyvillä markkinoilla. Uudellamaalla alaan liittyvää osaamista löytyy. Väestönkasvun palvelujen kysyntää kasvattava vaikutus ja seuraukset kuntien talouksille muodostava erään peruskysymyksen. Useaan edellä käsiteltyyn asiaan liittyy tietyn väestönosan syrjäytymisen uhka sekä rikollisuuden kasvu. Maahanmuutto, joka osaltaan luo kipeitä ongelmia, voisi olla myös pääkaupunkiseudun tulevaisuuden mahdollisuus kansainvälistyvässä maailmassa.

Kalliomäki ei tarjonnut valmista mallia itse asettamaansa kysymykseen siitä, miten edellä mainitut ongelmakohdat ratkaistaan pääkaupunkiseudulla olemassaolevalla yhteistyön perinteellä ja hallinnollisilla rakenteilla, vaikka pitikin tärkeänä Helsingin talousaluetarkastelua. Hän päätti puheenvuoronsa toteamalla kysymyksen olevan lopulta halusta ja kyvystä tehdä yhteistyötä.

Kauppa- ja teollisuusministeri Kalliomäen alustuksen pohjalta käytyyn **paneelikeskusteluun seudun tulevaisuuskehityksestä** osallistuivat hänen lisäks rehtori **Eero Kasanen** Helsingin kauppakorkeakoulusta, hallituksen puheenjohtaja **Antti Piippo** Elcoteq Network Oyj:stä, sekä varatoimitusjohtaja **Heikki Saraste** Almamedia Oyj:stä. Vetäjinä paneelissa, niin kuin läpi koko tilaisuuden, toimivat toimittajat **Leena Pakkanen** ja **Jarmo Hyytiäinen**.

Piippo tarttui Kalliomäen alustukseen viitaten kysymykseen siitä, mikä on se erityinen identiteetti, joka erottaa pääkaupunkiseudun muista. Hänen mukaansa identiteetin ydin voisi löytyä uudesta talousmaantiedosta, jonka seurauksena on syntynyt uusi Pohjois-Eurooppa ja pohjoinen ulottuvuus. EU:n puitteissa olisi nyt ainutlaatuinen mahdollisuus profiloitua tekijäksi. Kustaa Vaasa perusti aikanaan Helsingin hallinnollisella päätöksellä; tahtotila vaaditaan siis aina ja sen on konkretisoiduttava tekemiseksi. Identiteettikäsitys on vuorovaikutteinen, ja siksi lähialueet on saatava siihen mukaan. Tällä hetkellä Pietarin ja Baltian suunnalla katsotaan että Suomi hakee ansiottoman suurta roolia alueella. Pääkaupunkiseudulla on Piipon mukaan oltava myös annettavaa, ei voida tavoitella vain omaa etua.

Kasanen puhui voimakkaasti seudun houkuttelevuuden tärkeydestä, ja tarjosi alueen visioksi kosmopoliittista luonto- ja veroparatiisia. Kylmyys, syrjäisyys ja verot mainitaan usein seudun ongelmina. Tiede voittaa nykyään kaksi ensimmäistä tekijää, viimeiselle taas ei kukaan tunnu voivan mitään. Maamme rajoilla on jo havaittavissa alkavana trendinä pyörövi, josta parhaimmisto Suomesta lähtee ulkomaille, mutta josta Euroopan parhaimmisto ei tule tänne asumaan ja viihtymään. Tilanteen korjaamiseksi tarvitaan aluepolitiikan keinoja, innovaatioketjun tuotteistamisen tutkimuksen edistämistä, asuntokysymyksen ratkaisua niin, että ulkomaisille tutkijoille ja opiskelijoille saadaan hyvät asunnot sekä kansainvälisiä kouluja ja päiväkoteja. Kasanen mukaan yhteinen visio auttaisi eri tahoja ymmärtämään pääkaupunkiseudun metropolina, joka hyödyttää kaikkia. Näin saataisiin aikaan tarvittava yhteistyö yliopistojen, kuntien, valtion ja elinkeinoelämän kesken: syntyisi aito kilpailuetu.

Saraste painotti niinkään viihtyvyyttä alueen tulevaisuuden avaintekijänä. Tärkeää tulevaisuudessa on hänen mukaansa tasapaino: missään asiassa ei saa olla huono. Hallinnon kehittäminen on kilpailun kannalta tärkeää. Kunnanhallinnoilla on taipumus luoda aivan omia rajojaan, joilla ei ole juuri tekemistä käytännöllisen järjen kanssa.

Keskustelussa esitettiin aktiivisesti kysymyksiä ja kommentteja: kysyttiin mm. olisiko tarpeen yhdistää pääkaupunkiseudun kolme kuntaa, mitkä ovat tulevaisuuden teollisuudenalat, tuleeko Lohja, Porvoo ja Hyvinkää laskea pääkaupunkiseutuun mukaan ja toteutuuko Helsinki - Tampere kehittämisvyöhyke. Ehdotettiin myös tunnelin rakentamista Tallinnaan ja pääkaupunkiseudun yliopistojen yhdistämistä metrolla. Lisäksi toivottiin kohteliaisuus- ja palvelukulttuurin parantamista sekä kohennusta toiminnan laatuun, jossa sähläys ja virheiden korjaaminen ovat saaneet liian suuren osan. Kasanen visio kosmopoliittisesta luonto- ja veroparatiisista sai sekä kannatusta että vastustusta. Tueksi otettiin esiin Piilaakson ja Idahon vastaavien kasvualueiden toteutuminen. Vastaan todettiin, että mahdollisuudet ovat olemassa veroparatiisia lukuunottamatta.

Paneelin lopuksi Hyytiäinen kysyi kaikilta panelisteilta visiota vuodesta 2020. Saraste näki visiossaan keskeiseksi tavoitteeksi saavuttaa lähialueiden hyväksyntä; hänen mukaansa nämä näkevät Suomen yhä entisenä siirtomaana. Jotta Helsingin seutu voisi ottaa veturin aseman lähialueella, sen on ansaittava se omilla tekemisillään. Onko pääkaupunkiseudulla tähän tarvittavaa pääkaupunkiseutuidentiteettiä? Brandin rakentamisen keinot voitaisiin ottaa käyttöön identiteettiä vahvistamaan, jonka ydin voisi olla vaikka se, että meillä ei sählätä.

Kasanen jatkoi visiointiaan kosmopoliittisen osaamiskeskuksen pohjalta. Tuotteistaminen ja verkottumismallit nousivat hänen ajatuksissaan keskeisiksi. Eniten puuttuu kansainvälisen markkinoinnin tietoja ja näiden yhdistämistä muuhun osaamiseen niin, että myös osaamisen hyöty jää Suomeen.

Piippo uskoi pääkaupunkiseutuun Pohjois-Euroopan uutena toimintakeskuksena, joka ei ole vain liikemiehiä varten, vaan myös kulttuurin kohtaamispaikka, jossa uudet ideat pääsevät esiin. Uuden maailmanjärjestyksen kautta on kuljettu siihen että teknologian ohella myös organisoitumisinnovaatiot ja sosiaaliset ympäristöön suuntautuvat vuorovaikutusmallit ovat tärkeitä. Visio ei riitä: sen mukaan on myös osattava organisoitua.

Kalliomäki totesi yhtyvänsä pitkälti Piipon visioon. Lähtökohta, Helsingin laaja talousalue eurooppalaisessa ja globaalissa viitekehyksessä, vaatii kuitenkin asennemuutoksia. Julkisen sektorin rooli painottuu katalysaattorina toimimiseen ja pitkiin riskialttiisiin sijoituksiin, kuten koulutuksen järjestämiseen.

TULEVAISUUDEN ASUMINEN JA PALVELUT

Kansanedustaja Tuula Haatainen oli teeman pääalustaja. Hän näki asumiseen liittyvien odotusten kasvavan tulevaisuudessa, sillä asuminen on keskeinen osa hyvinvointia ja siihen halutaan panostaa. Tulevaisuuden uhkia Haatainen katsoi olevan rakennuskannan rapistumisen, syrjäytymisen sekä väestön vanhenemisen. Mahdollisuuksia ovat vientiteollisuuden vahva asema, liikenne, kasvukeskukset, palvelut, kestävä kehitys, sähköinen tiedonsiirto, uudet innovaatiot, sosiaaliset innovaatiot sekä asiakaslähtöisyys ja kansalaisyhteiskunta. Resursseja näihin haasteisiin vastaamiseksi ovat kuntien ja valtion talous, kiinteistöihin sitoutunut kansallisvarallisuus sekä rakentamis- ja kiinteistöklusteri, jonka liikevaihto on 180 mrd mk ja joka työllistää 500 000 henkilöä. Näiden lisäksi käytössä on unohdettu voimavara: kansalaisten aktiivisuus.

Lähiöistä tulisi Haataisen mielestä alkaa puhua kaupunginosina. Kullekin alueelle pitäisi nimetä vastuutaho kehittämään ja ideoimaan asukkaiden ja yrittäjien kanssa alueen tulevaisuutta. Uusille asuinalueille on jo suunnitteluvaiheessa laadittava kehittämis- ja ylläpitosuunnitelma. Pitkäaikaistyöttömyyden ja ulkomaalaisten keskittyminen tiettyihin asuinalueisiin synnyttää segregaatoriskiä; tilannetta pahentaa kyvykkäiden ihmisten poismuutto alueilta, joiden tulevaisuus näyttää liian synkältä. Yksilöiden syrjäytymistä edistävien erilliskulttuurien syntyminen on pystyttävä estämään. Alueilla, joilla segregaation oireet tunnistetaan, asiaan on puututtava heti. Alueen sosiaalinen arvostus nousee julkisten ja yksityisten palvelujen riittävästä tasosta sekä sosiaalisesti monipuolisesta asukaskirjosta.

Uuden teknologian myötä työn ja vapaa-ajan välinen raja hämärtyy. Työtä tehdään usein myös kotoa käsin. Uusi asukassukupolvi vaatii kestävän kehityksen mukaista alue- ja asuntosuunnittelua ja mahdollisuutta vaikuttaa omaan rakennettuun ympäristöön. Esteetön suunnittelu on saatava osaksi asuntotuotannon rahoituksen ehtoja. Asunnot on rakennettava eri elämänvaiheet huomioon ottaviksi: niissä on pärjättävä niin lastenvaunujen ja pyörätuolin kanssa, kuin myös vanhuksena. Väestön vanheneminen edellyttää myös olemassa olevan asuntokannan peruskorjausta: sosiaali- ja terveysministeriön suunnitelmien mukaan vain 10% yli 75-vuotiaista hoidetaan tulevaisuudessa laitoksissa.

Alustuksen pohjalta käydyssä **paneelikeskustelussa** paneelin jäseninä olivat Tuula Haataisen lisäksi kansanedustaja **Osmo Soininvaara**, päätutkija **Marja-Liisa Viherä** Sonera Oy:stä, projektipäällikkö **Ulla-Maija Laiho** sisäasiainministeriöstä ja Espoon nuorisovaltuuston puheenjohtaja **Kai Mykkänen**.

Mykkänen tarttui Haataisen esiin tuomaan esteettömään suunnitteluun. Hänen mielestään erityisesti palveluasumisessa kynnyksien poistoa tärkeämpää vanhuksille on elävä ympäristö. Julkisen palvelutuotannon tehtävänä tulisi olla tarpeen määrittelemine; varsinainen tuotanto on hinnan ja osaamisen takia kilpailutettava. Mykkänen kysyi, kuinka julkisella sektorilla opittaisiin oikeanlainen vaativan asiakkaan rooli. Osallisuushankkeissa hän kritisoi osallistumisen itseisarvoistamista. Vaikuttamisesta tulee olla hyötyä omaan elämään: tarvitaan siis helppoja vaikutuskanavia. Nyt ongelmana on legaalisen päätöksenteon irrallisuus hankkeista. Demokratialle on haitallista se, että asukkaat pääsevät ikään kuin vaikuttamaan, vaikka varsinainen päätöksenteko tapahtuu heidän ulottumattomissaan.

Laiho kommentoi niinkään vanhusongelmia, joita on myös ns. hyvissä osoitteissa johtuen usein epäkäytännöllisistä tiloista. Hän oli huolissaan siitä, miten kehitetään mekanismi jossa kysyntä ja

tarjonta kohtaisivat. Tällä hetkellä omistusasumista on liikaa. Kysyntäkirjo on laajentunut, eikä pelkkä asuntojen uudistuotanto pysty vastaamaan muuttuviin tarpeisiin. Asumisen alalla osapuolet on saatava tasa-arvoiseen vuoropuheluun. Olemassaoleva rakennuskanta aiheuttaa sen, että kaikkea ei voida suunnitella keskusjohtoisesti. Laiho ehdotti, että pääkaupunkiseudulla otettaisiin esimerkiksi Wienistä ja Kööpenhaminasta ja perustettaisiin yhteinen asuntorakennus-, kaupunkiuudistus- ja maanhankintayhtiö. Kuntarajat on muutenkin ylitettävä yhteiskuntasuunnittelussa.

Viherä uskoi että tulevaisuudessa parhaiten selviytyvät ne, jotka rohkeasti tarttuvat uuteen tekniikkaan. Puhelin ja verkko on solmittava yhteen, jolloin uusi teknologia voisi saada aikaan myös uudenlaista vuorovaikutusta ja vuorovaikutusverkostoja. Konkreettinen esimerkki voisi olla palvelunvaihtopörssi, jossa koiran ulkoilutus vaihtuu sujuvasti sähkökatkaisimen vaihtoon. Kaiken kaikkiaan voidaan synnyttää uusi tapa ottaa yhteyttä ja viestiä. Myös päätöksentekoon osallistuminen vaatii avointa tiedonsaantia ja siis monimuotoisempaa viestintäkanavien käyttöä ja vuorovaikutteisuutta. Tulevaisuuden trendejä ovat keskittyminen ja verkostoituminen sekä etä- ja joustotyö.

Soininvaara kysyi, kuinka paljon ihmisiä on muuttamassa pääkaupunkiseudulle ja minne heidät laitetaan. Hänen mukaansa muuttovoitto tulee olemaan jopa suurempi kuin nykyiset ennusteet arvioivat. Miksi asumisesta ja liikenteestä puhutaan tässäkin foorumissa erikseen? Mitä tapahtuu, jos suunnitellaan vain 'juppiyhteiskuntaa'? Kun kehitys vie tehdasyrityksistä insinööritoimistoiksi, entiset tehdastyöntekijät syrjäytyvät. Tietotekniikan kasvuvaihe menee aikanaan ohi, siksi yksityistä palvelutuotantoa on edistettävä. Erityisesti asumisen suhteen näkemyksellistä kuntarajat ylittävää aluesuunnittelua tarvitaan, sillä jo hinnat osoittavat ihmisten haluavan asua keskustassa.

Haatainen totesi eläkeläisten vuonna 2020 olevan varakkaampia kuin nykyään. Asumisalueella eivät riitä koulu, päiväkotit ja vanhusten palvelutalo, vaan viihtyvyys vaatii myös yksityisiä palveluja. Pääkaupunkiseudun tulevaisuudelta hän peräänkuulutti hyviä liikenneyhteyksiä niin, että lapsikin voi ja uskaltaa liikkua yksin. Metro on väline, josta sekä jupit että työläiset pitävät. Käyttäjälähtöinen rakentaminen, joka vastaa ihmisten laatuvaatimuksia, on tulevaisuuden asumiselle keskeistä.

Yleisön kommentoissa puhuttiin asukkaiden aktiivisuudesta, osallistumisesta ja todellisesta päätösvalasta sekä kysyttiin, missä tulevaisuuden työpaikat sijaitsevat asuntoihin nähden. Todettiin, että pienet halvat teot auttaisivat asuinympäristön viihtyisyyden ja syrjäytymisen estämisen suhteen paljon, jos niitä arvostettaisiin ja niitä voisi taloyhtiön puitteissa tehdä. Nyt tuntuu, että kaupunki tappaa aktiiviset projektit juuri siinä vaiheessa kun ne ovat kunnolla päässeet käyntiin (esimerkkinä yhteispalvelutoimistot). Uskottiin myös, että asukkaat ovat liikaa tottuneet siihen, että valtio tai kunta hoitaa asiat. Lisäksi kritisoitiin vanhusten palvelutaloihin rakennettavia liian raskaita palvelutasoja, joihin vanhuksilla loppujen lopuksi ei ole varaa. Tämän sijaan palvelut tulisi muovata muuhun yhteiskuntaan.

Juontaja Leena Pakkanen esitti kysymyksen voitaisiinko asuntojen sijainnilla ohjata sitä, mihin teollisuus tulee ja mihin saakka pääkaupunkiseutu ulottuu. Yleisöstä kysyttiin myös voisiko muuttoa pääkaupunkiseudulle rajoittaa. Haatainen vastasi, että perinteistä, fyysistä teollisuutta ei juuri voi siirtää, sen sijaan uudet tiedon ympärille syntyvät työpaikat ovat liikkuvampia. Muuttoa koskien hän kysyi, miksi työpaikkojen luo muuttamista pitäisi rajoittaa.

LIIKENNE JA LOGISTIIKKA

Teemasta alusti **liikenneministeri Matti Aura**. Hänen mukaansa eräs Suomen logistisia lähtökohtia on logistiikkakustannusten kilpailijoita huomattavasti korkeampi taso. Suomessa bruttokansantuotteen kasvu on pitkään merkinnyt myös liikenteen määrien vastaavaa kasvua. Viimeisimmän korkeasuhdanteen aikana liikenne on kuitenkin kasvanut vain puolet bruttokansantuotteen kasvuvauhdista. Tuotantorakenteen muutos elektroniikan suuntaan on tehnyt tästä ilmiöstä osittain pysyvän. Elektroniikkateollisuuden myötä myös lentorahdin osuus liikenteestä kasvaa koko ajan. Tietoverkot muuttavat nekin logistiikan luonnetta: miten esimerkiksi verkon kautta siirrettävä ohjelmistotuote voidaan tullata? Henkilöliikenne Suomessa on kasvanut muuta liikennettä hitaammin. Syynä ovat sekä väestörakenteen muutos että kaupungistuminen. Tulevaisuudessa Aura uskoo henkilöiden liikkumisen tarpeen lisääntyvän sähköisestä yhteydenpidosta huolimatta. Etätöille hän ennusti samantyyppistä kohtaloa kuin paperittomalle toimistolle.

Suomen logistinen asema määrittyy sen mukaan, mitä muualla tapahtuu. Ruotsilla ja Norjalla on Iso-Beltin sillan seurauksena kiinteä maan- ja rautatieyhteys EU:iin Tanskan kautta. Suomi taas on ja pysyy 'saarella', mikä säilyttää merenkulun roolin. Itä on Suomelle mahdollisuus. Pääkaupunkiseudun logistisessa asemassa tärkeää on Helsinki-Vantaan lentokenttä, joka on erittäin korkeatasoinen. Satama - lentokenttä - maantie -ketjun toimivuus korostuu. Pääkaupunkiseudun henkilöliikenne kulkee tulevaisuudessakin kotoa työpaikalle ja takaisin. On myös otettava huomioon, että ihminen on sosiaalinen eläin. Tulevaisuudessa onkin Auran mukaan selviä vaikeuksia säilyttää joukkoliikenteen taso. Kysymys on siitä, missä sijaitsevat asunnot ja työpaikat. Nyt liikenne Helsingin niemelle toimii, ongelmat ovat enemmän kehäliikenteessä. Erityisesti tietotekniikka- ja toimistotyöt siirtyvät Espooseen Kehä I:en läheisyyteen, toisaalta Espooseen ja Vantaalle Kehä I ja III:en varteen on syntynyt Suomen logistiikkakeskus. Näille työpaikoille liikenne on vaikeaa.

Paneelikeskusteluun liikenteestä ja logistiikasta seudun tulevaisuustekijänä osallistuivat liikenneministeri Matti Auran lisäksi toimitusjohtaja **Heikki J. Perälä** Helsingin kauppakamarista, kaupunginhallituksen jäsen **Hannele Luukkainen** Helsingin kaupungista sekä professori **Ari Vepsäläinen** Helsingin kauppakorkeakoulun elektronisen kaupan instituutista.

Perälä korosti logistiikan merkityksen kasvua: nykyisin yksittäinen tuote sisältää jopa tuhansien yritysten työtä. Pääkaupunkiseudun keskeisiä logistiikkahankkeita ovat rata- ja maantieteyhteys Pietariin, Vuosaaren satama ja moottoritiet Tampereelle, Turkuun ja Lahteen. Hän pohti myös miten saataisiin enemmän hyötyä 'pussinperällä' olevasta sijainnistamme. Vastaus on logistiikka elinkeinoalana Hollannista mallia ottaen. Logistiikka on nykyään selvästi oma palvelualueensa sisältäen paljon jatkojalostamista esimerkiksi varastoinnin muodossa.

Luukkainen katsoi, että teitä ei muuttovirrasta huolimatta pääkaupunkiseudulle mahdu juuri lisää, jolloin ainoaksi vastaukseksi jää joukkoliikenne. Valtionosuudet ovat paras tapa ohjata sitä mitä rakennetaan; miksi siis teiden rakentamiseen saa valtiolta 80% rahoituksesta, mutta raideliikenteeseen paljon vähemmän? Hänen mielestään alueelta puuttuu liikennepoliittinen suunnittelu; esimerkiksi joukkoliikenteen kehityksestä ei ole olemassa kunnollisia ennusteita, vaikka olisi tietysti oleellista suunnata tarjontaa sinne, missä joukot liikkuvat.

Aura totesi valtiosuuskysymykseen kaupunkien välisen runkoverkon olevan kunnossa, kaupunkien sisäinen liikenne taas ei ole valtion asia. Auran mielestä liikennekysymyksissä raha ei auta, vaan kaikki on kiinni kaupunkirakenteesta: mihin asunnot rakennetaan suhteessa työpaikkoihin.

Yleisön joukosta kysyttiin, miten väestön ikääntyminen vaikuttaa liikenteeseen, eläkeläiset kun eivät juuri yksityisautoile. Ehdotettiin myös espoolaisten pakottamista busseihin, koska Länsiväylän bussikaistoilla on tilaa vielä vuonna 2020 sekä metron jatkamista länteen. Metroa perusteltiin sillä, että ilman modernia liikennevälinettä henkilöliikenne ei muutu. Auran mielestä Helsingin keskustaan ei tule lisää työpaikkoja, vaan ne sijaitsevat kehien läheisyydessä; näin liikenne Espoosta Helsingin keskustaan ei tulisi ainakaan lisääntymään. Yleisöstä Eero Holstila totesi olevan ilmiselvää, että Helsingin seutu tulee asutuksellisesti hajaantumaan 30 vuoden sisällä, mikä vaikeuttaa joukkoliikenteen hoitoa. Tietoyhteiskunnan paradoksi on keskittyminen, ja tietointensiivisimmät sektorit tuntuvat keskittyvän entistä tiiviimmin Helsinkiin. Milloin pääsemme aitoon tietoyhteiskuntaan, jossa kaapeli riittää? Kysyttiin lisäksi, onko Lahden moottoritien rahoitusmalli tulossa muihin hankkeisiin, miten suomalainen luotettava kuljetussysteemi saataisiin aikaan myös Venäjällä ja kannettiin huolta siitä miten 'etäeläminen' kaventaa sosiaalista kanssakäymistä.

Ari Vepsäläinen totesi, että 90% logistisesta infrastruktuurista on käyttämättä. Logistiikkaa tuleekin tarkastella kuljettamisena, ei poliittisena investointina. Kysymys on siitä, mitä ovat logistiikkapalvelut, sekä siitä, että suomalaiset ovat ylipäättään huonoja palvelujen käyttäjiä. Tässä osansa on verokiillalla. Vepsäläisen mukaan tyhjää kapasiteettia voisi hyödyntää tarjoamalla ihmisille porkkanoita ajoittaa liikkumisensa ruuhka-ajan ulkopuolelle. Tietoyhteiskunta vapauttaa ihmisen liikkumaan omaehtoisesti. Hän esittikin haasteen jokaiselle itse ajatella minne menee, milloin ja mitä tarvitsee.

KULTTUURI JA OSAAMINEN

Pääalustajana otsikolla "Osaaminen ja viisaus Digi-Suomessa" toimi **kansanedustaja Markku Markkula**. Hänen mukaansa menestyäkseen on nykyisin uskallettava ennen kilpailijoita poiketa tavanomaiselta, turvalliselta tuntuvalta polulta. Sekä yksilön, yhteisön että yhteiskunnan näkökulmasta tarkasteltuna tämä merkitsee määrätietoista panostamista osaamiseen. On myös tehtävä strategisia valintoja. Tutkimus- ja kehitystoiminta on jo valittu tulevaisuuden kulmakiveksi eduskunnan ja valtioneuvoston päätöksien kautta. Nyt on uskallettava puuttua osaamisemme perustaan: on uudistettava henkistä ilmapiiriämme ja toimintatapojamme.

Eduskunta on 1997 määritellyt keskeiset menestystekijät seuraavasti: viisas vaikuttaminen globaalistumiseen, tiedon ja teknologian täysimääräinen hyväksikäyttö, ihmisyyden ja innovaatiot sekä asioiden ja elämän hallinta. Kuten nämä tekijät osoittavat, menestystä ei saa nähdä vain taloudellisena kasvuna.

Markkula kuvasi oppimisen perustekijöitä Peter Sengen jaottelua käyttäen. Elinikäisen oppimisen perusorientaatio syntyy tahdosta oppia, joka on ihmisen tärkein kyky. Muutoksessa vahvoilla ovat ne yksilöt, jotka ovat pitäneet huolta oppimisalttiudestaan ja harjaannuttaneet itselleen oppivan asenteen. Sengen korostama yksilön vastuu omasta kehittämisestään on Markkulan mukaan oleellinen myös yhteiskunnan asenteellisena perustana. Toisena tekijänä on asenteiden ja arvojen kehittäminen. Ajattelu- ja toimintamallien syntyminen on haaste koulutuksen ja työelämän kehittämisen parissa työskenteleville, sillä asennemuutos edellyttää ihmisen muuttumista. Yhteinen näkemys oppimisen tulevaisuudesta, yhdessäoppiminen ja kokonaisuuden hahmottaminen ovat muita elinikäisen oppimisen peruspiirteitä. Markkula näkee elinikäisen oppimisen kansalliselle strategialle neljä peruspilaria. Näistä ensimmäinen on pienen lapsen vahva oppimiskyky, joka kehittyy voimakkaimmin ensimmäisten elinvuosien aikana. Tietotekniikka on jo mullistanut pienten lasten maailman. Siksi on uudistettava myös kotien asema kasvuympäristönä sekä kehitettävä päivähoito ja peruskoulu uudenaikaiseksi laadulliseksi oppimisympäristöksi. Toinen peruspilari on opettajan uusi rooli oppimisseikkailun innostajana ja tukena. Kolmas ja vaativin pilari on henkisen pääoman arvostaminen. Työyhteisöissä tämä merkitsee työntekijöiden arvostamista yrityksen tärkeimpänä voimavarana myös juhlapuheiden ulkopuolella. Neljäntenä kohtana on täysvoin oppimisympäristö. Kyse on uuden teknologian mahdollisuuksien saamisesta kaikkien käyttöön ja tasa-arvoisten oppimismahdollisuuksien turvaamisesta. Siirtyminen digitaaliseen viestintäteknologiaan mahdollistaa korkeatasoisen materiaalin tarjoamisen kaikkien saataville.

Innovaatioiden keskeisyys Suomen tulevaisuudelle tunnustetaan laajasti. Paljon vaikeampi on synnyttää yksimielisyyttä siitä, miten innovaatiotoimintaa pitäisi kehittää. Innovaatiojärjestelmän perustaa on Markkulan mielestä vahvistettava. Elinkeinoelämän tarpeisiin on liian pitkään vastattu kasvattamalla uusien opiskelijoiden määrää. Luentopainotteinen massaopetus on lisääntynyt, vaikka suunnan olisi pitänyt päinvastoin mennä vahvan tutoroinnin ja pienryhmäopiskelun suuntaan. Yhdessätekeminen ja yhdessäoppiminen ovat haaste jokaiselle. Teknologinen kehitys mahdollistaa monien toimintatraditioiden muutoksen. Merkittävämpi peruskysymys kuin yksittäinen laite tai muu innovaatio tekniikkaan perustuvana ratkaisuna, on se miten tiede ja kulttuuri muokkaavat multimedian ja muut tieto- ja viestintäteknikan tuotokset osaamisyhteiskuntamme peruspilareiksi.

Yhteiskuntakehityksessä, erityisesti koulutuksessa, on meneillään oleellinen näkökulman ja toiminnan muutos opetuskeskeisyydestä aktiiviseen oppimiseen. Muutosta nopeuttavat tieto- ja viestintäteknologian edistysaskeleet: digitaalinen tekniikka, joka mahdollistaa kaiken informaation

käsittelyn yhteismitallisuuden ja yhteensopivuuden sekä laajakaistaisten, nopeiden tietoverkkojen tulo kaikkien ulottuville. Markkulan mukaan olemme parhaillaan oikealla tiellä tietoyhteiskunnan kautta kohti osaamisen, ymmärryksen ja viisauden yhteiskuntaa.

Paneelikeskusteluun kulttuurin ja osaamisen merkityksestä seudun tulevaisuuden kannalta ottivat osaa kansanedustajat Markku Markkula ja **Claes Andersson**, johtaja **Otto Romanowski** Cartesista, sekä dosentti **Päivi Setälä** Helsingin yliopistosta.

Leena Pakkanen avasi keskustelun kysymällä panelisteilta, kouluttaako Suomi muita kuin teknologiaosaajia. Setälä totesi, että seminaareissa ja muissa tilaisuuksissa kulttuuri on usein viimeisenä. Kuitenkin Norjassa on laskettu inhimillisen pääoman osuuden kansakunnan menestyksestä olevan 67%. Setälän mukaan voimavara, jota meillä ei vielä ole oivallettu, on naisten miehiä parempi koulutustaso. Suomessa on osaamisen suhteen saavutettu lyhyessä ajassa paljon vertailussa muihin OECD-maihin. Uhkana tässä kehityksessä on syrjäytyminen, mikäli elinikäisen oppimisen toteuttaminen osoittautuu vaikeaksi. Sen varalle on vaihtoehto oltava mietittynä. Suomessa sivistysyliopiston idea on yhä vallalla; meillä filosofit ovat niitä, joilta kysytään mitä maailmassa tapahtuu. Suomalaisuus ylipäättään pohjaa enemmän kulttuuriin kuin esimerkiksi ruotsalaisuus.

Romanowskin mukaan Suomessa kulttuurin saralla pelätään yhteistyötä liiketalouden kanssa, kun taas muualla kulttuuriteollisuus on voimakasta. Hän kiinnitti huomiota taideaineiden opetukseen ja opetukseen ylipäättään. Kouluttajien kouluttaminen on ensiarvoisen tärkeää muuttuvassa yhteiskunnassa. Jättiluokkakoot ja kahden aineen opettajat ovat koulumaailman uhkia. Kun meillä tunnustetaan kulttuuriteollisuus olemassaolevaksi, tullaan tarvitsemaan sisällöntuottajia. Kulttuurin, taiteen ja liike-elämän välille on saatava positiivista vuorovaikutusta. Tulevaisuudessa myös epäitsekkyteen perustuva yhteistyö on tärkeää, sitä ei olla vielä lähelläkään.

Andersson tarttui lapsen kehitykseen, joka edellyttää paitsi turvallisuutta ja jatkuvuutta, myös optimaalisen määrän turhautumisia, jotta lapsen itsenäistyminen tapahtuu. Nykyisin lapselta tuntuvat häviävän luotettavat ryhmät, joita rakastaa ja vihata kuten perhe ja koulun luokka. Onko tämä jo ratkaisevasti heikentänyt lapsen perusturvallisuutta? Markkulan esityksessä oli Anderssonin mielestä tekno-optimismia. Puolet maailman ihmisistä ei ole edes soittanut puhelimella; toisaalta pelkkä teknologia ei myöskään luo uusia sisältöjä. Yhteiskunnan satsaus tietoyhteiskuntaan on kuitenkin hyväksyttävää sikäli, että sillä on yritetty ehkäistä tiedollista paitsioon jäämistä. Yhteiskunnassa on jatkossakin oltava tilaa niille, jotka eivät ole kiinnostuneita elinikäisestä oppimisesta, samoin kuin niille, esimerkiksi taitelijoille, jotka tarvitsevat yksinäisyyttä eivätkä ole tiimityöskentelijöitä. Vaarana globaalissa kehityksessä on Anderssonin mukaan se, että valta keskittyy niille, jotka ovat teknologisesti innovoivia. Tulevaisuudessa tarvittavina kykyinä Andersson näkee lukemisen, kirjoittamisen ja tietotulvassa oleellisen tiedon paikallistamisen.

Markkula totesi pienten lasten mielikuvitukselle olevan nyt enemmän virikkeitä. Samalla hiiren käyttö on tullut kynän käyttöä helpommaksi. Hänestä teknologian inhimillistäminen on edessä ja se tapahtuu kulttuurin sisältötuotannon kautta. Tulevaisuudessa tärkeää on hänenkin mukaansa rajat ylittävä yhteistyö; samaten koulutuksen strategiset valinnat, joilla on valittava se, missä halutaan olla hyviä.

Keskustelussa kysyttiin naisten osuutta kulttuuripuolella. Samaten ihmeteltiin, miten meille jää aikaa kulttuurille, kun työ ja työelämävalmiuksien parantaminen kieltenopiskelun ja tietokonetaitojen kartuttamisen muodossa vaativat yhä enemmän aikaa. Kysyttiin myös, eikö tietoteknologia kuitenkin ole väline, ja eikö tavoite vuodelle 2020 siten pitäisi olla yhteiskunta, jossa meitä yksilöllisesti

koulutettaisiin taipumustemme mukaan. Andersson uskoi työn tuottavuuden lisääntymisen lisäävän myös ihmisten vapaa-aikaa. Setälä taas näki suomalaisten vähyyden vahvuutena, joka mahdollistaisi enemmän räätälöintiä ja yksilöllisyyttä. Yleisö kantoi huolta myös suomalaisuuden säilymisestä, kulttuurin pienestä roolista tulevaisuudentutkimuksessa ja kulttuurihumanismin koulutuksellisesta tulevaisuudesta. Todettiin yhden kulttuurin tehtävistä olevan houkutella ihmiset kodeistaan muiden pariin. Suomalaisuuskysymykseen Setälä kommentoi äidinkielen voittavan isänmaan suomalaisuuden perustana, äidinkielen kun voi kuljettaa mukanaan minne vain.

Foorumin sulki valtiosihteeri Rauno Saari. Hänen mukaansa päivän keskusteluista saattoi päätellä, että pääkaupunkiseudulla on hyvät mahdollisuudet nousta keskeiseksi toimintakeskukseksi Euroopassa. Veturin asema on kuitenkin ansaittava omilla toimilla ja aktiivisessa vuorovaikutuksessa alueen muiden toimijoiden kanssa. Seudun oman identiteetin vahvistaminen ja pääkaupunkiseudun kuntien yhteistyö heijastuvat myös alueen houkuttelevuuteen. Tulevaisuuden haasteena onkin saada kohtaamaan niin liike-, kulttuuri- kuin tiedemaailma. On muistettava, että tietoyhteiskuntaankin kuuluu suvaitsevaisuus: yksilöiden erilaisuudelle on jätettävä tilaa ja heikommista on edelleen pidettävä huoli.

LAHTI 19.10.1998

LAHTI - TULEVAISUUSFOORUMI 1998

Aika	Maanantai 19.10. 1998 klo 9.00 - 19.00
Paikka	Grand Arena, Vapaudenkatu 23, Lahti
09.00 - 09.30	Ilmoittautuminen ja aamukahvit
09.30 - 09.40	Tilaisuuden avaus. Lahden kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Tapio Luttinen.
09.40 - 09.50	Melartin: Notturmo. Trio Saltarello.
09.50 - 10.15	Julkiset palvelut - yksityinen sektori - kansalaisen omavastuun lisääntyminen. Hyvinvointimme rahoitus. Ministeri Jouko Skinnari.
10.15 - 10.30	Puheenvuoro. Aluejohtaja Markku Ahtela, Lahden Teollisuusseura ry.
10.30 - 11.45	Paneelikeskustelu. Lahden kaupunginhallituksen puheenjohtaja Matti Kataja; Lahden kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Tapio Luttinen; konsernijohtaja Antti Norrlin, Koiviston Auto -yhtymä; teollisuusneuvos Hannu Roine, Isku Oy ja maakuntajohtaja Tapio Välinoro, Kymenlaakson Liitto.
11.45 - 12.30	Lounas. Grand Arena, ravintolasali.
12.30 - 13.00	Miten laatu luo työtä ja hyvinvointia? Oikeusministeri Jussi Järventaus. Kommenttipuheenvuoro: kansanedustaja Juha Rehula.
13.00 - 14.00	Paneelikeskustelu. Toimitusjohtaja Pauli Ihamäki, Lahden Seudun Yrityskeskus Oy; Lahden yrittäjät ry:n puheenjohtaja Kari Kivikoski; vuorineuvos Pekka Luhtanen, L-Fashion Group Oy; teollisuusneuvos Reino Rajamäki, Stala Oy ja maakuntahallituksen puheenjohtaja Heikki Vierumäki.
14.00 - 14.30	Kahvi
14.30 - 14.40	Eikö palveluelinkeinoja arvosteta? Puheenvuoro: kansanedustaja Tarja Filatov.
14.40 - 16.10	Paneelikeskustelu. PR- ja tiedotusjohtaja Yvonne de Bruyn; toimitusjohtaja Tapani Eloranta, Sisustus Eloranta Oy; Lahden kaupunginvaltuuston I varapuheenjohtaja Hannu Himanen; toimitusjohtaja Tapani Kasso, Lahden kauppakamari; toimitusjohtaja Markku Loikala, Lahden Kauppahotelli O; ja johtaja Pekka Savolainen, Hämeen työvoima- ja elinkeinokeskus.

- 16.10 - 17.40 **Maakunnallinen näkökulma: verkostuminen yritykset - yhteiskunta - osaaminen**
Puheenvuoro: Lahden kaupunginjohtaja Kari Salmi.
Paneelikeskustelu. Rehtori Arvo Ilmavirta, Lahden ammattikorkeakoulu; professori Juhani Jaakkola; johtaja, professori Ilkka Kauranen, TKK Lahden keskus; toimitusjohtaja Jukka Ottela, Esan Kirjapaino Oy ja puheenjohtaja Ensio Romo, Päijät-Hämeen Yrittäjät ry.
- 17.40 - 18.00 **Foorumin sulkeminen.** Valtiosihteeri Rauno Saari, valtioneuvoston kanslia.
- 18.00 - 19.00 Kaupungin vastaanotto.
- Foorumin juontavat toimittajat Reijo Salminen ja Tapani Ripatti.

AVAUS

Lahden **kaupunginvaltuuston puheenjohtaja Tapio Luttinen** visioi avaussanoissaan Lahden alueen asemaa tulevaisuuden Suomessa. Teknillisen korkeakoulun Lahden haara, laatuprofessori ja mahdollinen tuleva osaamiskeskus muodostavat alueen osaamisen perustan. Vuodesta 1993 on työttömyys Lahdessa saatu painettua lähes kolmestakymmenestä prosentista vajaaseen kahteenkymmeneen. Positiivisen kehityksen turvaamiseksi eräs keino olisi kansainvälinen puu- ja osaamiskeskus, joka yhdistäisi ympäristönäkökohdat, laadun ja muotoilun. On kysyttävä, missä haluamme menestyä ja sen perusteella luotava osaamiskeskittymä, joka vetää puoleensa ihmisiä ja yrityksiä. Lisäksi tarvitaan hyvät asumisen, yrittämisen ja työnteon olosuhteet. Näiden edellytysten tarjoaminen on kaupungin tehtävä.

Toimiva kuntien välinen yhteistyö on edellytys tulevaisuuden menestykselle. Yhteistyössä tulisi myös luoda koko Päijät-Hämeen seudun kattava elinkeinopoliittinen strategia. Kuntien taloudelliset mahdollisuudet heikkenevät; siksi lakisääteisiin velvoitteisiin tarvitaan enemmän kuntien harkintavaltaa.

JULKISET PALVELUT - YKSITYINEN SEKTORI - KANSALAISEN OMAVASTUUN LISÄÄNTYMINEN

Ministeri Jouko Skinnari alusti otsikolla 'Hyvinvointimme rahoitus'. Talous on ministeri Skinnarin mukaan kehittynyt valtaosin hallitusohjelmaan kirjattujen tavoitteiden mukaisesti. Julkinen talous nousee vuonna 1998 ensimmäisen kerran plussalle sitten vuoden 1990. Euroopan unionin alue on kestänyt maailmantalouden häiriöitä kohtuullisesti, paljolti koska EU-alueen ulkopuolisen kaupan osuus EU:n bruttokansantuotteesta on vain noin 10 prosenttia, ja Venäjän viennin osuus vain 0,3 prosenttia.

Suomessa korkean teknologian osuus kasvusta on ollut valtava. Esimerkiksi Oulussa siihen on panostettu jo 1960-luvulta lähtien, mikä kantaa nyt hedelmää. Päijät-Hämeessä on oltu tässä suhteessa hitaita: seutu ei ole ollut mukana elektroniikkateollisuuden investoinneissa eikä maakunnallisten yliopistojen perustamisvaiheissa. Alueella onkin nyt tartuttava puuosaamiseen sekä matkailu- ja kongressitoimintaan, joissa molemmissa on kasvupotentiaalia. Lahden alue täytyy saada kansalliseen ja kansainväliseen kamppailuun täysivertaisena mukaan, mihin tarvitaan kuntien ja elinkeinoelämän yhteisiä panostuksia. Seudun houkuttelevuuden lisäämiseksi tarvitaan niin haastavia työpaikkoja kuin kulttuuria ja urheiluakin.

Sosiaalimenoista puolet rahoitetaan Suomessa pakollisilla työnantajien ja -tekijöiden sekä eläkeläisten suorittamilla sosiaaliturvamaksuilla. Vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkkeellä olevien määrä lisääntyy vuosittain noin 10 000:llä. Jos eläkeikää ei pystytä nostamaan 59 vuodesta lähemmäksi lakisääteistä 65 vuoden ikää, eläkemenot nousevat nykyisestä noin 12 prosentista 28 prosenttiin vuonna 2025. Työvoimapula iskee meillä vuoden 2005 paikkeilla; tällöin vain vetovoimaiset alueet menestyvät. Esimerkiksi kansainvälisten yritysten johtajat miettivät myös lastensa päivähoitoa ja koulutusta. Lahti jää sijaintipaikkana usein näiden yritysten kaavailujen ulkopuolelle jo tässä vaiheessa, koska englanninkieliset tarhat ja koulut puuttuvat.

Päijät-Hämeen EU:n tavoite 2 -ohjelmaan on vuosille 1997-1999 kirjattu tavoitteiksi työllisyys, yritystoiminnan tukeminen, tulotason nosto, koulutukseen ja osaamiseen panostaminen, ympäristön laadun kohentaminen ja aluerakenteen kehittäminen. Nämä tavoitteet ovat kaikkien tiedossa ja ne kelpaavat varmasti 10 vuotta eteenpäinkin. Nilkoille potkiminen on alueella nyt lopetettava ja käytävä yhteistyöhön.

Lahden Teollisuusseura ry:n hallituksen jäsen **Markku Ahtela** pohti puheenvuorossaan kansalaisten omavastuuta suhteessa yhteiskunnan tukeen. Kestämmekö me suomalaiset hyvinvointia, osaammeko elää hyvinvointivaltiossa? Yrity maailmassa rahoitus yksinomaan vieraalla pääomalla on harvoin käyttökelpoinen vaihtoehto. Hyvinvoinnin rahoitus kokonaan ulkopuolisella rahoituksella tuntuu siis jo käsitteenä vieraalta. Hyvinvointimme keskeisistä kulmakivistä tulisi voida yhteiskunnassa vastuuta tuntien sopia. Vastuuta edellytetään tällöin sekä antajalta että pyytäjältä.

Kaikessa päätöksenteossa on oltava jokin päämäärä, tavoite tai visio, johon tähdätään. Hyvinvoinnin vision tulisi Ahtelan mielestä täyttää kolme kriteeriä: olla kokonaistilanteeseen oikein asemoitu, poliittisesti mahdollisimman objektiivinen ja hyväksyttävissä oleva sekä riittävän realistinen. Hyvinvointipolitiikkamme tavoitteiden tulee siis olla sellaisia, että enemmistö suomalaisista voi niihin samaistua ja ne hyväksyä niin vahvasti, että on valmis aktiiviseen toimintaan niiden saavuttamiseksi. Sitoutumista vaaditaan koko kansalta. Sitoutuminen taas sisältää aina vastuun.

Yhteiskunnallinen keskustelu yksilön vastuun korostamiseksi kaikessa toiminnassa on käynnistettävä. Ahtelan visiossa yksilön vastuu on ennen kaikkea perheiden vastuun kautta kasvamista pois nykyisestä tukiehtoisesta toiminnasta.

Ahtela päätyi siihen johtopäätökseen, että hyvinvointimme ylläpito tapahtuu kelvottoman huonolla hyötysuhteella, mikä on seurausta ongelmista sekä järjestelmässä että päätöksenteon tasossa. Todellinen tarve ja tuki eivät tunnu millään kohtaavan. Sosiaalimenojen taso on Suomessa varmasti riittävä, jos varat kohdennetaan oikein. Hyvinvointimme rahoituspäätökset tulisi tehdä vasta kun on yhdessä vastuullisesti määritelty yhteinen päämäärä. Suomi on pieni maa: jos emme pysty ratkomaan ongelmiamme edes hyvinvoinnin ylläpidon osalta, olemme myös henkisesti köyhiä.

Teemaa koskevassa **paneelikeskustelussa** paneelin jäseniä olivat ministeri **Jouko Skinnari**, Lahden kaupunginhallituksen puheenjohtaja **Matti Kataja**, Lahden kaupunginvaltuuston puheenjohtaja **Tapio Luttinen**, konsernihoitaja **Antti Norrlin**, teollisuusneuvos **Hannu Roine** Isku ja maakuntajohtaja **Tapio Välinoro**. Tilaisuuden juonsivat toimittajat **Reijo Salminen** ja **Tapani Ripatti**.

Kataja totesi Lahden olevan yritteliäs ja hyvä kaupunki, joka kuitenkin kantaa raskasta työttömyystaakkaa. Nyt on taas positiivisia merkkejä ilmassa. Alustajat kuvasivat hänen mielestään hyvin työllisten ja eri tavoin tuettujen suhdetta: kaupungin kustannuksista 80% on lakisääteisiä eikä oman harkinnan mukaan käytettäväksi kovinkaan paljon.

Luttinen kommentoi ihmisten olevan entistä riippuvaisempia peruspalveluista - nyt näyttää siltä, että sama on levinnyt myös yrityksiin. Kuntasektorin odotetaan tekevän aloitteet asioiden parantamiseksi.

Norrlin perusteli henkilöstökulujen suuruudella sosiaalikulujen kasvun tulleen tiensä päähän. Päätöksenteossa on selvää automatiikkaa: kun joku etu on saavutettu, sitä ei enää demokratian keinoin saada pois. Tässä on arvojen, rohkeuden ja yksituumaisuuden paikka. Meidän on päätettävä millainen sosiaaliturvaverkon pitäisi olla ja kohdennettava sosiaalikulut paremmin.

Roineen mukaan hyvinvoinnin edellytyksenä on talouskasvu. Meillä on siis olemassa kasvupakko, jolloin yrityksillä on keskeinen merkitys hyvinvoinnille. Säästäminen on edelleen tärkeää julkiselle sektorille mm. väestön ikärakenteen takia. Sama koskee myös suomalaisia yrityksiä, joiden rahoitusrakenteessa oma rahoitus on vain 30-40%. Lisäksi yksityisten ihmisten eläkkeet pitäisi saada oman säästämisen varaan; tätä tulisi tukea verohelpotuksin.

Välinoro katsoi hyvinvoinnin rahoitusta alueellisesta näkökulmasta. Eteläinen Suomi maksaa noin 4000 mk/henkilö, jotta Itä-, Keski- ja Pohjois-Suomi selviävät. Tämä on paitsi alueellinen tulonsiirtoloukku, myös kannustinloukku: mitä enemmän etelässä saadaan aikaan, sitä enemmän maksetaan muualle.

Yleisökeskustelussa todettiin, että yritystukiin kuluu vuosittain paljon suurempi summa kuin toimeentulotukiin. Työvoimapula uhkaa meitä vuonna 2005, siksi työikäisten kuntoutukseen olisi satsattava nyt. Kysyttiin myös, mikä voisi jatkossa olla työntekijän maksaman työeläkemaksun osuus ja mitä me haluamme eläkkeiltämme vuonna 2020. Kun sosiaaliturva on sidottu palkkaperusteisiin, ihmisten työllistämistä vältellään. Voisiko sosiaaliturvaa kerätä esimerkiksi liikevaihdon perusteella? Jos koneilla aikaansaatu tuotanto nostaa bruttokansantuotetta, mutta palkkasummat vastaavasti pienenevät, miten tämä ristiriita ratkaistaan verotuksessa kymmenen vuoden perspektiivillä?

Roine näki, että meillä on neljä rinnakkaista terveydenhoitojärjestelmää: työterveys-, kunnallinen-, valtion- ja vielä yksityinen terveydenhoito. Järkevämpää olisi kuntoutuksen kehittäminen.

Skinnari totesi yksilön vastuun olevan keskeistä omasta työkykyisyydestä ja terveydestä huolehtimisessa; samaten vanhempien vastuu lapsista on tärkeää. Suomessa suurin osa sosiaaliturvasta rahoitetaan palkanmaksajien taholta, Tanskassa taas verovaroista. Jos sivukuluja vähennetään, verotusta täytyy joko nostaa tai sosiaaliturvaa leikata. Eläkeläisten määrä kasvaa meillä koko ajan, mutta tulevia eläkkeitä on 30-40-vuotiailta leikattu niin, että systeemi toimii; myös työntekijän maksuosuutta on nostettu. Yritysten kustannusten osalta on syytä muistaa, että ne muodostavat kokonaisuuden: Suomessa sosiaaliturva on kallis, mutta yritysverotus taas matalaa. Alueen kannalta työikäistä väestöä on oltava olemassa. Sen houkuttelemiseksi tarvitaan Skinnarin mukaan ilmapiiri, jossa on 'kiva pelata ja kiinnostavia hommia tarjolla', sillä 20 muuta talousaluetta Suomessa kilpailevat samoista ihmisistä.

Tähän yleisöstä vastattiin toteamalla, että Lahdessa puhutaan liian vähän siitä, miten pidettäisiin huolta alueella jo opiskelevista nuorista. Tässä olisi selvä mahdollisuus muuttajien houkuttelun ohella.

Salminen kysyi panelisteilta, onko meillä edessä nyt vuorostaan seitsemän lihavaa vuotta. Skinnari uskoi Euroopan olevan tulevaisuudessa vetovoimainen alue. Päijät-Häme on saatava kilpailuun mukaan, mikä vaatii avautumista ulospäin ja yhteyksien luontia. Tulevaisuus on Päijät-Hämeellä positiivinen. Sen liikenteellinen sijainti on hyvä, on Päijänne, pohjavesivarat, urheilua ja kulttuuria.

Paneelin loppukommenteissa Välinoro totesi, että vientivetoisen yritysten tuotto ei ole kiertynyt aluetasolle. Jos alue saisi pitää sen, mitä se tuottaa, palvelutuotannolla ei olisi hätäpäivää. Roineen mukaan tulevaisuudessa vain Etelä-Suomi ja Oulun seutu ovat todellisia taajamia. Siksi Lahdelle on tärkeää säilyttää nykyiset pääkonttorit alueella ja saada uusia. Norrlinin mukaan asiat Lahdessa ovat vähintään yhtä hyvin kuin Jyväskylässä tai Kuopiossa; siinä suhteessa ei ole mitään hätää.

MITEN LAATU LUO TYÖTÄ JA HYVINVOINTIA?

Ennen siirtymistään varsinaiseen aiheeseen laadun työtä ja hyvinvointia luovasta vaikutuksesta, **oikeusministeri Jussi Järventaus** kertasi valtioneuvoston tulevaisuuspolitiikan avainkohtia. Tulevaisuusselonteossa linjattuja perustavoitteita on saada Suomi taloudellisesti, ekologisesti, sosiaalisesti, eettisesti ja kulttuurisesti kestäväälle kehitysuralle. Suomalaisen yhteiskunnan uskottavuus, Suomen houkuttelevuus, politiikan avoimuus, aloitteellisuus ja vuorovaikutus sekä suomalaisen yhteiskunnan toimivuus on määritelty tulevaisuuspolitiikan perustaksi. Yhä syvenevä globalisoituminen tulee hallitsemaan yhteiskuntien, yritysten ja kansalaisten toimintaympäristöä. Yritysten ja työpaikkojen kannalta kehitys merkitsee uusia markkinoita ja mahdollisuuksia sekä kiristyvää kilpailua. Valtiot taas kilpailevat infrastruktuurista; enenevässä määrin kiinnitetään huomiota säädosjärjestelmien kilpailukykyvaikutuksiin. Suomen luonnolliset kilpailutekijät ovat melko niukat. Markkinana olemme syrjäinen, pieni ja kylmä paikka. Järjestelmä on kuitenkin omissa käsissämme, tosin EU-jäsenyyden ja kansainvälisten sopimusten raameissa.

Yritystoiminnassa laatu on asiakkaiden tarpeiden tyydyttämistä niin, että se on oman toiminnan kannalta taloudellista ja tehokasta. Tuotteiden laatuun liittyvien vaatimusten on saatava määräytyä markkinoilla mahdollisimman vapaasti; yhteiskunnan rooli tässä on toimintaedellytysten luominen. Tulevaisuuden menestystekijöistä tärkein on asiakkaiden muuttuvien tarpeiden tunnistaminen sekä trendien ja vivahteiden nopea aistiminen. Toinen menestystekijä on toimittajien ketjuuntuminen, jonka merkitys korostuu globaaleissa toimittajaketjuissa. Niissä viestin asiakkaiden tarpeista on välittyttävä ketjun joka osalle. Kolmantena tekijänä Järventaus näki yrityksen toiminnan - sisäisen laadun - kehittämisen. Asiakkaiden tarpeiden muuttuessa oma toiminta on sopeutettava niihin. Tässä avainasemassa ovat henkilöstö, tutkimus ja tuotekehitys.

Mitä yritykset voivat odottaa yhteiskunnalta? Tulevaisuudessa valtiot mieltävät selkeämmin roolinsa normijärjestelmäpalveluiden toimittajana, jonka asiakkaina ovat yhteiskunnan jäsenet. Kansalliset säädosjärjestelmät, jotka tällä hetkellä estävät yritysten suoranaiset fuusioitumiset rajojen yli, tulevat muuttumaan. Tällä on vaikutuksensa erityisesti pääkonttoreiden sekä tutkimus- ja tuotekehityksiköiden sijaintiin. Järjestelmäkilpailussa Suomella on etuinaan pienuus, joka tuo joustavuutta lainsäädäntöprosessiin, sekä korkealaatuinen koulutus. Säännösjärjestelmän perusrakenne on luotu suljetumpien markkinoiden oloissa, siksi sitä on tärkeää uudistaa kansainvälistymistä ja kilpailukykyä tukevaksi.

Suomessa on jo ryhdytty aktiivisesti kehittämään säädospolitiikkaa. Uusien menettelytapojen tarkoituksena on etukäteen ottaa huomioon lainsäädännön vaikutukset muun muassa yritystoimintaan ja työllisyyteen. Toisaalta lainsäädännön jälkikäteistä seurantaan tullaan kehittämään. Olennaista on ymmärtää, kuinka perustavaa laatua olevasta asenne- ja kulttuurimuutoksesta on kysymys.

Erityisen ongelmallisia alueita kansallisessa järjestelmässämme ovat työmarkkinoita koskevat rakenteelliset kysymykset sekä verotus. Työmarkkinamekanismi ja yritysverojärjestelmä ovat sinänsä toimivia; tulevaisuudessa työmarkkinoiden joustava toiminta ja kokonaisveroasteen alentaminen ovat kuitenkin välttämättömiä.

Järventaus uskoi, että Suomessa pystytään mm. valtioneuvoston ja eduskunnan tulevaisuusselontekojen kautta paremmin hahmottamaan tulevaisuuden vaatimuksia yhteiskunnalle ja sen toimijoille. Kun on olemassa selvä visio suunnasta, konkreettisten tavoitteiden asettaminen ja saavuttaminen on mahdollista.

Kansanedustaja Juha Rehula totesi kommenttipuheenvuorossaan, ettei laatuajattelu ole ylellisyyttä, vaan välttämättömyys meille kaikille. Laatu-sanalle on useita merkityksiä. Yhteistä on, että kyse on aina omakohtaisesta kokemuksesta.

Rehula kysyi, onko suomalaisen työn laatu myytti ja olemmeko todella valmiita kohtaamaan kansainvälisen kilpailun laatutekijät kilpailutekijänämme. Mielikuvan virheellisyys voi olla uhkana koko tulevaisuudellemme, elleimme ole tässä asiassa riittävän ajoissa liikkeellä.

Menestyäksemme meidän on oltava valitsemillamme aloilla parempia kuin muut. Ammattitaito ja osaaminen korostuvat; on välttämätöntä, että meillä on jotain, mitä muilla ei ole. Oman tilan arviointi on kaikissa organisaatioissa kannattavaa. Liiallisessa tyytyväisyydessä nykytilaan piilee vaara pudota kehityksen kärjestä.

Rehula oli Järventauksen tavoin sitä mieltä, että yhteiskuntajärjestelmämme tulee täyttää laatuvaatimukset. Hyvinvointimallissamme on säilytettävä perusturvaverkko. Julkinen valta ei saa toimia ainakaan esteenä elinkeinoelämän kehittymiselle. Yhteiskuntajärjestelmästämmme tulee säilyttää esimerkiksi ihmisten tasapuolisen kohtelun ja oikeudenmukaisuuden periaatteet; määrätietoinen uudistaminen ja päivittäminen on kuitenkin välttämätöntä. Oman edunvalvonnan lisäksi tulee nähdä yhteinen etu - myös työelämän uudistamisessa.

Eduskunnan vastauksesta valtioneuvoston tulevaisuusselontekoon Rehula otti useita esimerkkejä. Eduskunta edellyttää mm. pienyritystoimintaa ja itsensä työllistämistä koskevan säädösten ja hallinnon yksinkertaistamista sekä toimenpiteitä joilla Suomi profiloituu osaamisen ja sosiaalisten innovaatioiden edelläkävijäksi. Osaaminen ja yrittäminen ovat pienen valtion tulevaisuuden kivijalkoja. Hyvinvointimme turvaaminen edellyttää Rehulan mukaan rohkeitakin ratkaisuja. Laatu syntyy siitä, että on idea, osaamista jalostaa se tuotteeksi, kyky kertoa asiasta muille ja hoitaa asiakasta vielä ostopäätöksen jälkeenkin. Mielikuva hyvästä laadusta on helppo tuhota osaamattomuudella. Meillä suomalaisilla ei ole varaa sellaiseen.

Laatu-teeman **paneelin** jäseniä olivat toimitusjohtaja **Pauli Ihamäki**, puheenjohtaja **Kari Kivikoski**, vuorineuvos **Pekka Luhtanen**, teollisuusneuvos **Reino Rajamäki** ja maakuntahallituksen puheenjohtaja **Heikki Vierumäki**.

Ihamäki totesi, että Päijät-Hämeessä on laadussa päästy konkreettisesti eteenpäin. Osoituksena tästä ovat muun muassa laatuprofessuuri sekä alueen kuntien ja yritysten yhteistyössä kehittäminen osaamiskeskusohjelma. Tässä ohjelmassa keskeiset osiot ovat laatu, muotoilu ja ympäristö, joita on tarkoitus soveltaa ainakin puu-, metalli- ja muoviteollisuuteen. Korkeakoulu- ja ammattikorkeakouluyksiköt ovat hankkeessa mukana. Puheissa mietitään jo teknologiakeskustakin. Yritysten keskinäinen yhteistyö on alueella kasvussa; nyt on saatava parempaa yhteistyötä aikaan julkisten organisaatioiden kanssa.

Kivikoski näki laadun lähtökohtana sen, mitä asiakas haluaa. Yritysten johtotason koulutuksen ohella keskeinen laadun tekijä on henkilökunnan ammattitaidon kehittäminen. Eri työntekijäryhmien tulee puhalttaa yhteiseen hiileen - sorvarista vuorineuvokseen. Suuri osa virheistä tuotannossa johtuu henkilöstön huonosta motivaatiosta.

Luhtasen mukaan vain hyvällä laadulla pääsee menestykseen; seurauksena on työtä ja hyvinvointia. Tämä pätee sekä tuotantoelämään että muuhun yhteiskuntaelämään. Kansainvälistyminen kiristää kilpailua: siksi myös yrittämisen laatua on parannettava. Hyvät, osaavat ihmiset ovat avaintekijä. On luotava olosuhteet, joissa yrittäminen on mahdollista. Maakunnan yhteistoiminta on tärkeää, mutta yritysmaailmasta ei taida löytyä vastausta siihen, miten se saadaan aikaan.

Rajamäen mielestä laatua on "fitness for use" tai se, että yllättää positiivisesti asiakkaansa. Hän viittasi valtioneuvoston tulevaisuusselontekoon, jonka mukaan kansainvälinen kilpailukyky vaatii Suomelta myös houkuttelevuutta. Rajamäestä houkuttelevuuteen kuuluu se, että ihmiset haluavat tulla Suomeen ja olla Suomessa. Laatujohtamisideologian seurauksena työn ja pääoman ristiriita murtuu. Valta valuu sinne minne se kuuluukin - prosesseihin ja tiimeihin. Organisaatiot kevenevät ja seurauksena on kilpailukyvyn ja palvelun paraneminen.

Vierumäki kertoi vireillä olevan Päijät-Hämeen aluekehitysohjelman ja osaamiskeskusohjelman 1999-2006. Molempiin sisältyy laatu näkökulma. Tavoitteita ovat kestävä kehitys, osaaminen, koulutus, innovaatiot ja kokonaislaatu. Laatu on yksi koulutuksen punainen lanka, samoin palveluiden tason nostaminen. Myös asumisen ja viihtyvyyden tasoon sekä matkailupalveluihin panostetaan.

Keskustelussa kysyttiin, onko maakunnassa mahdollisuuksia huippujohtajien koulutukseen. Vastaukseksi löytyi Lahdessa jo viisi vuotta toiminut Master of Quality -koulutus. Pohdittiin, onko olemassa kahdenlaisia yrityksiä: laatua maksimoivat ja laatua optimoivat. Kysyttiin, onko toiminnan laatu sitä, millä hinta/laatu -suhde saadaan terveeksi. Vielä kommentoitiin suurenkin yrityksen sisällä olevan yrittäjyyttä esimerkiksi tulostavasti budjetoinnin kautta.

Rajamäki totesi, että ei ole olemassa muuta vaihtoehtoa kuin laadun maksimointi. Tuotelaadusta on helpoin lähteä liikkeelle, sitten palvelun laatu kunnes päästään toiminnan laatuun. Luhtasen mukaan tiimit, eli pienet vastuulliset ryhmät, ovat eräänlaista sisäistä yrittäjyyttä. Suuret yritykset pyrkivät siihen, että tiimit toimivat pienyrityksen tapaan.

Ripatti kysyi panelisteilta, miten yrittäjät voivat luoda elämisen laatua. Rajamäen mukaan laatu kouluttamisen idea on elämisen laatu. Kivimäki näki, että Lahdessa on vasta viime vuosina tapahtunut elämisen laadun alalla. Esimerkkejä ovat Vesijärven puhdistus ja keskustan kehittäminen. Uutta on, että kaupunki on mukana keskustelemassa yrittäjien kanssa. Rehula totesi osaamisen olevan ammattitaitoa, jolle julkisen sektorin on luotava edellytykset. Jos opetusministeriön tavoite korkeakouluttaa 65% väestöstä toteutetaan, merkitsee se paljon poislähtijöitä Päijät-Hämeelle. Ammattikorkeakoulu tosin helpottaa tilannetta. Koulutuskonsernin ja yritysmaailman yhteistyötä kehitetään parhaillaan. Vierumäki totesi, että Päijät-Hämeen liitto tulee vielä jatkamaan täällä aloitettua keskustelua tulevaisuudesta.

EIKÖ PALVELUELINKEINOJA ARVOSTETA?

Pääpuheenvuoron teemasta piti kansanedustaja **Tarja Filatov**. Keskeistä hänen mukaansa on se, millä asioita arvotetaan. Mahdollisia elinkeinojen arvostuksen mittareita ovat raha tai palkka, hakeutuminen alan koulutukseen, alan työllistävyys tai ammatin sijoitus ammattien arvostusta mittaavissa gallupeissa.

Laman seurauksena työstä on tullut arvo sinänsä. Palvelualojen työnäkymät ovat periaatteessa hyvät; kuitenkin gallupin perusteella 100 arvostetuimman ammatin joukossa ei ole yhtään varsinaista palveluammattia. Terveys- ja hoiva-alan ammatit, eli julkisen sektorin alat, tosin sijoittuvat suhteellisen korkealle. Eräs syy palvelualojen arvostukseen onkin selkeästi palkkaus. Palvelualat ovat usein naisaloja; naisten palkat taas ovat 20% pienemmät kuin miesten. Naisten työllistäminen on äitiyslomien yms. takia kalliimpaa ja hoitovelvollisuus on edelleen naisilla.

Suomalaiset ovat hyvin positiivisia asenteissaan tekniikkaan. Arvostetaanko meillä enemmän tekniikkaa kuin ihmistä vai määräävätkö kustannukset arvostusta? Verotuksen tulisi tässä suhteessa olla neutraalia ja suuntautua esimerkiksi ympäristö- ja energiaveroihin. Yhdysvaltoihin verrattuna meiltä puuttuu Filatovin mukaan noin 50 000 palveluammattia. Tähän vaikuttavat osaltaan arvostukset; esimerkkinä on meillä käyty piikakeskustelu. Osataanko Suomessa käyttää ja vaatia palveluja? Ollaanko niistä valmiita maksamaan? Harva asutus on eräs konkreettinen este palvelujen yleistymiselle. Myös voimakas julkinen sektori 'syö' paikkoja yksityiseltä sektorilta; tämä on sekä positiivinen että negatiivinen ilmiö.

Filatov pohti, auttaisivatko pienten ansioiden verohelpotukset tai ALV:n alennus tai poisto palvelualoja. Palvelusektori on koettu ei-kansainväliseksi ja alhaisen kannattavuuden alaksi; nyt molemmissa suhteissa on tapahtunut myönteistä kehitystä. Oleellinen kysymys tulevaisuudessa on, tuleeko tietoyhteiskunta luomaan uusia palveluammattia, joissa yhdistyvät korkea koulutus ja palkka.

Paneelin jäseninä olivat **Tarja Filatov** lisäksi pr- ja tiedotusjohtaja **Yvonne de Bruyn**, toimitusjohtaja **Tapani Eloranta**, kaupunginvaltuuston I varapuheenjohtaja **Hannu Himanen**, toimitusjohtaja **Tapani Kasso**, toimitusjohtaja **Markku Loikala** ja johtaja **Pekka Savolainen**.

De Bruynin mukaan nykyisessä markkinavetoisessa tietoyhteiskunnassa on muistettava pitää huoli ihmisestä. Ihmisläheinen palvelu ei onnistu pelkällä tietotekniikalla, mutta ei myöskään ilman sitä. Alueellinen laatu on tärkeää, sillä kansallinen kilpailukyky rakennetaan aina alueiden varaan. ALV:a ja kokonaisverotaso tulisi laskea; tässä kysymyksessä mitataan, arvostaako julkinen valta palveluja. Esimerkiksi kunnallisella sektorilla on tehty järjestöjä uudistuksia: palvelua kehitetään, mutta samalla se viedään kauemmaksi käyttäjistä.

Elorannan mielestä palvelujen arvostus näkyy siinä, että yö paperikoneen vieressä on kannattavampaa kuin yö sairaan sängyn vieressä. Yhteiskunnan nykyiset päätökset ruokkivat harmaata taloutta: verokiila, äitiyslomien kustannukset, työn verottaminen ja sivukulut.

Himanen uskoi nuorison olevan halukasta palveluammatteihin; samalla esimerkiksi marketeista on kuitenkin palvelu hävinnyt. Lahdessa erilaisissa palveluissa ja niiden laadussa olisi paljon tekemistä.

Kasso kommentoi palvelualaa käsitteenä. Tällä hetkellä se kattaa noin 60% bruttokansantuotteesta; työpaikkojen määrästä puhumattakaan. Arvostus riippuu ammatista ja kulttuurista. Suomessa lisäesteenä on verotus. Millainen sitten on tulevaisuuden palvelusektori? Kasson arvion mukaan tuotannon automatisoituessa 90% yrityksistä tulee olemaan palvelusektorilla.

Loikala totesi palveluelinkeinon pääosin koostuvan hyvin pienistä yrityksistä. Hotelli- ja ravintola-alalla palkkojen osuus kustannuksista on 40% verrattuna paperiteollisuuden 5%. Lahden alueella on noin 300 yrittäjää, jotka tarjoavat matkailun oheispalveluja. Tarkoituksena alueella on tehdä omat kapeat maksuhaluisille suunnatut tuotteet. Nahinoinnin jälkeen konsertti- ja kongressitalo olisikin markkinoitava hyvin.

Savolaisen mukaan yritystuilla on lakisääteisistä syistä rahoitettu lähinnä tuotannollista toimintaa, teollisuuteen liittyviä palveluja tai matkailua. Nytemmin tukitoimintakin on muuttumassa palveluille myönteisemmäksi. Lisänä ovat Euroopan sosiaalirahaston hankkeet.

Yleisökeskustelussa esitettiin näkemys, että palvelualan kasvattamiseksi tarvitaan välttämättä lisää tuloeroja. Filatov oli ehdottomasti eri mieltä; Amerikan mallia ei tässä tule ottaa. Hintana on sosiaalinen pääoma, vakuus ja turvallisuus. Toisaalta yleisöstä todettiin, että jos nyt ei saa palvelua vanhoissa verkkareissa, entä sitten vammaisten, invalidien ja vanhusten mahdollisuudet saada palveluja. Esteetön matkailu voisi olla yksi vahvuus alueella. Arveltiin palvelujen ostohalukkuudessa olevan sukupolvieroja.

Keskustelussa kysyttiin niin ikään, miksei Suomessa uskalleta ottaa Irlannista mallia ja asettaa palveluiden arvonlisäveroasteeksi kauttaaltaan 11%. Filatov vastasi kaikkien olevan verotuksesta periaatteessa samaa mieltä; valtiontalous on kuitenkin ollut vaikeuksissa. ALV-tasot Suomessa olisi yhdistettävä. Loikalan mielestä valtiontalous junnaa vanhoissa ajattelutavoissa; nyt pitäisi vain miettiä miten verot saataisiin alas. Elorannan mukaan palkan verotuksesta voitaisiin siirtyä yritysverotukseen, jolloin pk-sektori ja palvelut menestyisivät. Yleisöstä kysyttiin, miksi palvelualoilla maksetaan pientä palkkaa. Loikalan mukaan, jos se 50-60%, jonka työnantaja maksaa palkan ohessa laskee, työntekijän palkkapussi kasvaa.

Savolainen kysyi, onko syytä säilyttää esimerkiksi päivähoito näin kattavana. Terveysten- ja sairaiden hoito sekä koulu ovat hänen mukaansa kunnan tehtäviä. Tiet ja sähkö voivat yhtä hyvin olla yksityisiäkin. Filatovin mielestä kunnan palvelutehtäviä ovat koulutus, päivähoito, vanhustenhoito ja perusinfrastruktuuri. Päätyöyhteiskunta vaatii myös päivähoitopaikkoja. de Bruyn vaati kuntalaisten ottamista mukaan suunnittelemaan palvelutuotantoa. Himanen näki niin sanottujen ilmaispalveluiden vähenevän ja omavastuun kasvavan tulevaisuudessa. Kunnan tuottaja- ja tilaajaroolit erottuvat. Kasso uskoi siirryttävän ostopalveluiden suuntaan. Kuinka julkinen sektori uskaltaa edelleen velkaantua? Kunnan tehtävänä on hankkia palvelut kuntalaisten käytettäväksi; kilpailuttaminen on tässä oleellista.

MAAKUNNALLINEN NÄKÖKULMA: VERKOSTUMINEN YRITYKSET - YHTEISKUNTA - OSAAMINEN

Teemasta alusti Lahden **kaupunginjohtaja Kari Salmi**. Lahti ei ole ollut varsinainen korkeakoulukaupunki, ei valtion hallinnollinen keskus, eikä Lahdessa ole nykyisiä teollisuuden kasvualueita kuten elektroniikkateollisuutta. Tulevaisuudessa Lahti kuitenkin haluaa olla osa kasvukeskusta eli pääkaupunkiseutua ja siten myös osa kansainvälistä sarjaa. Ennen kaikkea tämä edellyttää yhteistoimintaa. 1990-luvulla kuntien yhteistoiminta kehittyi alueella suopeasti, mutta on nyt kohdannut vaikeuksia. Ne aiheet, joista ollaan yksimielisiä on käyty läpi; yhteistoiminnan kehittäminen jatkossa vaatii organisaatiota, jolla voitaisiin tehdä koko kaupunkiseutua sitovia päätöksiä.

Nykyisen tyyppinen kuntarakenne ei säily loputtomiin. Toimimalla jo nyt aktiivisesti seutukuntapohjaisesti, on mahdollista saavuttaa huomattavaa etua. Julkisuudessa on jo esitetty valtionosuuksien ja yhteisöveron jakamisen seutukuntaistamista. Alueellisen ja maakunnallisen yhtenäisyyden löydyttyä tarvitaan kumppaneita muista alueista, jotta saadaan voimaa menestyä kansallisesti ja kansainvälisesti. On löydettävä toimintamalli, jolla voidaan tehdä koko aluetta velvoittavia päätöksiä, mutta samalla varata sovituissa rajoissa kunnille itsenäinen päätösvalta. Tarvitaan siis eräänlainen kuntien EU.

Yrittämisen arvostus on viime vuosina noussut. Kunnat tarvitsevat ehdottomasti yrityksiä; toisaalta yrityksille suotuista toimintaympäristö on erittäin tärkeä. Perinteisten kunnallistekniikan, yhteyksien jne. lisäksi, entistä enemmän yrityksille merkitsevät työvoiman saanti, korkeakoulutoiminta sekä niin sanotut elämäntasopalvelut. Lahdesta on puuttunut varsinainen tiedekorkeakoulu ja siihen liittyvä tutkimus. Alueen yritykset ovat pieniä, ja yksin puurtamisen ongelma ilmeisesti suuri. Yksi suurista haasteista on teollisuuden ja kasvavan palveluelinkeinon sovittaminen yhteistyöverkostoiksi. Salmi mainitsi useita esimerkkejä Lahden alueella jo toimivista yhteistyöverkoista, joiden yhteensovittamisessa julkinen taho on osaltaan ollut mukana. Näitä ovat muun muassa laatuprofessori, Päijät-Hämeen Venäjän kauppakilta, keskustelufoorumi Vientiklubi, Muovialan kehittämiskeskus sekä Pro-Femme -projekti, joka verkottaa naisyrittäjiä koulutusohjelmallaan. Verkottuminen tuo yrityksille välttämätöntä volyymietua kilpailuun; toisaalta julkishallinnon on helpompaa vastata verkottuvien yritysten tarpeisiin vaikkapa koulutuksen ja tutkimuksen suhteen.

Heti Salmen puheenvuoron perään teollisuusneuvos Reino Rajamäki kommentoi alueella olevan aina saman laulun: ei yliopistoja, ei korkeakouluja. Onko tässä maassa professorien yliarvostusta? Päijät-Hämeen on etsittävä oma markkinarako puun, matkailun, muotoilun ja laadun kautta. Kyllä ammattikorkeakoulupohjaltakin osataan keskustella. Kansallinen päätöksentekoprosessi on 15 vuotta jälkijättöinen: jos kuntaliitoksesta ei voi keskustellakaan, on se merkki siitä, että kunnilla menee vielä liian hyvin.

Päivän viimeiseen **paneeliin osallistuivat** rehtori **Arvo Ilmavirta**, professori **Juhani Jaakkola**, johtaja, professori **Ilkka Kauranen**, toimitusjohtaja **Jukka Ottela** ja puheenjohtaja **Ensio Romo**.

Ilmavirta kuvasi alueen koulutusorganisaatioiden tulevaisuuden visiota: osaaminen, tutkimustyö, kaunis ympäristö ja kulttuuri houkuttelevat seudulle kaivattuja nuoria lapsiperheitä.

Jaakkola totesi painokkaasti, että Päijät-Hämeen vähättelyn on syytä loppua. Yleensä maakunnalliset lehdetkin vetävät maakuntien välisessä kilpailussa kotiin päin; kuka tulisi paikkakunnalle, jossa ei uskota itseensä. Vahvuuksia alueella ovat perheyrittäjäyys, yrittäjäyyspalkinnot, alueelta lähteneet valtakunnalliset vaikuttajat, nyt aktiiviset investoinnit, satama-alueen kohentaminen, yliopistosektorin kriittisen massan kertyminen, sinfoniaorkesteri, tuleva kongressi- ja konserttitalo, ja niin edelleen.

Kauranen asetti alueen teollisuusvision, turismivision, luontovision sekä kulttuuri- ja taidevision vastakkain näivettymisvision kanssa. Hänen mukaansa Lahdessa on 10-20 vuoden päästä verkostokorkeakoulu. Osaamisessa on keskityttävä ja kysyttävä missä halutaan menestyä. Kauranen esitti kolme tulevaisuuden edellytystä: 1) edelleen on totta, että paikkakunnalle, jossa koulutus on saatu, yleensä myös jäädään; 2) 20 vuoden kuluttua seudulla on oltava tutkintopohjaista koulutusta, joka tällä hetkellä on satunnaisen rahoituksen varassa sekä 3) EU-rahoilla on saatava pysyvää jälkeä aikaan.

Ottela valitti, että Päijät-Hämeen yritykset eivät tiedosta korkeakouluyhteistyön hedelmällisyyttä. Hän lupasi tuplata opiskelijoiden harjoittelupaikat Esan kirjapainossa ja ehdotti vuosittaista kilpailua, joka palkitsisi yrityksen, joka parhaiten hyödyntää paikallisen koulutuksen.

Romon näkemyksen mukaan tietoyhteiskunnassa voittaa se, jolla on suunnitelma. Kun tiedetään, minne halutaan mennä, on myös ennakointi mahdollista. On luotava olosuhteet, joissa työntekijöiden on mahdollista elää tyytyväisinä ja tuottavina sekä aikaansaattava avoin ja luottava ilmapiiri. Jatkuvan oppimisen kautta käyttäytymistä tulee muuttaa ympäristön muutoksen mukaan. Tämä on meidän jokaisen itsemme vastuulla. Meidän tulee jakaa asiantuntemustamme ja tunnustaa virheemme.

Keskustelussa pohdittiin Lahden osallistumista Agenda 2001 ohjelmaan ja vihreitä arvoja laajemminkin. Todettiin muun muassa, että jos Lahteen tulee 'viherlisää', tulee se ympäröivältä maaseudulta. Siksi tarvitaan etätyötä ja myös luonnon verkosto. Kerrottiin leipomoalan kokemuksista, joiden mukaan verkostoitumalla voi saavuttaa suuria, kun kiinnitetään huomiota verkostoitumisen tapaan. Kysyttiin, ovatko yritykset valmiita panostamaan ihmisiin, jotka ovat kykeneviä osallistumaan vaativiinkin tutkimusprojekteihin. On turha valittaa, ettei alueella ole yliopistoa - paikkakunnalla toimii kolme korkeakoulua ja yksi ammattikorkeakoulu.

Ilmavirta kysyi ovatko lahtelaiset yritykset valmiita yhteistyöhön korkeakoulujen kanssa; korkeakoulujen taas tulisi tehdä itseään paremmin tunnetuksi. Lahdessa toimii myös 10-90 % sääntö: 10% negatiivista informaatiota, vaikka olisi saatu aikaan 90% positiivisia toimenpiteitä.

Salmi kysyi, mikä on elinkeinoelämän ja kunnan yhteistoiminnan muoto tulevaisuudessa. Kuntien on ensin laitettava omat asiat kuntoon ja panostettava kuntien yhteistoimintaa, sitten voidaan saada aikaan yhteistoimintaa yritysten kanssa.

Foorumin päätti valtiosihteeri Rauno Saari. Tulevaisuusfoorumien tarkoituksena on ollut laittaa tulevaisuusaineisto kiertämään alueille - sinne missä päätökset tehdään. Saari uskoi kullekin alueelle löytyvän oma vahvuutensa markkinoilla. Pitkien ja vilkkaiden keskustelujen tulokset hän tiivisti seuraavasti: on panostettava osaamiseen ja seurattava markkinoita, mutta myös pidettävä huoli ihmisistä ja yhteiskunnasta markkinoiden muutoksessa.

KEMI 2.11.1998

POHJOIS-SUOMEN TULEVAISUUSFOORUMI 1998

Aika	Maanantai 2.11. 1998 klo 9.00 - 18.00
Paikka	Kemin kulttuurikeskus, teatterisali
09.00 - 09.30	Ilmoittautuminen ja kahvit
09.30 - 09.40	Avaus. Kaupunginjohtaja Juhani Leino, Kemin kaupunki.
09.40 - 09.50	Musiikkiesitys. Länsi-Pohjan musiikkiopisto.
	Osaaminen Pohjois-Suomen voimavarana
09.50 - 10.30	Pohjois-Suomen tulevaisuus. Ministeri Jouko Skinnari.
10.30 - 11.10	Yliopistot kehityksen veturina. Rehtori Lauri Lajunen, Oulun yliopisto.
11.10 - 11.45	Pohjoinen kulttuuri innovaattorina. Dekaanin Minna Uotila, Lapin yliopiston taiteiden tiedekunta.
11.45 - 12.40	Lounas
	Pohjois- ja Keski-Euroopan vuorovaikutus
12.40 - 13.20	Pohjoinen ulottuvuus ja Pohjois-Suomen hyvinvointi. Ministeri Terttu Huttu-Juntunen.
13.20 - 13.50	Uuden vuosituhannen logistiset näköalat. Kansanedustaja Kyösti Karjula.
13.50 - 14.20	Osaamisessako avain pohjoisen tulevaisuuteen? Toimitusjohtaja Antero Ikäheimo, Lappset Group Oy.
14.20 - 14.50	Kahvi
	Paneelikeskustelu päivän teemoista. Avaus, paneelin vetäjä maaherra Hannele Pokka.
	Keskustelijoina eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan jäsenet Kyösti Karjula, Aino Suholja ja Jarmo Wahlström, Lapin maakuntajohtaja Esko Lotvonen, TE-keskuksen johtaja Pirkko Nieminen, Lapin yliopiston rehtori Esko Riepula sekä Oulu yliopiston rehtori Lauri Lajunen.
16.40 - 17.00	Foorumin päätössanat. Maaherra Eino Siuruainen.
17.00 - 18.00	Kaupungin vastaanotto, Kulttuurikeskus, taidemuseo.
	Päivän puheenjohtajana toimii maakuntajohtaja Esko Lotvonen.

AVAUS

Kaupunginjohtaja Juhani Leino totesi, että Kemistä tekee erityisen sen sijainti kahden maakunnan liitoskohdassa. Oman lisänsä tuovat yhteydet Ruotsiin päin. Tulevaisuuden pohdinta on alueella ajankohtaista, sillä Pohjois-Suomen tulevaisuusasiakirja oli esillä myös valtion budjettityöskentelyssä. Globalisaation ja lokalisaation suhde, pohjoinen ulottuvuus -hankkeen eteneminen, Barents-yhteistyön tila ja EU:n tulevaisuus vaikuttavat kaikki Pohjois-Suomen tulevaisuuteen. Pienikin voi tulevaisuudessa olla vahva, sillä globalisaatio on tuonut vapauden valita kumppaninsa. Pienten kuntien mahdollisuus toimia alueen veturina vaatii investointipanoksia: pelkkiin peruspalveluihin keskittymällä asemaa ei saavuteta.

OSAAMINEN POHJOIS-SUOMEN VOIMAVARANA

Ministeri Jouko Skinnarin aiheena oli Pohjois-Suomen tulevaisuus. Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon hahmottamien tulevaisuudennäkymien mukaan keskeisiä ovat investoinnit inhimilliseen pääomaan ja uusien toimintatapojen hakeminen. Pohjois-Suomenkin tulevaisuus on riippuvainen enimmäkseen siitä, miten tällä alueella halutaan tulevaisuuden haasteisiin vastata.

EU-jäsenyyden myötä Suomen kansainvälinen asema on vakiintunut ja vahvistunut. Samalla Suomi on tullut laajemmin tunnetuksi Euroopassa, mikä on lisännyt myös suomalaisen työn arvostusta. Liittymällä EU:iin yhdessä Ruotsin ja Itävallan kanssa, Suomi on asemoitunut oikeaan seuraan, eikä ole nyt hakijajoukossa Baltian maiden, Unkarin ja Tshekin kanssa. Suomen aloite Euroopan unionin pohjoisen ulottuvuuden kehittämisessä on nousemassa koko unionin asiaksi. Pohjoinen ulottuvuus luo kehykset; sen osana voi olla Pohjois-Suomen strategia. Keskeisenä tavoitteena on EU:n ja Venäjän välisen yhteistyön kehittäminen todelliseksi kumppanuudeksi; pelkästään rahan avulla Venäjä ei tule nousemaan. Euroopan Investointipankin rooli Pohjois-Suomen elinkeinoelämälle tulee yhä merkittävämmäksi tulevaisuudessa, sillä euron myötä syntyy uusia markkinakäyttäytymistapoja, jolloin alueelliset toimijat, kuten Pohjois-Suomen kunnat, tulevat hakemaan rahoituksensa osittain Suomen ulkopuolelta.

Pohjois-Suomessa luonnonvarat - metsät, mineraalit, kalavarat - muodostavat varallisuutta, jonka hyödyntämisessä on syytä kiinnittää huomiota korkeaan jalostusasteeseen. Myös maakaasu- ja sähkömarkkinoiden luominen ovat tulevaisuuden mahdollisuuksia. Uhkia taas ovat ympäristön pilaantuminen, ydinturvallisuus, muuttotappio ja kansainvälinen rikollisuus. Tietoteollisuuden ja matkailun korkea erityisosaamisen taso tarjoavat suuria mahdollisuuksia maailmanlaajuisilla markkinoilla. Lappi on jo sanana kiehtova, ihmiset haluavat kokea sen. Myös valtioneuvostossa ja eduskunnassa matkailu on ymmärretty bisnekseksi, ja sen edistämistä ajetaan toden teolla. Matkailuosaamisen vahvistaminen ja uusien näkökulmien kytkeminen mediatieteen ja viihdeteollisuuden kautta antavat lisää ulottuvuuksia elinkeinon kehittymiseen. Sisältötuotanto ja viihdeteollisuus ovat uusia avainalueita, joiden kehittämiseen Lapilla on jo olemassa edellytykset Lapin yliopiston mediatieteen laitoksen ja muiden oppilaitosten ja yrityshautomoiden kautta. Thule-instituutin ja Rovaniemen Arktisen keskuksen harjoittama pohjoisuuden tutkimus - esimerkiksi ilmastomuutosten, kylmien olosuhteiden tai arktisen lääketieteen osalta - on kansainvälisesti korkeatasoista ja osin ainutlaatuista, totesi Skinnari.

Barentsin alue, arktinen yhteistyö, Venäjä ja Itämeri ovat kaikki alueita joilla Lapilla on hyvät menestymisen edellytykset: liikenneyhteydet, kuten tiet, lentokenttä ja satama; sekä koulutus, joka Suomessa on tasoltaan hyvää. Pohjois-Suomi hoitaa asiansa: media- ja viihdealan panostuksissa ollaan ajan hermolla ja joulupukkibisneskin on nyt saatu kuntoon. Lapilla on omaleimainen vahva kulttuuri, joka on tärkeä asia alueen imagon luomisessa.

Ministeri Skinnarille esitettiin seuraavia **kysymyksiä**: Onko valtiovallan taholla ajateltu Barentsin luonnonrikkauksien hyödyntämistä pidemmällä tulevaisuudessa tai Petsamon sataman hyödyntämistä? Miten kaupalliset sihteerit edistävät Suomi-kuvaa? Mikä on ammattikorkeakoulujen rooli Pohjois-Suomen kehittämisessä? Maaherra Hannele Pokka arvioi, että uhkat olivat ministeri Skinnarin puheessa paljolti rajan takana. Pokka nimesi kotimaisiksi uhkiksi muuttoliikkeen, työttömyyden ja kuntatalouden ja kysyi ministeri Skinnarin visiota näiden suhteen.

Skinnari näki ammattikorkeakoulujen vastanneen nopeimmin uusiin haasteisiin ja uskoi niiden tuovan tervettä kilpailua myös yliopistoihin. Barents ja Petsamon satama pitäisi hänen mielestään saada osaksi Pohjoista ulottuvuutta; tarkoitus on saada Pohjois-Eurooppaa lähemmäksi Keski-Eurooppaa. Muuttoliikkeestä puhuttaessa on huomattava, että Suomessa taajamissa asuu vielä 10% vähemmän väestöstä kuin Ruotsissa. Kysymykseen, miksi ihmiset muuttavat pois on vaikea vastata; ilmiö koskee muitakin seutuja kuin Pohjois-Suomea. Tuntuu siltä, että kaupunki ja vapaus kiehtovat. Suomessa harjoitetaan aluepolitiikkaa, ja EU on valtava aluepoliittinen organisaatio. Kuntataloutta ajateltaessa on otettava huomioon myös, että valtio on vielä velkaa 480 mrd markkaa; ensi vuosi on ensimmäinen, jolloin sitä päästään jo hieman lyhentämään.

Oulun yliopiston **rehtori Lauri Lajunen** tarkasteli yliopistoja kehityksen vatureina. Esimerkiksi Unescon piirissä koulutus tuntuu olevan avainasemassa lähes kaikkeen lähtien maailmanrauhasta kansalliseen kilpailukykyyn. Voivatko yliopistot todella vaikuttaa kehitykseen vai onko tämä vain yleinen uskoma?

Keskustelussa on Lajusen mukaan vallalla mustavalkoisuus: hyöty- vastaan sivistysyliopisto, kansainvälinen vai kansallinen yliopisto, perus- vai soveltava tutkimus. Hyöty ja sivistys eivät hänen mielestään kuitenkaan ole missään nimessä toisensa poissulkevia eikä yliopisto voi olla vahva alueellinen vaikuttaja ilman kansainvälistä toimintaa.

Yliopistot ovat viime aikoina avautuneet muun yhteiskunnan suuntaan. Eliittiyliopistoista on tullut massayliopistoja, joista valmistuneet toimivat pääosin julkisella sektorilla. Yrittäjiä on vain 5%, minkä takia yrittäjyyskoulutus sekä tietojen että asennemuokkauksen muodossa on tulevaisuudessa tärkeää. Lajunen uskoo, että yliopistoista on varmasti osittain tulossa elinkeinoelämän käskyläisiä. Ammattikorkeakoulujen tultua yliopistojen on hänen mukaansa profiloiduttava selvästi tiedeyhteisöiksi; silti yliopisto ei voi toimia irrallaan yhteiskunnasta, vaan sen on pystyttävä katsomaan tulevaisuuteen ja luomaan tietoa tulevaisuuden mahdollisuuksista. Pohjois-Suomen tulevaisuudessa yhteistyö molempien yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välillä on avainasemassa.

Perustutkimus, 'uteliaisuus tutkimus', on edelleen kehityksen edellytys. Vaikka yliopistoista etsitään usein pikavastasta kaikkeen, polku ideasta menestystuotteeksi on pitkä. Nykyisin täytyy löytää keinoja, joilla tehokkaammin hyödynnetään yliopistollista tutkimusta. Näitä keinoja ovat esimerkiksi teknologiaa siirtävät yritykset ja tutkimusasiamiehet yliopistoissa. Lajusen mukaan yksi mahdollisuus on myös tutkimuksen immateriaalioikeuksien siirto tutkijoilta yliopistolle niin, että yliopiston velvollisuus olisi lähteä tutkimuksia aktiivisesti kaupallistamaan, ja siten, että tutkija saa siitä riittävän hyödyn. Tämä vaatii paljon työtä, sillä vain murto-osasta ideoita syntyy koskaan mitään.

Ovatko Tulevaisuusfoorumit tehokkaita välineitä tulevaisuuden tekemiseen? Strategioihin ja visioihin uskotaan, sillä tulevaisuus ei tule vaan se tehdään. Tällä vuosikymmenellä on valtava teknologiausko, mikä näkyy vaikkapa EU:n tutkimuksen puiteohjelmissa 4 ja 5. Nyt humanistiset ja yhteiskuntatieteelliset alat ovat tulossa mukaan teknologiaan integroituna ja näin lähestytään pitkään puhuttua monitieteisyyttä ja ongelmakeskeistä toimintaa. EU-rahoitus on erittäin tärkeää yliopistojen roolille alueellisina vatureina, mutta se muodostaa myös haasteen tutkijoiden ja opiskelijoiden lisääntyneen liikkuvuuden ja tämän aiheuttaman perusopintojen luonteen muuttumisen kautta.

Vielä 1980-luvulla yliopistojen asema oli itsestäänselvä. 1990-luvulla haasteet ja paineet ovat huomasti kasvaneet ja odotuksia yliopistoihin kohdistetaan kaikkialta yhteiskunnasta. Yliopistojen rahoitus tulee nykyään 30-50 prosenttisesti ulkopuolelta. Uskoa ja kiinnostusta yliopistoihin ilmeisesti

riittää. Suomi on arvioitu parhaaksi maaksi yliopistojen ja yritysten välisessä yhteistyössä - arvosana oli silti vain 6,1 kun maksimi oli 10. Lajusen mukaan tilastot osoittavat, että kaikki Suomen yliopistokaupungit ovat vetovoimaisia ja yliopistot siten pelkällä olemassaolollaan vaikuttavat välittömän sijaintialueensa kokonaiskehitykseen. Yliopistojen osallistuminen alueelliseen kehittämistoimintaan on entistä tärkeämpää, jos maamme aiotaan säilyttää asuttuna myös Pohjois- ja Itä-Suomessa. Oulun yliopisto on suurin yksittäinen työllistäjä Kajaanissa ja Sodankylässä ja sillä on riittävä kriittinen massa, jotta säteilyvaikutusta alueella syntyy. Nyt tarvitaan kuitenkin uutta panostusta Pohjois-Suomen elinkelpoisena säilyttämiseen. On toteutettava Pohjois-Suomi -työryhmän linjauksia, kuten aluepolitiikan kehittäminen tukiaispolitiikasta alueelliseen kehittämispolitiikkaan. Kehittämispolitiikka pyrkii koulutuksen, tutkimuksen ja kehitystoiminnan kautta yritystoiminnan vahvistamiseen sekä uusien työpaikkojen ja tuotannollisen toiminnan synnyttämiseen.

Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan **dekaani Minna Uotila** alusti otsikolla "Pohjoinen kulttuuri innovaattorina". Pohjoinen dimensio ja kulttuuri ei Uotilan mukaan ole vain mielikuva, vaan dynaamista vaikuttamista ja tulevaisuuden yhteiskuntaan osallistumista. Hänen näkemyksensä mukaan taiteelliselle toiminnalle ominainen ajatuksellinen liikkuvuus ja toiminnallinen vapautuneisuus ovat niitä keinoja, joilla visiot taitetaan tulevaisuudeksi ja tulevaisuuden kuvat toiminnoiksi. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunta on osallisena kansainvälisen tieteen, taiteen ja teknologian kehityksessä ja se pyrkii yhdistämään osaamisensa taideteollisen alan tutkimukseen sekä pohjoisen alueen kehittämiseen. Viime vuosina myös taiteiden tiedekunnan ulkopuolisen rahoituksen turvin toteutettavien tuotekehitysprojektien määrä on olennaisesti lisääntynyt. Uuteen tieto- ja mediateknologiaan liittyvillä kehittämisprojekteilla on tiedekuntaan luotu uuden median ja tietokoneavusteisen suunnittelun ja visualisoinnin osaamisresursseja ja -keskittymiä. Materiaalisesti suuntatutuneiden tuotekehitysprojektien rinnalla merkityksellisiä ovat immateriaalisia ominaisuuksia, kuten elämyksellisyyttä ja kokemuksellisuutta korostavat kehittämissuunnat.

Myös taide- ja erityisesti taideteollisuusosalalla vanha kohtaa uuden, mikä näkyy uusina tieto- ja viestintäteknikkanaan perustuvina ilmaisukeinoina, suunnittelu- ja mallintamismenetelminä sekä materiaaliteknologian innovaatioina. Uusi kuitu- ja materiaalitekнологia sekä elektroniikka mahdollistavat sellaisten tulevaisuuden tuotteiden suunnittelun ja valmistuksen, joilla on perinnäisten esteettisten ja toiminnallisten ominaisuuksien ohella myös piirteitä kuten älykkyyys ja sosiaalisuus. Tulevaisuudessa taideteollisessa suunnittelussa ja tuotteiden valmistuksessa arki ajattelu ja havainnot sekä aistimuksellisuus ja muistot tulevat näyttelemään suurempaa osaa. Tieteen, taiteen ja käsityön karkea erottaminen nähdään yhä laajemmalti keinotekoisena. Tulevaisuudessa taiteen tutkimuksessa kysymys on siitä, kuinka ihminen, taide, tiede, kulttuuri ja teollisuus kohtaavat uuden vuosituhannen yhteiskunnassa ja tulevaisuuden ihmisen elämässä. Esimerkiksi elämysteollisuus on vielä nuori metafora, mutta sen nostaminen vakavasti esiin viittaa niihin tarpeisiin, joita tulevaisuuden ihmiselle ennakoidaan ja oletetaan.

Uotila uskoo, että pohjoisen alueesta on kehittymässä erilaisten, sekä aineellisten että aineettomien, tulevaisuuden kulttuurituotteiden osaamis- ja kehittämiskeskittymä. Ihmisen ja luonnon väliseen alkuperäiseen suhteeseen olennaisena kuulunut välittömyys, ajassa kasvava kokemustieto ja hiljainen tieto sekä välitön kokemustieto, eivät juuri ole saaneet tieteellis-teknologisesti-tiedollisessa yhteiskunnassamme huomiota. Tulevaisuudessa pohjoisen alueen innovoivuus ja siitä lähtevä osaaminen ei hänen nähdäkseen voi perustua vain tietoyhteiskuntaan vakiintuneille ajattelu-, suunnittelu- ja toimintaparadigmoille, vaan sen on tartuttava kokemus- ja elämismaailmasta nousevaan tietoon ja tästä tiedosta generoituvaan tuotantoon ja toimintaan. Voitaneen puhua jopa elämyksellisistä tietoyhteiskunnista.

POHJOIS- JA KESKI-EUROOPAN VUOROVAIKUTUS

Ministeri Terttu Huttu-Juntunen tarkasteli alustuksessaan pohjoista ulottuvuutta ja Pohjois-Suomen hyvinvointia. Pohjoinen ulottuvuus on ulkoministeriön valmisteleman määrittelyn mukaan kokonaiskäsitys, jonka avulla pyritään EU:n politiikan kehittämiseen ja EU:n etujen määrittelemiseen pohjoisen Euroopan muuttuvassa tilanteessa. Sen ydinajatuksena on integroida Venäjä eurooppalaisiin ja globaaleihin rakenteisiin lisääntyvän yhteistyön avulla sekä korostaa EU:n, Venäjän ja Itämeren alueen myönteistä keskinäistä riippuvuutta. EU:n pohjoisen ulottuvuuden kehittäminen on siis osa unionin ulkosuhteita, mutta käsitteen vakiinnuttaminen hyödyttää myös unionin sisäisiä tavoitteita pohjoisilla alueilla. Pohjoinen ulottuvuus käsittää Itämeren alueen, Barentsin, arktisen alueen ja pohjoismaisen yhteistyön, alueen maiden kahdenväliset suhteet sekä lähialueyhteistyön. Tarkoituksena on tuoda esille pohjoisten alueiden kehittämisen edut ja yhteistyön merkitys koko unionin toiminnalle. Aloite on todella merkittävä koska se sisältää laajan toimenpideohjelman lähialueittemme vakauden sekä yhteiskunnallisen ja taloudellisen kehityksen turvaamiseksi. Pyrkimyksenä on samalla vahvistaa maamme asemaa pohjoisen alueen liiketoimintakeskuksena ja tuoda esille pohjoisten alueiden energiavarojen strategiset edut.

Aloitteessa on todettu, että sosiaali- ja terveydenhuollon kehittäminen on perusedellytys taloudelliselle kehitykselle ja vakaudelle. Käytännössä tämä vaatii mm. sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen ja sosiaaliturvajärjestelmien parantamista, tartuntatautien torjumista, kansantautien ehkäisyä, ympäristöterveydenhuollon kehittämistä, työsuojelun ja työterveyshuollon edistämistä, päihdeongelmien ehkäisyä ja tasa-arvon edistämistä. Meillä on Huttu-Juntusen mielestä arvokasta kokemusta Barentsin alueella toteutetusta yhteistyöstä näissä kysymyksissä. Tiedämme, että parhaaseen lopputulokseen päästään hyödyntämällä alueellisten viranomaisen ja laitosten sekä Barentsin alueen eri yhteistyöelinten kokemusta jo toteutetuista ja käynnissä olevista hankkeista. Näitä hankkeita ovat esimerkiksi Barentsin alueen työsuojelu- ja työterveyslehden julkaiseminen ja vaikeavammaisten lasten kuntoutusprojekti sekä tuberkuloosiprojekti Murmanskissa, joihin molempiin Lapin lääninhallitus osallistuu.

Pohjoisen ulottuvuuden merkittävä periaate on pohjoisten alueiden perustarpeista huolehtiminen, koska ilman sitä alueet tyhjentyvät väestöstä, alueen turvallisuusriskit lisääntyvät ja sosiaaliset ongelmat kasvavat. Muuttoliike kasaa samalla työttömyys-, asumis- ym. ongelmia vastaanottavalle seudulle.

Pohjoisten olosuhteiden kannalta erittäin tärkeä on kestävä kehityksen periaate laajasti ymmärrettynä. Luonnonolosuhteille tyypillistä on voimakkaiden muutosten, luonnon herkkyyden ja ihmisten suhteellisen vaikeiden elinolosuhteiden takia ongelmien kerrostuminen ja moniulotteisuus. Näiden ongelmien ratkaisuun tarvitaan poikkipolittain lähestymistapaa ja monitieteistä keinovalikoimaa. Huttu-Juntunen halusi erityisesti korostaa, että kestävä kehitys ottaa huomioon myös alueen asukkaiden tarpeet ja heidän mahdollisuutensa tehdä työtä ja harrastaa. Oikeissa mittasuhteissa se ei ole, eikä saakaan olla, ristiriidassa luonnon arvojen kanssa, koska ainutlaatuinen luonnon ympäristö on eräs pohjoisen rikkaus ja tulevaisuuden mahdollisuus. Sekä Luoteis-Venäjän että Itämeren ympäristöongelmat vaikuttavat selvästi ihmisten terveyteen ja elämisen laatuun. Nämä akuutit ympäristöongelmat pystytään ratkaisemaan vain laajalla yhteistyöllä. Ratkaisut ovat välttämättömiä myös Pohjois-Suomen hyvinvoinnin kannalta. Toinen osa pohjoisen ulottuvuuden ympäristöpolitiikkaa on Luoteis-Venäjän luonnonvarojen - energian raaka-aineiden, mineraalien ja metsien - kestävä kehityksen periaatteiden mukainen hyödyntäminen, joka on niin Venäjän kuin Euroopan etujen mukaista. Kokonaisuudessaan pohjoisen ulottuvuuden periaatteen

hyväksytyksi saamisella on keskeinen merkitys Pohjois-Suomen tulevaisuudelle. Koko hankkeen eteenpäin saamiselle ja sisällölliselle onnistumiselle taas on Pohjois-Suomen oma aktiivisuus kullan arvoista.

Keskustelussa kysyttiin, onko valtiolla ajatuksia Venäjän rajojen aukeamisen myötä syntyneen yli miljoonan ihmisen helposti tavoitettavissa olevan markkina-alueen suhteen sekä miten tulojen ja kulttuurin kuilu Venäjän ja Suomen välillä voidaan konkreettisesti kuroa umpeen. Keskustelussa todettiin myös, että Pohjois-Suomen strategia keskittyy osaamiskeskusten selviytymiseen, ei niinkään harvaan asuttujen alueiden selviytymiseen, joissa ongelmana on usein erityisesti naisten työpaikkojen vähyys. Lisäksi kysyttiin, mikä asema kaupunkipolitiikalla on pohjoisessa ulottuvuudessa; Kemi-Tornion alue haluttaisiin pitää keskisuurena seudullisena kasvukeskuksena Oulun ja Rovaniemen ohessa.

Ministeri totesi, että alueellisesti tasapainoisempaan tilanteeseen on päästävä; aluekehitysvastuu on nykyään kuitenkin paljolti maakuntien liitoilla. Tällä hetkellä imu kasvukeskuksiin on poikkeuksellisen suurta. Kullekin alueelle olisi tärkeää löytää joku houkutustekijä: yliopisto, teollisuuslaitos, osaamiskeskus. Kemi-Tornio -alue on Huttu-Juntusen mukaan erinomaisen vetovoimainen. Suomen ja Venäjän välistä valtavaa elintasokuilua pyrkii kaventamaan esimerkiksi lähialueministerivaliokunta, joka koordinoi lähialuetyötä. Rahaa on käytettävissä 400 - 500 miljoonaa markkaa. Näillä varoilla on tarkoitus luoda pysyviä rakenteita, jotka auttavat ihmisiä auttamaan itseään.

Kansanedustaja Kyösti Karjulan teemana olivat uuden vuosituhannen logistiset näköalat. Karjula totesi olevan hienoa, että Tulevaisuusfoorumi tarjoaa mahdollisuuden palauttaa eduskunnan ja valtioneuvoston välistä keskustelua alueelle. Hänen mukaansa hyvinvointiyhteiskuntaa on vaikea arvioida neutraalisti. Siksi tulisikin kansainvälistä kehitystä arvioimalla pyrkiä tunnistamaan tulevaisuuden uudet haasteet. Tältä perustalta tulisi myös käynnistää laaja kansalaiskeskustelu.

Kaikkialla maailmassa on meneillään syvä tuotantorakenteen muutos. Uusi teollinen paradigma on verkostotalous, joka perustuu asiakasläheiseen erilaistumiseen ja nopeaan tiedonsiirtoon; siinä yrityksen koko ei enää ratkaise sen menestystä. Yritykset kilpailevat yhdessä joustavina, yhteistyön ja työnjaon kautta kiinteitä kustannuksia karsivina verkostoina. Tulevaisuudessa korkea etiikka, laatu ja toimitusajoista kiinni pitäminen muodostuvat keskeisiksi menestystekijöiksi. Pohjoissuomalaiselle elinkeinoelämälle pitkät etäisyydet keskeisiltä markkina-alueilta ja tuotantotavan muutos merkitsevät logistiikan hallinnan roolin kasvua menestystekijänä. Lisäksi Pohjois-Suomen asema logistisen lisäarvon tuottajana mm. Keski-Euroopan ja Barentsin euroarktisen alueen välillä asettaa uusia vaatimuksia logistiikan hallinnalle.

Logistiikka on käytännössä tavaroiden tai ihmisten kuljetusta, mutta se sisältää myös tilausten käsittelyn, aikataulutukset, siirrot kulkuneuvosta toiseen, kuljetuksen järjestämisen asiakkaalle kokonaispalveluna, rahavirtojen käsittelyä sekä tietovirtojen jalostamista ja hallintaa. Entä uudella vuosituhannella? Arvo- ja osaamisketjujen hallinta korostuu; lisäksi tarvitaan vahva alueellinen ja seudullinen strategiaote. Nykyistä tiiviimpi yritystoiminnan, koulutuksen sekä tutkimuksen yhteistyö on oleellista. Karjulan mielestä Pohjois-Suomi tarvitsee ensi vuosituhannella myös logistiikan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen, joka palvelee eri toimialojen erikokoisia yrityksiä, aivan pienet mukaan lukien. On luotava uusia kansainvälisiä oppimisympäristöjä. Yksi mahdollisuus voisivat olla noin 50 vientikeskukseen perustettavat yrityslähtöiset multimediatoimistot.

Sekä logistiikan että Pohjois-Suomen menestyksen kannalta tärkeintä on Karjulan mukaan kuitenkin asennemuutos: on saatava aikaan pohjoissuomalaiset hyötytalkoot, joissa eri toimijoille annetaan lupa aidosti hyötyä ilman kateutta ja perusnegatiivisuutta. Meidän on opittava hyödyttämään toisiamme.

Toimitusjohtaja Antero Ikäheimo, Lappset Group Oy:stä etsi avaimia tulevaisuuden menestykseen menneisyyden opetuksista. Hänen mukaansa avain menestykseen löytyy edelleenkin hyvästä taloudenpidosta, kilpailukykyisestä business-ympäristöstä, taitavasta ihmisten ja asioiden johtamisesta sekä ihmisistä, heidän taidoistaan oppia, kasvaa ja kehittyä. Tuloja tulee edelleenkin olla enemmän kuin menoja, niin valtion, yritysten kuin yksityistenkin talouksissa. Myös vastuunkantajien pitää jokaisessa organisaatiossa olla selvillä. Yritys elää ympäröivästä yhteiskunnasta; jos yhteiskunnalla menee hyvin, se heijastuu suoraan yrityksiin ja yksilöihin.

Suomen kilpailukyky on tänä vuonna kansainvälisesti noteerattu korkealle, mutta mitä se olisikaan, jos vielä julkiset menot saataisiin painettua alle eurooppalaisen keskitason. Yritykset ovat 90-luvulla läpikäyneet perusteellisen tehokuurin. Pääomaverotuksen muutos on vienyt terveempään suuntaan, kun yritykset näyttävät aidosti tulosta ja maksavat siitä veroa. Myös julkisia menoja on päättäväisesti karsittu, mutta siitä huolimatta työttömyysluvut ja valtionvelka hiertävät suomalaista taloutta ja veronmaksajia uhkaamalla estää välttämättömän tuloverojen kevennyksen.

Pohjois-Suomessa Lappi ja Kainuu menettävät ostovoimaansa etelään ja Oulun seudulle. Ongelma on myös se, että vaikka pieniä yrityksiä on, keskisuuret puuttuvat pohjoisesta lähes täysin. Valtakunnallisten elinkeinotukien suhteellisen määrän kasvu on Ikäheimon mielestä eurooppalaisittain poikkeavaa ja Pohjois-Suomelle erityisesti haitallinen suunta: se mitä pohjoiseen tulee, on pientä, mutta siitä pidetään suurta melua.

Pohjoisen pieniltä yrityksiltä hän kaipasi enemmän pitkäjänteistä kunnianhimoa. Menestyvän organisaation tunnuspiirteitä on etsittävä johtajuudesta, liiketoiminnan suunnittelusta, asiakas- ja markkinasuuntautuneisuudesta, henkilöstön kehittämisestä, prosessien hallinnasta ja tulosten mittaamisesta. Prosessien hallinnassa systematiikka on tärkeää, jotta ideat voidaan nopeasti jalostaa tuotteiksi. Ikäheimon mukaan se, joka hallitsee tiedon ja materiaalin kulun koko ketjussaan parhaiten, ei voi välttyä menestykseltä. Suomessa molemmissa on osaamista, sitä on vain käytettävä hyväksi.

Yritykset ovat tärkeitä yhteiskunnalle ja siksi myös yrittäjään olisi panostettava enemmän. Yrityksen kilpailukyky lähtee yhteiskunnan kilpailukykyvyydestä. Mitä pienempi on yhteiskunnan nielaisema pala yrityksen aikaansaamista tuloista, sen kilpailukykyisempi yritys on. Pelkällä osaamisella emme Ikäheimon mukaan ratkaise menestystämme, vaan julkiset menot on painettava alle eurooppalaisen keskiarvon, elinkeinotuet ja aluepolitiikka on suhteutettava eurooppalaiseen keskiarvoon ja osaamiseen, yritysten kehittämiseen ja erityisesti pienten yritysten kasvattamiseen keskisuuriksi on panostettava. Kuljetustukeakaan ei sovi unohtaa. Myös yhteiskunnan on asetettava sellaiset kriteerit tukien myöntämiselle, että ne antavat tuottoa sijoitetulle pääomalle verojen muodossa. Nämäkään keinot eivät riitä jos kykyä on, mutta halut puuttuvat. On tunnustettava rehellisesti, että tulevaisuus on meistä itsestämme kiinni.

Paneelikeskusteluun päivän teemoista osallistuivat kansanedustajat **Aino Suhola**, **Kyösti Karjula** ja **Jarmo Wahlström**, Lapin maakuntajohtaja **Esko Lotvonen**, TE-keskuksen johtaja **Pirkko Nieminen**, Lapin yliopiston rehtori **Esko Riepula** ja Oulun yliopiston rehtori **Lauri Lajunen**. Paneelin vetäjänä toimi maaherra **Hannele Pokka**.

Maaherra Pokka avasi paneelin kysymällä panelisteilta näkemyksiä valtion ja kunnan rooliasta. Ennen kunnista puhuttiin kehityksen vetureina, nyt tilalla ovat yliopistot. Onko enää muuta vaihtoehtoa kuin yövärtijavaltio ja -kunta? Entä mitkä ovat pohjoissuomalaisen tulevaisuuden eväät ja visio?

Suhola korosti uskoa ihmiseen. Lappi ei hänen mielestään pysy elävänä sillä, että sinne lapetaan rahaa, vaan sillä, että ihminen kokee olevansa tärkeä ja vaikuttavansa. Nyt on lähdettävä liikkeelle kohti omavastuun, yhteisvastuun ja toimeliaisuuden yhteiskuntaa. Elämysteollisuuteen liittyen Suhola uskoo tulevaisuuden rikkauksien olevan aika, rauha ja hiljaisuus, joita kyllä kelpaa markkinoida. Ihmettelemisestä lähtee luovuus.

Wahlströmin mukaan eduskunta on valinnut hyvinvointiyhteiskunnan säilyttämisen suhteellisen laajana, mikä tarkoittaa korkeaa veroastetta ja laajoja palveluja. Hyvä yhteiskunta syntyy yksilön ja yhteiskunnan oikeuksien ja velvollisuuksien vuorovaikutuksesta. Ihmisellä on arvo ihmisenä. Kun rahoitus pohjaa mietitään on katsottava oikeudet ja velvollisuudet asuinpaikasta riippumatta - nyt kunnille on annettu ehkä liikaa vapautta.

Karjulan mielestä vahva valtio on tulevaisuudessa mahdollistaja, kunnat taas voimavara ja vastuullinen toiminnan yksikkö. Kuntien tehtäväksi tulee yrittäjyyttä suosivan ympäristön luominen. Työttömyysturvaa on uudistettava aktiivisemmaksi ja verotus arvioitava uudelleen alaspäin. Nurinkurista on, että tällä hetkellä investoimme yksimielisesti 40 mrd markkaa työttömyyden ylläpitoon, kun jo 1 mrd:n investointi kehittämishankkeeseen kauhistuttaa.

Lotvonen totesi valtion ja kuntien molempien olevan osa julkista sektoria: vastakkainasettelu on näin ollen tarpeetonta. Kuntien rooli tulee Lapissa olemaan vielä pitkään erittäin keskeinen, sillä miten muuten esimerkiksi Kittilässä matkailu olisi kehittynyt tai Sodankylässä avaruustekniikka. Pohjoinen ulottuvuus on ulkopoliittinen aloite, mutta sisäpolitiikka on sidottava siihen mukaan, jotta turhia raja-aitoja ei synny. Pohjoinen ulottuvuus on konkretisoitava toimenpiteiksi; toimenpiteet taas aina alueellistuvat.

Lajunen toivoi, ettei enää esiinny ajattelua, jonka mukaan Kehä III ulkopuolella kehittäminen on aluepolitiikkaa, Kehä III:n sisäpuolella taas valtakunnanpolitiikkaa. Hajautetun yliopistoverkon ja peruskoulutuksen ylläpito on hänen mielestään valtion tehtävä. Kuntien rooli on osaamisessa, elinkeinopoliittisen strategian luomisessa ja paikallisesti räätälöidystä koulutuksesta vastaamisessa.

Nieminen näki eri tahojen skenaariotyöskentelyn hyvänä. Myös kunnallispolitiikassa tulisi muistaa, että tätä maailmaa tehdään tulevia polvia varten. Valtioneuvoston tulevaisuusselontekoa olisi ehkä kannattanut puida tulevaisuusfoorumeissa ennen sen lopullista valmistumista. Nyt tuntuu, että esimerkiksi metsien suhteen selonteon käsitys on synkempi kuin alueilla. Toisaalta taas Pohjois-Suomen strategia on huonommin sisäistetty etelässä. Ylipäätään on syytä kysyä tuleeko ennakoitujen olla valtakunnallista vai alueellista ja mistä löytyy se tietopohja, niin tilastollinen kuin arvojen muutoksiin perustuva, jolla tulevaisuutta mietitään.

Riepula näki Pohjois-Suomen olevan paitsi tulevaisuuden keskeinen liiketoimintakeskus EU:n ja Venäjän välisessä suhteessa, myös liikenteellisesti keskeinen alue Amerikan ja Aasian välillä. Tämä on huomioitava myös tiede- ja aluepoliittisessa työssä. Riebulan mukaan Suomessa kuntasektorilla ollaan sekä rahattomia että neuvottomia. Kunta on menettänyt otteensa kehittämistyöstä, kun valtio on vetäytynyt rahoineen, ja kuntien lisääntyneiden velvoitteiden takia niiltä ei löydy vastinetta esimerkiksi muuttoliikkeelle. Valtion ja kuntien sekä yksilön ja yhteiskunnan välille on taas löydettävä partnership-yhteys.

Yleisön osallistuessa keskustelussa ihmeteltiin, miksi hyviä yritysideoita ei haluta jakaa kuin yhteiskunnan kanssa. Jos mahdollista voittoa oltaisiin valmiit jakamaan, löytyisi rahoitusta varmasti myös yksityiseltä puolelta. Yritykset voisivat tehdä yhteistyötä yritysideoiden hyödyntämisessä. Lisäksi kysyttiin, menestyäänpö tulevaisuudessa hyvällä julkisella sektorilla vai massatuotannolla ilman sitä. Miten käy lappilaisen kirjallisuuden, musiikin ja taiteen; tehdäänkö elämysteollisuudella Lapista Las Vegas?

Wahlströmin mielestä pohjoisen ulottuvuuden ydinkysymys on energia. Baltiassa saatetaan kokea, että Suomi yrittää aloitteellaan vain itse hyötyä; siksi on aktiivisesti kerrottava, että kyseessä on koko alueen hyöty. Tulevaisuuden menestys taas tulee osaamisen, hyvän infrastruktuurin ja hyvinvointiyhteiskunnan avulla. Riebulan mukaan elämäntuotantoon sisältyy ilman muuta taide. Niemisenkään mukaan amerikkalainen malli ei ole se mitä Lapissa halutaan, vaan ennemmin korostetaan omaleimaisuutta, kulttuuria ja taidetta. Työttömyydestä suurin osa on hänen nähdäkseen rakenteellista, sillä yli 50-vuotiaiden kansakoulupohjalla olevien ihmisten työllistäminen on erittäin vaikeaa. Tuskin työttömyyskorvauksiin kuuluva 40 mrd on kuitenkaan innovatiivisuuden este. Nykyisin teknologia uusiutuu paljon nopeammin kuin työntekijät, minkä takia jatkuva koulutus on välttämätöntä.

Lotvosen mielestä pohjoiset olosuhteet ovat ainutlaatuiset ja asutusrakenne harva. Kehittämissäpolitiikassa tulee olla mukana myös paljon luonnonvarojen hyödyntämistä, ei vain tietoyhteiskuntaa tai ajatus suuresta vihreästä virkistysalueesta. Isojen ohjelmien ohella aluetasolla on oltava vapautta kehittää omia vahvuuksia sovitussa raameissa, jotta tulevaisuus on riittävän monimuotoista. Karjula toi esiin hyvinvointiyhteiskunnan paradoksin: koskaan ennen ei ole ollut näin paljon pahoinvoivia ihmisryhmiä. Tuleville sukupolville on taattava kiinnitys yhteiskuntaan. Suhola palasi ihmisyyteen. Hänen mukaansa tunteiden kohtaaminen ja sietäminen on monelle vaikeaa. Sivistys on niin tärkeää, että sitä ei ole syytä jättää kunnille. Mihin on Suomessa koulutuksesta kadonnut ilo ja intohimo? Ihmisen pitäisi myös koulutuksessa olla subjekti eikä objekti.

Yleisökysymyksiä tuli siitä, pitäisikö myös elinkeinopolitiikan kehittäminen nähdä perusturvana. Todettiin, että pitkälti käyttämätön luonnonvara tulevaisuudessa on ihminen - voitaisiinko yli 50-vuotiaita ajatella jalostettavana voimavarana, eikä ongelmajätteenä? Työttömyyden vähentämiseksi tarjottiin keinoina väestön korkeakouluttamista ja puhdasta lappilaista vettä myyntiartikkelina globaalitaloudessa. Huomautettiin, että kaksi suurta lappilaista ryhmää, maataloustuottajat ja SAK-laiset oli unohdettu tässä Tulevaisuusfoorumissa. Ehdotettiin myös että erilaiset skenaariopaperit pitäisi jo valmisteluvaiheessa saada vaikka internetin kautta laajemman yleisön tietoon. Kunnissa löytyy aiheeseen kiinnostusta ja olisi hyvä saada nämä valmisteluun mukaan. Tulkittiin niin, että EU ja aluepolitiikka merkitsevät sitä, että alueilla ollaan nyt oman onnensa seppiä. Yleisöstä henki myös vahva vakaumus siitä, että ihminen voi olla kansakoulupohjallakin. Valtion mahdollisesta rahoituksesta Keivitsan kaivoksen käynnistämiseen ja Meri-Lapin Instituutin rahoittajasta kysyttiin, samalla kun muistutettiin suurteollisuuden roolista Kemi-Tornion alueen tulevaisuudessa.

Suhola sanoi koulutuksen kyllä olevan tärkeää, mutta osa siitä on vain työttömien kierrätystä. Hän lisäsi eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan mietinnön olevan internetissä. Wahlström totesi, että sivistynyt yhteiskunta ei jätä ihmisiä heitteille siksi, että heillä ei ole työtä. Karjula taas löysi ratkaisun tulevaisuuteen omatoimisuus-, osaamis- ja luottamuspääoman kasvattamisesta. Nieminen totesi yli 50-vuotiaiden tuki olevan yrityksissä arvokkaita, koska heillä on hiljaista osaamista ja työpaikan historia hallussaan. Keivitsan kaivoksesta on viety kauppa- ja teollisuusministeriölle esitys, mutta palautteen mukaan kaivos voidaan perustaa vain markkinaehtoisesti, valtion rahaa siihen ei tule. Hänen mukaansa myös kunnat saisivat skenaariotyöstä resursseja niin että asiat eivät kaatuisi

päälle. Maakuntien, kuntien, valtion ja TE-keskusten välille pitäisi saada laajempaa keskustelua niin että toisten työtä voitaisiin hyödyntää. Riepula painotti vielä lopuksi valtion kumppanuuden tärkeyttä.

Paneelin kiteytti maaherra Pokka toteamukseen: Tulevaisuus on tahdon asia.

Foorumin päätti maaherra Eino Siuruainen. Hän totesi väestö- ja palvelurakenteiden romahtamisen olevan tosiasia harvaanasutuilla alueilla Pohjois-Suomessa. Erityisesti nuori koulutettu väestö odottaa kehittämishankkeilta uskottavuutta ja haasteita. Jos näitä ei löydy, muutto jää ainoaksi vastaukseksi. Siuruainen ihmetteli erilaisten mielipiteiden paljoutta hyvinvoinnin edellytyksistä: luonnonvaroista, infrastruktuurista ja rakenteista. Maailmaa tulisi katsoa hieman etäämpää maltin kanssa, tunnustaa historian jatkumo ja muutosten vaikutukset toisiinsa. Vastuun puute lasten kasvatuksessa ja heitteillejätöt ovat tämän päivän pahoinvointia äärimmillään. Vaikeuksien tullen herkästi lähdetään muualle hyvinvoinnin perään sen sijaan, että tartuttaisiin ratkaisemaan asioita.

KOKKOLA - KARLEBY

16.11.1998

KOKKOLA - TULEVAISUUSFOORUMI 1998 KARLEBY - FRAMTIDSFORUM 1998

Aika / tid	Maanantaina 16.11. 1998 / Måndag 16.11. 1998
Paikka / plats	Keski-Pohjanmaan Konservatorio / Mellersta Österbottens konservatorium
08.30 - 09.30	Ilmoittautuminen ja aamukahvi / anmälning och morgonkaffe.
09.30 - 09.45	Avaus: kaupunginjohtaja Antti Isotalus, Kokkolan kaupunki. Seminariet inleds: statsdirektör Antti Isotalus, Karleby stad.
09.45 - 10.00	Keski-Pohjanmaan kamariorkesteri, johtaa Juha Kangas. Mellersta Österbottens kammarorkester, dirigent Juha Kangas. Pehr Henrik Nordgren: Pelimannimuotokuvia, op. 26; Näpsyttäjä; Vanhan miehen menuetti; Pelimannin elämänkappale
	Uudistuva julkinen sektori verkostoituvan taloutemme katalysaattori Den offentliga sektorn under förnyelse är en katalysator för vår ekonomi i ett nätverk
10.00 - 10.30	Puheenvuoro: valtiovarainministeri Sauli Niinistö. Anförande: finansminister Sauli Niinistö.
10.30 - 11.00	Keskustelupuheenvuorot / diskussionsinlägg: professori / professor Matti Koiranen, Jyväskylän yliopisto / Jyväskylä universitet; professori / professor Ari Salminen, Vaasan yliopisto / Vasa universitet; kansanedustaja / riksdagsledamot Kyösti Karjula.
11.00 - 11.30	Keskustelu / diskussion
11.30 - 12.50	Lounas / lunch
12.50 - 13.00	Keski-Pohjanmaan konservatorion kansanmusiikkiryhmä: trad. Norjasta ja Suomesta / Mellersta Österbottens konservatoriums folkmusikgrupp: trad. från Norge och Finland.
	Yhteiskunnan kehittyvä kolmas sektori - taloudellisen toimeliaisuuden ja innovatiivisuuden edistäjä Samhällets tredje sektor under utveckling - befrämjare av ekonomisk företagsamhet och innovativitet
13.00 - 13.30	Hyvinvointivaltiota hyvinvointiyhteiskuntaan: sisäasiainministeri Jan-Erik Enestam Från välfärdsstat till välfärdssamhälle: inrikesminister Jan-Erik Enestam.
13.30 - 14.00	Keskustelupuheenvuorot / diskussionsinlägg: konsultti / konsult Margita Lukkarinen, Oy Coop Consulting Ab; kansanedustaja, riksdagsledamot Jarmo Wahlström; kaupunginvaltuuston I varapuheenjohtaja / stadsfullmäktiges I vice ordförande Kari Urpilainen, Kokkola / Karleby.
14.00 - 14.30	Keskustelu / diskussion
14.30 - 15.00	Kahvitauko / kaffepaus
15.00 - 15.10	Kokkolan nuorisokuoro, johtaa Kari Pappinen / Karleby ungdomskör, dirigent Kari Pappinen.

Kansalliset teolliset strategiat kehittyvässä globaalitaloudessa
Nationella industriella strategier in en globalekonomi under utveckling

- 15.10 - 15.40 Puheenvuoro: pääjohtaja, vuorineuvos Matti Sundberg, Valmet Oyj.
Anförande: chefdirektör, bergsrådet Matti Sundberg, Valmet Abp.
- 15.40 - 16.20 Keskustelupuheenvuorot / diskussionsinlägg: kansanedustaja /
riksdagsledamot Erkki J. Partanen; rehtori / rektor Matti Jakobsson, Vaasan
yliopisto / Vasa universitet; toimitusjohtaja / verkställande direktör Antti
Aaltonen, OMG Kokkola Chemicals Oy; toimitusjohtaja / verkställande direktör
Seppo Paatelainen, Atria Oyj.
16. 20 - 16.50 Keskustelu / diskussion
- 16.50 - 17.00 Foorumin päätössanat. Maakuntajohtaja Altti Seikkula, Keski-Pohjanmaan
liitto.
Avslutningsord. Landskapsdirektör Altti Seikkula, Mellersta Österbottens
förbund.
- 17.00 - 18. 00 Kokkolan kaupungin vastaanotto, Raatihuone, Mannerheiminaukio.
Karleby stads mottagning, Rådhuset, Mannerheimplatsen.
- Aamupäivän puheenjohtajana toimii Kokkolan kaupunginjohtaja Antti Isotalus.
Som ordförande under förmiddagen fungerar Karlebys stadsdirektör Antti
Isotalus.
- Iltaapäivän puheenjohtajana toimii päätoimittaja Lassi Jaakkola
Keskipohjanmaa -lehestä.
Som ordförande under eftermiddagen fungerar chefredaktör Lassi Jaakkola
från tidningen Keskipohjanmaa.

AVAUS

Avauksessaan **Kokkolan kaupunginjohtaja Antti Isotalus** lainasi Mikko Heikan kirjoitusta globaalitaloudesta, jossa Heikka vetoaa kokkolalaisen kirkkoherran, Anders Chydeniuksen, pari vuosisataa sitten esittämiin arvioihin. Heikan mukaan globaalitaloutta pidetään joko taivaana tai kadotuksena, vaikka nyt olisi jo vivahteikkaamman tulkinnan aika: vauraus voi koitua lopulta kaikkien hyväksi, jos tartutaan poliittisiin ohjausvälineisiin. Chydenius aikanaan korosti, että tarvitaan yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta ja yhteisvastuuta vapauden välttämättömänä vastavoimana. Filosofi Ioanna Kucuradi on arvioinut, että vapaat maailmanlaajuiset markkinat tulevat tuottamaan pettymyksen monille. Tämä johtuu siitä, että markkinat sitoutuvat vain joihinkin ihmisoikeuksiin, mutta eivät köyhille välttämättömiin - terveyteen, koulutukseen ja sosiaaliturvaan. Heikan mukaan Adam Smith ei tätä ongelmaa tiedostanut, mutta suomalainen Anders Chydenius muotoili sen kirjoissaan selkeästi. Isotalus totesikin, että Chydeniuksen esittämät ajatukset sattuvat harvinaisen hyvin tähän maailmantilanteeseen ja Kokkolan Tulevaisuusfoorumin teemoihin. Niillä on kantavuutta myös tulevaisuuteen: "Vanhan herran sulkakynä piirsi pitkän kaaren, eikä Chydeniuksen pappilan yölamppu turhaan palanut".

UUDISTUVA JULKINEN SEKTORI VERKOSTOITUVAN TALOUTEMME KATALYSAATTORI

Valtiovarainministeri Sauli Niinistön mukaan toimintaympäristömme on kymmenessä vuodessa muuttunut tavalla, jota tuolloin oli liki mahdotonta arvioida. Maailma on kutistunut ja globaalit markkinat ovat osoittautuneet vaativaksi toimintaympäristöksi. Onko globalisaatio nähtävä pelottavana hirviönä vai mahdollisuutena?

Markkinatalous vaatii poliittista ohjausta. Suomessa markkinoiden ja politiikan välinen suhde, joka on hakenut ja muuttaa muotoaan, konkretisoituu keskustelussa hyvinvointiyhteiskunnan ja julkisen sektorin roolista. Julkista sektoria on virtaviivaistettu ja laihdutettu leimallisesti talouspoliittisena projektina velkaantumiskehityksen lopettamiseksi. Valtion budjetin kautta rahoitetaan nyt 120 000 virkamiehen toimintaa entisen 240 000 sijasta. Hallinnossa on luovuttu keskitetyn ohjauksen mallista ja liikelaitoksia ja osakeyhtiöitä on perustettu. Valtion ja kuntien rönsyt, erityisesti ne jotka eivät edistä kansainvälistä kilpailukykyä, on leikattu.

Kuitenkin yhteiskunta on muuttunut vielä hallintoa nopeammin. Tulevaisuudessa julkisen sektorin on pohdittava, mitä globaalistuminen ja talouden verkostuminen siltä edellyttää. Verkostoyritysten tavoin valtion on mitä ilmeisimmin keskityttävä ydinsaamiseen. Valtion ydintehtävistä kaksi on Niinistön mukaan muita tärkeämpiä: kansantalouden tehokkuuden edistäminen ja kansallisen yhtenäisyyden lujittaminen. Tiukan ohjaamisen sijasta valtion tulee korostaa puitteiden luomista ja välillisiä ohjauskeinoja. Verkostoihin osallistuminen on osa tätä kehitystä. Valtion tärkeä rooli verkostotaloudessa on kansallisen ja kansainvälisen tason yhteensovittajana. Valtion ydintehtävät ovat luonteeltaan muuttuvia, siksi nopea reagointi muutoksiin ja tehtävien jatkuva arviointi ovat keskeisiä.

Budjettivallan liikkumatilan kaventuessa muun sääntelyn merkitys yhteiskunnan ohjausvälineenä kasvaa. Lainsäädännöllä voidaan edistää yritysten syntymistä ja niiden toimintaa tekemällä yritysten perustamisesta mahdollisimman helppoa ja yrittäjäksi ryhtymisestä kannattavaa. Kansainvälisellä tasolla valtiot tulevat kilpailemaan tehokkaaksi ja oikeudenmukaiseksi mielletystä lainsäädännöstä, joka edistää kansalaisten ja yritysten hyvinvointia.

Tutkimus- ja kehitysinvestointien osuus bruttokansantuotteesta pyritään kasvattamaan lähelle kolmea prosenttia vuonna 1999. Tällöin Suomi tulee todennäköisesti olemaan kolmen teknologiaan eniten investoivan maan joukossa maailmassa. Mitä hyötyä tästä on ollut tai on jatkossa? Ensiksi, teollisuuden rakenne on monipuolistunut: elektroniikkateollisuus on luotu lähes tyhjästä viimeisten kymmenen vuoden aikana. Toiseksi, teollisuuden kokonaistuottavuus on kasvanut, pääoman käyttö yrityksissä tehostunut ja innovaatiotoiminta sitä kautta aktivoitunut sekä reaalin kilpailukyky kohentunut. Silti ei ole syytä tuudittautua tyytyväisyyteen: EMU-ympäristö merkitsee jälleen kilpailun kiristymistä.

Keskeinen tulevaisuuden haaste on turvata Suomen kyky vetää puoleensa elinvoimaista yritystoimintaa. Suomen tyyppisen syrjäisen maan kilpailukyvyllä yritykset asettavat suuria vaatimuksia. Vahvuksiamme ovat nuoren sukupolven hyvä koulutus, moderni teknologiaympäristö, laadukas viestinnän ja tietotekniikan infrastruktuuri sekä matala yritys- ja pääomaverotus. Toimintaympäristön pahimmat puutteet ovat korkea kokonaisveroaste ja työn verotuksen korkea taso.

Suomessa hyväksytään varsin laajasti julkisen sektorin kattava rooli. Lähtökohtien tasa-arvo ja palvelujen saatavuus kaikkialla maassa ovat Niinistön mukaan syvälle juurtuneita ja hyviä periaatteita. Samalla hänestä pitää kuitenkin kysyä, onko tarpeellista, että niin suuri osa tehtävistä hoidetaan julkisen sektorin kautta. Jos veroaste halutaan matalaksi, palveluista on maksettava paljon tai niitä on karsittava. Jos taas halutaan maksuttomia palveluja, on mahdotonta edellyttää verokevennyksiä.

Professori Matti Koironen Jyväskylän yliopistosta kysyi keskustelupuheenvuorossaan: Onko uudistuva julkinen sektori verkostuvan taloutemme katalysaattori vai onko päinvastoin uudistuva elinkeinoelämä julkisen sektorimme pelastaja? Ovatko ehkä molemmat väittämät totta? Katsottaessa taaksepäin mitä verkkoja Suomessa on viime vuosina luotu on julkinen sektori ollut niissä toimijana: esimerkkeinä liikenne- ja tietoliikenneverkot, koulut ja sairaalat. Koironen näki kuitenkin yrittäjyyden edistämisen olevan julkisen sektorin tärkein tehtävä, sillä opetusta, hoivaa ja hoitoa voidaan velkaantumatta tarjota vain terveen kuntatalouden pohjalta. Verkostumisesta on hyötyä niin kuntien kesken, yritysten kesken kuin myös kuntien ja yritysten välillä.

Kuntayksikön tärkeimmäksi tehtäväksi Koironen asetti keskittymisen olennaiseen, mikä tarkoittaa yrittäjyyden edistämistä, palvelujen saatavuuden ja laadun varmistamista, palvelujen kehittämisimpulssien antamista kulutusta seuraamalla, nykyistä suppeampaa omaa palvelutuotantoa ja suppeampia viranomaistehtäviä. Hän näki yrittäjyysyhteiskunnan tulevaisuuden mahdollisuutena, kun taas kansalaispalkkayhteiskunta on välttämättä heikomman sosiaaliturvansa takia meitä tulevaisuudessa vaaniva uhka.

Professori Ari Salminen Vaasan yliopistosta pohti, millainen julkinen sektorimme on tulevaisuudessa. Sillä, valitsemme institutionaalisen vai residuaalisen hyvinvointimallin, on merkityksensä suomalaiselle kilpailukyvyllä ja alueelliselle kehittämiselle. Julkisella sektorilla on saneerausvetoinen lähimenneisyys. Sitä on järjestelmälähtöisesti tehostettu tuomalla OECD-reformeja Suomen hallintoon: valtion tehtäviä ja luonnetta on arvioitu uudelleen, julkisen sektorin rajoja vieritetty takaisin ja valtionyhtiöitä yksityistetty. Myös hyvinvointiyhteiskunnan rakenteiden uudelleenarviointi on käynnissä, erityisesti on kysymys yksilön suhteesta yhteisöön ja päinvastoin. Kansalaisten omatoimisuutta on pyritty herättämään paikallisesti ja alueellisesti. Desentralisaatio ja säännösten purkaminen ovat niin ikään kuuluneet uudistuksiin.

Tulevaisuusvisionaan Salminen näki Suomen, jossa hyvinvointiyhteiskunnan legitiimit ja kilpailukykyiset puolet, kuten sosiaalinen turvallisuus ja julkinen sektori suomalaisen kilpailukyvyn keskeisenä tekijänä, on säilytetty. Visiossa myös yksityisen ja julkisen sektorin rajoja on ylitetty: verkottuminen on tuonut joustavuutta ja markkinaehtoisuus tehokkuutta. Tieteellistä tietoa ja arviointitietoa käytetään hyväksi, samoin kansalaisnäkökulma ja yhteisöllinen näkökulma pääsevät esiin. Alueellisten ratkaisujen keskiössä on Salmisen mielestä koulutus. Yliopistot toimivat solmukohtina ja tietoyhteiskunnan tiimien rakentajina sekä talouselämän suuntaan että suhteessa monimuotoiseen kulttuuriin. Yliopistot auttavat osaltaan nuorison pysymistä paikkakunnalla, mikä vaikuttaa kilpailukykyyn Suomen sisällä ja sitä kautta myös globaaliin kilpailukykyyn.

Kansanedustaja Kyösti Karjula totesi keskustelupuheenvuorossaan teeman julkinen sektori katalysaattorina hyvin valituksi: työttömyysongelman ratkaisemiseksi yksityinen sektori on meillä liian pieni. Tarvitaan myös vastaus kansainvälisen talouden muutokseen. Ratkaisuja ovat yrittäjyys, yhteistyö, verkottuminen ja kansainvälistyminen. Meillä ymmärretään Karjulan mukaan suuruuden ekonomiaa, mutta nyt on hyväksyttävä se, että pienyritykset ovat lopulta oleellisia

kilpailukyvyillemme. Pienyrittäjyydessä on yhteiskunnan kehityksen avain myös sikäli, että innovaatioprosessit ovat aina yksilöiden käynnistämiä. Yrittäjyyden monipuolinen suosiminen vaatii paneutumista sekä lainsäädäntöön että julkisiin palveluihin. Elinkeinopoliittisesti tärkeitä kohteita tulevat olemaan yhteiset yrityspalveluyritykset, logistiikkapalvelujärjestelmät, markkinointikeskukset, uusyrityskeskukset, maaseutuyrittäjyyden edistämiskeskukset, tutkimus- ja koulutusohjelmat, riskirahoitus ja yleiset yrittämisen edellytykset.

Erityinen vastuu elinkeinotoiminnan ja osaamispalvelujen kehittämisestä maaseutu-Suomessa on Karjulan mielestä seutukunnilla. Myös TE-keskusten roolin on muodostuttava nykyistä aktiivisemmiksi mahdollistajiksi. Pienyritysten keksintö- ja innovaatiotoiminta taas kaipaa Keksintösäätiön ja Tekesin suurempaa panosta.

Meillä on sitouduttu EU-politiikkaan niin että kansalliset ohjelmat ovat jääneet alueellisten ohjelmien varjoon. Nyt tarvitaan Karjulan mukaan mittavia kansallisia hankkeita. Keskustan tietoyhteiskuntatyöryhmän ehdotus on, että maahamme luodaan miljardin markan panostuksella viisi vuotta kestävä hanke, Verkostojen Suomi, tarkoituksena luoda paikallisia prosesseja ja käyttötottumuksia niin, että eri osaamis- ja arvoketjut sekä eri toiminnot verkostuvat. Meidän on Karjulan mukaan syytä toimia kuten Tahko Pihkala: luodaan lajeja joissa voidaan menestyä.

Keskustelun aluksi Niinistö kommentoi Karjulalle, että myös Iso-Britanniassa päädyttiin siihen, kehittämään urheilulajeja joissa menestytään. Tuloksena oli idea vedenalaisesta jääkiekosta. Tarinan opetus on se että yksin ei voida kilpailla. Niinistön mukaan on vaikea nähdä, mistä muualta hyvää voi tulla kuin yrittämisestä. Sellaista yritystoimintaa, joka pyörii vain tuilla, hän ei kuitenkaan ymmärrä. Tukia onkin hallituskaudella leikattu. Toinen tämän hallituskauden linjaus on ollut valtion ja kuntien suhde siten, että myös kuntien velvollisuudeksi on katsottu valintojen tekeminen. Kuntien pitäisi tasapainottaa esimerkiksi terveydenhoito, kulttuuri ja liikunta. Vallalla on yliholhoavuus; nyt on valittava, mitä yksilön odotetaan tekevän ja mitä valtion.

Yleisöstä kysyttiin yhteisöverotuksen vaikutuksista ulkomaisten yritysten sijoittumiseen ja arveltiin, että kansalaispalkkaa ja yrittäjiä ei voi asettaa vastakkain. Esitettiin myös kritiikkiä siitä, että vaikka julkista taloutta on sopeutettu, on se kuitenkin tapahtunut keskittyneen päätöksentekojärjestelmän hengessä, kun ministeriöiden väkimäärä on kasvanut. Lisäksi todettiin alustusten yliopistokorostuneisuus: myös ammattikorkeakouluista löytyy innovaatioita ja myös ne pitävät nuoria alueella.

Karjula vertasi suomalaista yrittäjyyden infrastruktuuria Wisconsinin vastaavaan. Siellä palvelutyöpaikat ovat aloilla, jotka tukevat yrityksiä, meillä taas näitä palveluja on karsittu. Houkuttelevat puitteet yrityksille saadaan lisäämällä palveluja ja parantamalla lainsäädäntöä. Salminen korosti, että julkista sektoria tulisi kehittää osaksi suomalaista kilpailukykyä. Yrittäjyys pitäisi myös ymmärtää laajemmin, mukaan lukien julkinen yrittäminen. Hän totesi ammattikorkeakoulujen ilman muuta kuuluvan Länsi-Suomen koulutusvisioon. Koiranen mainitsi hyvänä esimerkkinä julkisesta yrittäjyydestä autokatsastuksen. Hänen mielestään teknologiayrittäjyys yksin ei riitä, vaan oleellisia ovat myös perheyrittäminen, franchising ja kasvuhallukoiden yritysten verkottuminen keskenään. Niin ikään alihankkijuudessa on Suomessa kasvun varaa. Niinistö muistutti, että vaikka Suomessa on tapana vähätellä ja hakea malleja mahdollisimman kaukaa, myös Suomea pidetään usein esimerkkinä maailmalla. Kansainvälisessä kilpailussa pärjätään asenteella; oma osansa on myös persoonallisuuksilla ja sattumien ketjulla.

YHTEISKUNNAN KEHITTYVÄ KOLMAS SEKTORI - TALOUDELLISEN TOIMELIAISUUDEN JA INNOVATIIVISUUDEN EDISTÄJÄ

Sisäasiainministeri Jan-Erik Enestam alusti teeman otsikolla 'Hyvinvointivaltiosta hyvinvointiyhteiskuntaan'. Mikä on olennaista hyvinvointiyhteiskuntamallissamme? Tämä kysymys on tärkeä, koska taloudellinen tilanne pakottaa meidät valintoihin. Laman jälkeen, mutta edelleen korkean työttömyyden ja valtion velan vallitessa, on hyvä aika pysähtyä ajattelemaan.

Enestamin mielestä hyvinvointiyhteiskunta on sosiaalisesti kestävä yhteiskunta, jossa julkinen valta luo keskeiset edellytykset sille että jokainen - sukupuolestaan, taloudellisista oloistaan, kotipaikastaan tai kielestään riippumatta - voi luottaa saavansa hyvää koulutusta, hoitoa tai muita palveluita, jotka turvaavat kaikkien yhtäläiset mahdollisuudet. Kohtuullinen toimeentulo on turvattava työtulojen puuttuessa tai niiden ollessa riittämättömät. Hänen näkemyksensä mukaan suomalaisen yhteiskunta- ja hyvinvointimallin ydin on ennen kaikkea korkealaatuisissa palveluissa, ei tietyntasoisissa tulonsiirroissa.

Tämän tärkeysjärjestyksen perusteluksi Enestam esitti Pohjoismaiden muuta Eurooppaa huomattavasti suuremmat satsaukset lasten ja vanhusten hoitoon, joka mahdollistaa Pohjoismaille tyypillisen naisten ja miesten tasa-arvoisen mahdollisuuden osallistua työelämääns. Tästä piirteestä myös halutaan pitää kiinni. Toinen laadukkaiden palvelujen ensisijaisuuden puolesta puhuva seikka on se, että nämä voivat tasoittaa tuloeroja sekä kansalaisten että alueiden kesken. Kokonaisveroasteen ja erityisesti työn verotuksen alentaminen ovat välttämättömiä työllisyyden ja hyvinvoinnin parantamiseksi. Päinvastoin kuin tulonsiirrot, palvelut eivät vähennä yhteiskunnan dynaamisuutta eivätkä aiheuta tuloloukkuja. Kolmas argumentti palveluiden puolesta on Enestamin mukaan niiden merkitys kielelliselle tasa-arvolle. Molempien kansalliskielten säilymistä kansallisena omaisuutena ei voida saavuttaa tulonsiirroilla.

Termillä "julkiset palvelut" Enestam tarkoittaa sitä, että julkinen valta luo niille puitteet, vastaa niistä ja valvoo niitä. Palveluiden tuottajina taas voivat olla julkiset tahot, kolmas sektori tai yksityiset yrittäjät. Kahdesta syystä on tärkeää saada erityisesti kolmas sektori mukaan palvelutuotantoon. Yhtäältä kansalaiset haluavat yksilöllisiä ratkaisuja, vaihtelua, valinnanvaraa ja vaikutusmahdollisuuksia. Toisaalta, kuten Tukholman esimerkki osoittaa, on kilpailun ja kilpailutuksen avulla mahdollista saavuttaa kustannussäästöjä laadusta tinkimättä. Vaikka kolmas sektori voi käyttää hyväkseen vapaaehtoistyötä ja lahjoituksia, Enestam ei usko että kolmas sektori voisi rahoituksen suhteen korvata julkista valtaa tai löytää merkittäviä uusia varoja yhteiskunnallisten palvelujen ylläpitämiseksi. Kolmas sektori voi kuitenkin edistää toimeliaisuutta ja innovatiivisuutta; tätä on tärkeää käyttää hyväksi julkisissa palveluissa.

Konsultti Margita Lukkarinen Oy COOP CONSULT Ab:sta esitteli keskustelupuheenvuorossaan suomalaista kolmatta sektoria. Eurooppalaisen määrittelyn mukaan sosiaalitalouteen (suomalaisittain yhteisötalous) luetaan se taloudellinen toiminta, jota osuuskunnat, keskinäiset yhtiöt, voittoa tavoittelemattomat yhdistykset ja säätiöt harrastavat. EU:n komission arvion mukaan yhteisötalouden alalla on Euroopassa noin 6.4 miljoonaa työpaikkaa. Näistä kolmannes oli osuuskuntien työpaikkoja.

1990-luvulla Suomi on ollut yksi harvoista eurooppalaisista maista, joissa osuuskuntien lukumäärä on kasvanut. Uusosuuskuntien määrän kasvaessa perinteiset osuuskunnat ovat muuttuneet osakeyhtiöiksi. Uusosuuskuntien jäsenmäärä on usein pieni ja ne toimivat paikallisesti tarjoten työministeriön arvion mukaan työtä ainakin lyhytaikaisesti noin 15 000:lle ihmiselle. Suurimman ryhmän muodostavat työosuuskunnat, mutta eurooppalaisen kehityksen myötä sosiaali-, terveys- ja hyvinvointiosuuskuntien lukumäärä on noussut. Tulevaisuuden aloja ovat kustannus- ja viestintäala sekä erityisesti nuorten suosimat tietotekniikka, kulttuuri ja markkinointi. Maaseudun kylien kehittämiseen tähtääviä osuuskuntia on syntynyt ja ympäristöalaa liittyvien osuuskuntien määrän odotetaan kasvavan.

Suomalainen kehitys noudattaa eurooppalaista trendiä myös siinä, että yhä useammat työttömät, syrjäytyneet ja vamman tai muun syyn takia vaikeasti työllistettävät henkilöt ovat löytäneet paikkansa yhteisöllisten yritysten toiminnassa kun yhteiskunnan tarjoamat mahdollisuudet ovat osoittautuneet riittämättömiksi. Pieni taloudellinen riski on madaltanut yrittäjäkynnystä ja osuuskuntayritys on usein toiminut siltana yksin yrittämiseen.

Yhä useammin yhteisöllinen yritys tuottaa hyvinvointipalveluja ryhmille ja alueille, jotka eivät muuten saisi palveluja. Pohjoismaissa yhdistykset ovat pitkään tuottaneet vaihtoehtoisia palveluja; toimintaa ei vain ole mielletty yhteisötaloudelliseksi. Erityisen merkittävänä yhteisöllisyyttä edistävänä tekijänä on pidettävä arvojen muutosta myös suhteessa työhön. Omatoimisuus, tasa-arvo, oikeudenmukaisuus, rehellisyys, sosiaalinen vastuu ja muista välittäminen sekä kestävä kehitys ovat osuustoimintaväelle tyypillisiä arvoja. Tätä taustaa vasten yhteisötalouden merkitys syrjäytyneiden integroimisessa ja työllistämässä tulee kasvamaan myös Suomessa. Siksi yhteisötalouden mahdollisuuksia näiden ryhmien työllistämässä tulisi kartoittaa. Kaikkein tärkeintä on kuitenkin korjata asenteelliset käsitykset tämänkaltaisesta toiminnasta kilpailua vääristävänä. Uuden lain säätäminen yhteisöllisiä yrityksiä varten ja järjestelmällisen neuvonnan aikaansaaminen ovatkin Lukkarisen mukaan yhteisötalouden kehityksen kannalta keskeisiä asioita.

Kansanedustaja Jarmo Wahlström totesi puheenvuorossaan, että kolmas sektori on tavallaan muotisana. Vapaaehtoistyötä on aina ollut ja sen tärkeyskin on tunnustettu. On nähty, että vastuu hyvinvoinnista voidaan jakaa yksilön, järjestöjen, valtion ja kuntien kannalta kullekin luontevalla tavalla. Joka tapauksessa tarvitaan julkinen yhteisvastuu, valtiollinen hyvinvointipolitiikka ja hyvät julkiset palvelut. Wahlströmin mukaan järjestöt vahvistavat motivaatiota, jota vain ihminen itse voi tuottaa, opettavat omien voimavarojen käyttöä ja tuottavat jäsenilleen omista erityistarpeista lähteviä palveluja. Toisaalta monet vapaaehtoistyön uudet muodot ja innovaatiot saattavat aikanaan siirtyä osaksi julkista palvelujärjestelmää. Kohtalokasta on, jos julkinen valta yrittää ratkaista hyvinvointiyhteiskunnan rahoituskriisin työntämällä vastuuta yksilöille ja yhteisöille, sillä vastuunotto syntyy Wahlströmin mielestä aidossa yksilön vastuun, yhteisöjen ja julkisen vallan vuorovaikutuksessa, ei ylhäältä komentaen. Wahlström ilmaisi huolensa kolmannen sektorin perinteisen rahoitusmuodon, Raha-automaattiyhdistyksen pelitoiminnan tuoton, osittaisesta siirtämisestä budjetin yleiskatteeksi, mikä hänen mielestään on vapaaehtoistyön ja sen piirissä syntyvien uusien toimintamuotojen halveksuntaa. Hän toivookin kolmannen sektorin arvostuksen siirtyvän pian puheista käytännöksi.

Teemaan liittyvän viimeisen keskustelupuheenvuoron piti Kokkolan **kaupunginvaltuuston I varapuheenjohtaja Kari Urpilainen**. Hän muistutti suomalaisen hyvinvointivaltion ja suomalaisen elämänmenon ajautuneen 1990-luvun alussa ennen näkemättömiin vaikeuksiin. Tästä huolimatta meillä on Urpilaisen näkemyksen mukaan yhä hyvin toimiva julkinen hallinto palveluineen ja tulonsiirtoineen.

Suomalaisen yhteiskunnan tulevaisuuden kannalta keskeinen kysymys on, löytävätkö hyvinvointipalveluista pääosin vastaavat kunnat ratkaisumalleja pitääkseen palvelutuotantonsa kunnossa. Urpilaisen mukaan valtiontalouden tunnetun velkaantumisen taltuttaminen on merkinnyt kunnille noin 20 miljardin markan vuotuista menetystä valtionosuuksissa. Mikäli julkisuudessa esitetty vaatimus tuloveroasteen alentamisesta muiden EU-maiden tasolle toteutetaan kaavamaisesti, merkitsee se kuntien palvelutuotannon olennaista supistamista. Jos taas halutaan pitää nykyisistä palveluista kiinni, on mietittävä, miten tarvittavat varat kerätään. Urpilaisen mielestä esitetty ajatus kuntaveron ja valtion tuloveron yhdistämisestä yhdeksi tuloveroksi, jonka tuoton saa kunta, tuntuu rationaaliselta. Ehtona olisi veron progressiivisuus ja tasausjärjestelmän luominen.

Kysymykseen miten hyvinvointipalvelut pitäisi tuottaa, Urpilainen etsi vastausta Stakesin tutkija Pauli Forman kansalaisten käsityksiä koskevasta tutkimuksesta, joka tiivistyy lauseeseen "kansalaiset antavat huolestuneen tukensa hyvinvointivaltiolle". Tutkimuksen mukaan yksityisten ratkaisujen tehokkuuteen ei uskota siinä määrin kuin vuosikymmenen alussa. Sen sijaan tuki julkiselle sektorille palvelujen järjestäjänä on kasvanut. Urpilaisen mielestä me etsimme kolmannelta sektorilta sitä, että se voisi paikata julkisen ja yksityisen tuotantotoiminnan aukkoja sekä sitä, että se osin julkisin resurssein tarjoaisi työtä, jolla pyritään auttamaan yksilöitä ja kotitalouksia toimeentulossa. Kolmannen sektorin tulevaisuus on hänen mukaansa paljon muiden käsissä: onko kuntasektori valmis yhteistyöhön ja turvataanko kolmannen sektorin taloudelliset toimintaedellytykset Raha-automaattiyhdistyksen avulla?

Parhaimmillaan kolmas sektori on kansalaisyhteiskunnan voimavara. Sen elävä vuorovaikutus kansalaisten kanssa tuo herkemmin esiin piilevät tarpeet. Lopulta on Urpilaisen mielestä kuitenkin kansanvaltaisen päätöksentekojärjestelmän tehtävä pitää huolta siitä, että myös järjestäytymättömien tai resursseiltaan toisia heikompien palveluntarvitsijaryhmien ääni tulee riittävästi esille.

Yleisöstä todettiin kolmannelle sektorille yrittämään pyrkivistä suurimman osan olevan naisia. Alustajilta kysyttiin rajanvetoa sille, mitä palveluja kolmas sektori voi tuottaa ja mitä taas valtio ja kunnat tuottavat. Enestam vastasi kolmannen sektorin voivan tällä hetkellä toimia niin kuin kunta katsoo toimintavaltuuksien puitteissa voitavan tehdä. Hänen mukaansa uutta lainsäädäntöä ei tarvita, vaan neuvottelut kunnan ja yrittäjän välillä ratkaisevat asian. Lukkarinen totesi, että kysyntää ja halukkuutta yhteisölliseen yrittämiseen on ja siihen on syytä vastata. Erityisesti sosiaali- ja terveyssektorin koulutuksessa yrittäjyyttä tulisi painottaa. Wahlström kysyi, mihin vedetään vapaaehtoisen ja ammattimaisen toiminnan ero. Valtakunnallinen palveluiden laatua valvova järjestelmä tulisi saada aikaan. Urpilainen otti esiin erityisesti vanhusten hoidon haasteena, johon julkisen sektorin lisäksi tarvitaan muitakin voimavaroja. Positiivinen esimerkki kolmannen sektorin toiminnasta on Kokkolassa koululaisten iltapäivätoiminta, josta huolehtivat urheilujärjestöt kaupungin tiloissa kohtuulliseen hintaan.

Kysyttiin myös, paljonko kolmas sektori tulee työllistämään ja voisiko sillä olla merkitystä viennin kannalta. Wahlström vastasi, että meille ei tule mitään lisää, jos julkiset palvelut vain siirtyvät kolmannen sektorin tuottamiksi. Toisaalta Suomessa on erilaisia palveluja vähemmän kuin muualla, esimerkiksi kulttuuri- ja vapaa-ajan osalta kasvunvaraa on olemassa. Lukkarinen arvioi työllistyvien määrän kasvavan reilulla prosentilla. Hänen mielestään kolmannen sektorin käsitettä pitää kuitenkin laajentaa sisältämään muutakin kuin sosiaali- ja terveyspuolen. Lisäksi on syytä katsoa kolmatta sektoria myös niiden työllistäjänä, jotka muuten eivät työllisty. Tuotteistaminen ja tuotteiden vienti on Lukkarisen mukaan mahdollista myös kolmannella sektorilla. Enestam mainitsi vientimahdollisuuksina esimerkiksi kehitysavun.

Yleisöstä esitettiin yksittäinen kriittinen kommentti siitä, että on eksytty oleellisesta aiheesta, eli teknologiarahoituksesta. Toistemme paitoja pesemällä me emme menesty. Toisaalta esitettiin kysymys, mikä on kulttuurin ja henkisen kasvun rooli tulevaisuudessa, jotka nekin oli kysyjän mielestä keskustelussa unohdettu. Wahlström vastasi hyvinvoinnin olevan kehä: jos yksikin linkki puuttuu, homma ei toimi. Enestam totesi teollisuuden ja kolmannen sektorin täydentävän toisiaan, eikä niiden välillä ole mitään ristiriitaa. Kulttuurin tärkeys oli kaikille alustajille itsestäänselvää. Lukkarisen mukaan kolmannella sektorilla on selvä paikkansa kansalaisaktiivisuuden herättäjänä. Hän lainasi määritelmää, jonka mukaan edellytykset paikalliselle kehittämiselle ovat riittävä määrä koulukuoroja ja jalkapallojoukkueita.

KANSALLISET TEOLLISET STRATEGIAT KEHITTYVÄSSÄ GLOBAALITALOUDESSA

Teeman pääpuhujana toimi **pääjohtaja Matti Sundberg** Valmet Oyj:stä. Hänen mukaansa suomalaiset suuryritykset ovat varautuneet hyvin avoimiin markkinoihin ja globaaliin toimintaan. Koko ajan koveneva kisa yritysten investoinneista valtioiden välillä asettaa pienen ja kaukaisen Suomen suurten haasteiden eteen. Ratkaisu on Sundbergin mielestä osaaminen, mikä edellyttää oikein kohdistettua koulutuspolitiikkaa. Osaava työvoima, hyvä infrastruktuuri ja tutkimuslaitokset vetävät puoleensa yrityksiä. Lisäksi jatkuvuus energiapolitiikassa ja pääomaverotuksessa ovat asioita, joista on löydettävä kansallinen yhteinen ymmärrys.

Kilpailukykyistä osaamista täytyy löytyä myös alueellisella tasolla, jotta taataan harmoninen kehitys koko maassa. Kilpailua investoinneista käydään myös alueiden kesken. Siksi kunkin alueen asukkaiden täytyy löytää yhteinen näkemys siitä, että osaamista halutaan systemaattisesti kehittää joillakin osaamisalueilla. Keskustelun vetovastuuta ei voi jättää pelkästään julkiselle sektorille, vaan erityisesti yrittäjillä täytyy olla vahva rooli kehityksessä. Hyviä esimerkkejä onnistuneesta alueellisesta teollisuusstrategiasta ovat muun muassa Oulun vahva elektroniikkaosaaminen, Karlstadin metsäteollisuuskeskittymä Ruotsissa sekä valtioiden rajat ylittävä lääketieteellinen keskittymä "Medicon Valley" Kööpenhaminan ja Malmön välillä. Teollisuuspolitiikka tarkoittaa myös yrittäjäpolitiikkaa: tarvitaan laatua ja innovatiivisuutta. Pk-yrityksissä syntyy innovaatioita, joita suuret yritykset vievät maailmanmarkkinoille. Pk-yritysten menestyminen on siten myös suurten menestyksen ehto. Yleensä hyvät ideat eivät edes tarvitse julkista rahoitusta, vaikka Euroopassa tukiaispolitiikka tuntuukin vielä olevan voimissaan.

Kokkolassa sataman kehittäminen ja yhteistyö Chydenius-Instituutin ja Jyväskylän yliopiston välillä viestintäalalla voisivat olla mahdollisuuksia. Alueellinen strategia on eri asia kuin tukipolitiikka, mutta on sitouduttava siihen, että yritysten edellytyksiä lähdetään kehittämään. Riittävän tahtotilan synnyttämiseksi kuntaan tarvitaan myös paljon keskustelua alueellisesta kehittämisestä.

Strategia, yhteinen näkemys, keskittyminen oman erityisosaamisen vahvistamiseen, pitkäjänteisyys ja vahva tahtotila ovat kootusti ne eväät, joilla meidän on Sundbergin mukaan mahdollista menestyä nykyisessä kehityksessä. Kaikissa muutoksissa piilee tilaisuus, jonka nopeimmat ja vikkelimät hyödyntävät.

Ensimmäisen keskustelupuheenvuoron piti **kansanedustaja Erkki Partanen**. Hän tivasi löytyykö meiltä riittävästi rohkeutta ratkaista ajassa olevia kysymyksiä. Jokaisessa laivassa tarvitaan myös kippari, joka kantaa suunnasta vastuun. Paperilla meillä on paljon innovatiivisuutta, mutta kuka oikeasti toteuttaisi asiat? Yleensä Partasen mukaan "ollaan kuin Kolumbus, joka ei lähtiessään tiennyt minne meni, perille päästyään ei edelleenkään tiennyt missä oli, mutta teki kaiken valtion rahoilla".

Alueen, maakunnan ja kansalliset edut ovat välillä vaikeita sovittaa yhteen. Kuntien välillä on pitkään ollut vallalla verinen kilpa yrityksistä. Tässä suhteessa meiltä puuttuukin kokoava elin esimerkiksi elinkeinostrategian osalta. Yhteisesti yritysten sijainti saataisiin liikenteellisesti, ympäristöllisesti jne. parhaalla tavalla suunniteltua ja toteutettua. Myös alue- ja teollisuuspolitiikka pitää pystyä sovittamaan yhteen. Partasen visio vuoden 2000 tuolle puolen on suuryhtiöiden paisuminen niin,

että ne hajotetaan taas pienemmiksi. Silloin työvoimakin pääsee sanelemaan ja tekemään työtänsä 'vaikka kannonnokassa bittilinjoilla'. Järjestelmät lähtevät pian taas kasaamaan pirstoutumista, mutta sillä välillä innovaatioita on ehditty tehdä.

Vaasan yliopiston rehtori Matti Jakobson käsitteli puheenvuorossaan yliopistojen ja teollisuuden yhteistyötä, jonka hänen mukaansa tulee perustua molemminpuoliseen hyötyyn ja olla hyväksyttävissä kummankin melkoisen erilaisista lähtökohdista. Yleisenä periaatteena on, että yliopisto myy osaamistaan opetuksen ja tutkimuksen muodossa yritykselle. Yliopiston riippumattomuutta korostaa kuitenkin se, että sen konkreettisin tuote - opiskelija tutkintoineen - ei ole kaupan. Lahjoitusvirat, asiantuntijoiden kuuleminen tutkintojen ja koulutusohjelmien suunnittelussa, asiantuntijat vierailevina luennoitsijoina tai ohjelmistotuotteiden suunnittelumenetelmien kehittäminen ovat esimerkkejä hedelmällisestä yhteistyöstä. Viimeisen kymmenen vuoden aikana suuri osa tutkimustoiminnasta on kanavoitunut teollisiin ja tuotannollisiin aiheisiin. Tämän pääosin soveltavan tutkimuksen rinnalla on huolehdittava tietopääoman lisäämisestä perustutkimuksen kautta. Yrityksen tutkimusintressin ja yliopiston väitöskirjatuotannon yhdistämiseksi Jakobson ehdottaa tutkijaparimenetelmää.

Eräs keskeinen ongelma yritysten ja yliopistojen yhteistyössä on pienten yritysten mukaan saaminen. Vaikka EU rahoittaisi hanketta avokätisesti, ajan puute ja kyky ottaa vastaan uutta ajattelua ja toimintaa rajoittavat pienyritysten osallistumista. TE-keskukset ja alueelliset yritysverkot ovat tilanteen parantamisessa avainasemassa. Julkisia varoja tulisi suunnata juuri yritysverkostojen aikaansaamiseen.

Yritykset eivät ole tyytyneet enää toimimaan vain olemassaolevan yliopistojärjestelmän kanssa, vaan ovat halunneet vaikuttaa koulutus- ja tutkimusjärjestelmän kehittämiseen. Erityisesti tämä näkyy elektroniikkateollisuudessa. Valtio on asettanut tavoitteeksi kouluttaa korkeakouluissa 60-65% ikäluokasta. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi tarvitaan keinot elinikäisen koulutus- ja tutkimusyhteistyön toteuttamiseksi lähtien esikoulusta työpaikalla toteutuvaan koulutukseen. Tässä keskustelussa yliopistot ovat mielellään mukana.

OMG Kokkola Chemicals Oy:n **toimitusjohtaja Antti Aaltonen** kommentoi teemaa kemianteollisuuden näkökulmasta. Kemianteollisuus on teollisuudenalana kolmanneksi suurin Suomessa. Alan tuotannosta 40% menee vientiin; OMG Kokkola Chemicals Oy:ssä viennin osuus on 97% liikevaihdosta. Vaikka lähes 70% suomalaisista kemianteollisuuden yrityksistä on alle 10 henkeä työllistäviä mikroyrityksiä, työllistää ala kokonaisuudessaan 35 000 henkeä. Seuraavan kymmenen vuoden aikana on edessä noin 15 000 kemianalan ammattilaisen palkkaaminen eläkkeelle siirtyviä korvaamaan. Kemianteollisuus ry:n arvion mukaan samaan aikaan ala kasvaa niin, että uusrekrytointitarve on noin 5000 henkeä.

Aaltosen arvion mukaan ensi vuosituhanalla alalla tärkeään osaan nousevat huippuosaamiseen ja korkeaan teknologiaan perustuvat, liikevaihdoltaan 100 - 1000 mmk olevat pienet ja keskisuuret yritykset. Erittäin korkean jalostusasteen tuotteita valmistavien yritysten kannattavuus ei ole riippuvainen epäedullisesta sijainnista tai tulevasta energiaratkaisusta. Näitä tulevaisuuden voimakkaasti kasvavia aloja ovat biotekniikka, lääketeollisuus ja elintarviketeollisuus. Menestyksen ehtona on voimakas panostus tutkimus- ja tuotekehitystyöhön, mikä edellyttää erityisosaamista omaavien ammattilaisten saatavuutta. Tätä Aaltonen pitääkin yhtenä suurimpana riskinä tulevaisuudessa. Suomesta puuttuu lisäksi kemianalan osaamiskeskus, joka hänen mielestään voisi sijaita Keski-Pohjanmaalla.

Kemiassa on Aaltosen mukaan mahdollisuuksia kehittyä merkittäväksi korkean teknologian teollisuudenalaksi Suomessa elektroniikka- sekä metsä- ja metalliteollisuuden rinnalle. Tarvitaan huippuosaajia ja kykyä vastata ulkomaalaisomistajien haasteisiin.

Kommenttipuheenvuorot päätti Atria Oyj:n **toimitusjohtaja Seppo Paatelainen**. Elintarviketeollisuusklusteri on globaalisti maailman suurin teollisuudenala. Vaikka suurimpien yritysten joukossa on elintarviketeollisuusyrityksiä kuten Unilever, Nestle tai Coca Cola, on teollisuus pääasiassa kotimarkkinateollisuutta: tänäkin päivänä vain pieni osa ruoasta kulkee valtioiden rajojen yli. Elintarviketeollisuus on kuitenkin nopeiden muutosten edessä. Maailmankaupan yhä suurempi vapaus, ihmisten liikkumisen lisääntyminen ja ruokatottumusten harmonisoituminen lisäävät tuonti- ja vientikauppaa. Suomen elintarviketeollisuuden menestymisen strategiat voivat perustua korkean teknologian tasoon, ympäristöosaamiseen, logistiikkaketjun hallintaan, hygieniahallintaan, huippuunsa osaavaan yritysjohtoon ja henkilöstöön sekä useimmilla sektoreilla puhtaasti kotimaiseen raaka-ainepohjaan. Meillä on kapean sektorin maailmanlaajuisista osaamista kuten Xylitoli tai Benecol, ja meillä on ainakin ollut vahva asema Venäjän markkinoilla tietyissä tuoteryhmissä. Tekninen ja teknologinen kehitys on ollut huimaa ja panostus tuotekehitykseen on voimakasta.

Elintarviketeollisuus ja siihen raaka-ainetta tuottava maatalous sekä panostuotteita tuottava teollisuus työllistävät Suomessa noin 270 000 henkeä. Suomen elintarviketeollisuuden ja maatalouden kohtalot ovatkin Paatelaisen mukaan tiukasti toisiinsa kytkeytyneet.

Yleisössä **kysymyksiä** herättivät tulevaisuuden visiot. Vuosina 1993-96 maa- ja metsätalouden työpaikat ovat vähentyneet yli 3000:lla; jäljellä on noin 10 000. Kovin montaa tällaista kolmivuotiskautta ei enää kestä. Yhteistyön korostuminen alustuksissa ilahdutti, mutta naispuhujien vähyys ihmetytti. Kysyttiin myös, miten lähitulevaisuudessa käy, kun talouden heikkeneminen on jo nyt nähtävissä. Aaltonen vastasi, että kemianteollisuus palvelee yli 20 teollisuudenalaa ja siksi kasvua on jatkossakin alalla näkyvissä. Jakobson totesi tulevaisuuden olevan tutkijan näkökulmasta kokonaisvaltaisesti epävarmaa: vaikutusvaltaisia toimijoita on entistä vähemmän ja yksittäinen mielipide voi ratkaista paljon.

Foorumin päätössanat lausui maakuntajohtaja Altti Seikkula. Hänen mukaansa Suomeen ja suomalaisuuteen kuuluu tasapainoinen alueellinen kehitys. Tämä tavoite on konkretisoitu ilmaisuun: maa pidetään asuttuna laitojaan myöten. Viime vuosien aikana alueellinen eriarvoistuminen on osin noususuhdanteesta johtuen voimistunut. Avoimessa taloudessa kehitystrendeihin ei voida yhteiskunnallisilla päätöksillä entiseen tapaan vaikuttaa. Tästä huolimatta pitkälti uusiutuvista luonnonvaroista elävässä sekä pinta-alaltaan suuressa maassa aluepolitiikkaa ja alueellisten erojen tasaamista tarvitaan jatkossakin. Sen keskeiset linjaukset tulee tehdä Euroopan unionin ohella kansallisella tasolla.

Alueellisen kehittämistyön toteutuksen päävastuu on alueilla, maakunnissa, seutukunnissa ja kunnissa. Siksi juuri niiltä edellytetään vahvaa tahtoa, omatoimisuutta ja osaamiseen panostamista. EU:n uusi ohjelmakausi on haaste erityisesti maakunnille. Järkevä yhteistyö, vaikuttavuus ja tulokset varmistetaan Seikkulan mukaan parhaiten maakunnallisen päätösvallan lisäämisellä. Keskittyneen päätösvallan aika on myös Suomessa ohi.

PORI 23.11.1998

PORI - TULEVAISUUSFOORUMI 1998

Aika Maanantai 23.11. 1998 klo 9.00 - 18.00
Paikka Teknologiakeskus Pripoli, Tiedepuisto

09.00 - 09.30 Ilmoittautuminen ja aamukahvit

09.30 - 09.35 Tilaisuuden avaus. Porin kaupunginjohtaja Martti Sinisalmi.
09.35 - 09.45 Miksi Tulevaisuusfoorumi - miten eteenpäin?
Valtiosihteeri Rauno Saari

09.45 - 10.00 Osa teoksesta Grusin Suite. Tanssiryhmä Liisa Nojonen.
10.00 - 10.15 "Tulevaisuuden eväät" -kirjoituskilpailun palkintojenjako.
Opetusneuvos Esa-Erik Yrjönkoski ja yksikönjohtaja Hanna Hyttinen.

SUKUPOLVIEN KOHTAAMINEN

10.15 - 10.45 Sukupolvien kohtaaminen tietoyhteiskunnassa.
EU:n alueiden komitean jäsen, varatuomari Pauliina Haijanen.

10.45 - 11.00 Kommenttipuheenvuoro: Tekniikalla tasa-arvoa?
Professori Hannu Jaakkola

11.00 - 12.00 Paneeli

12.00 - 12.45 Lounas

TULEVAISUUDEN TYÖ JA ELÄMÄ

12.45 - 13.15 Alussa oli suo, kuokka ja Jussi. Mitä on tulevaisuudessa?
Työministeri Liisa Jaakonsaari

13.15 - 13.30 Kommenttipuheenvuoro: Hukkuuko ihminen työelämän murroksessa?
Toiminnanjohtaja Matti Lindblom

13.30 - 14.30 Paneeli

14.30 - 15.00 Kahvi

KOULUTUS JA TYÖ

15.00 - 15.30 Nykypäivän koulutuseväillä ensi vuosituhannelle?
Opetusministeri Olli-Pekka Heinonen

15.30 - 15.45 Kommenttipuheenvuoro: Yritysten osaamistarpeet 2000-luvulla. Yliasiamies
Aatto Prihti

15.45 - 16.45 Paneeli

16.45 - 17.00 Foorumin sulkeminen. Maaherra Heikki Koski

17.00 - 18.00 Porin kaupungin vastaanotto Pripoli-salin aulassa

Tilaisuuden puheenjohtajina toimivat professori Olavi Borg ja johtaja Tarja Meristö. Paneeleissa ovat jäseninä rehtori Jarl-Thure Eriksson, pastori Marjatta Kaartinen, toimitusjohtaja Timo Prihti, vastaava päätoimittaja Erkki Teikari, kansanedustaja Martti Tiuri ja rehtori Keijo Virtanen.

AVAUS

Porin **kaupunginjohtaja Martti Sinisalmi** toivotti osanottajat tervetulleiksi kuudenteen ja sarjassaan viimeiseen Tulevaisuusfoorumiin. Hän esitti, että vielä tulevaisuuden ennustamista vaikeampaa on menneisyyden ennustaminen: mikä olisi Porin merkitys kaupunkina, jos Kustaa Vaasan aikaisia väestönsiirtoja alueelta Helsinkiin ei olisi toteutettu ja jos Turun yliopiston professori Israel Nesseliuksen ehdotus Porin Reposaaressa tekemisestä Suomen pääkaupungiksi 1710 olisi käynyt toteen.

Sinisalmen mukaan suhtautuminen asiantuntijoiden valtaan ja vastuuseen on maassamme selkiytymätön. Elämme maailmassa, jossa tarvitaan asiantuntijatietoutta; samalla ei kuitenkaan olla valmiita luottamaan asiantuntijoiden käsityksiin. Poliittisessa päätöksenteossa ei esiinny tunnustettua asiantuntijavaltaa. Toisaalta vika on asiantuntijoissa, joita vaivaa haluttomuus tulla julkisuuteen. Ongelma esimerkiksi talouspoliittisessa keskustelussa on Sinisalmen mielestä siinä että liian monet puhuvat taustaryhmiensä äänellä ja esittävät puheenvuoroja edunvalvontatarkoituksessa. Tältä pohjalta ei löydy yhteistä näkemystä ja suuntaa tulevaisuuteen.

1990-luvulla työn määrä on ymmärrettävistä syistä ollut keskusteluissa tärkeämpää kuin työn laatu. Tulevaisuudessa järjestys voi olla toinen; työn laadussa kun on kysymys elämän laadusta. Muun muassa Danten kuvaamassa helvetissä tai Dostojevskin Siperian kokemuksissa hyödytön ja järjetön työ on rangaistus, jolla ihminen voidaan murtaa täysin.

Myös suomalaisten työasenteet ovat viime vuosina muuttuneet. Kun työpaikoista ei ollut pulaa, työtä saatettiin pitää välttämättömänä pahana. Nyt Tilastokeskuksen työolotutkimus osoittaa paluuta vanhempiin arvoihin: selvälle enemmistölle työ on taas erittäin tärkeä elämänsisältö.

Valtiosihteeri Rauno Saari totesi puheenvuorossaan tulevaisuusfoorumeissa nousseen esiin useita teemoja, jotka ovat tärkeitä ja ajankohtaisia kaikilla alueilla Suomessa. Näitä ovat olleet muun muassa yhteistyön merkitys alueellisesti, kuntien välillä sekä julkisen ja yksityisen sektorin välillä; osaaminen; alueiden omaehtoisen toiminnan korostuminen; alueen vetovoimaisuus sekä ihmisen ja teknologian välinen suhde. Ennen kaikkea toiveena on ollut, että tulevaisuuden pohtiminen aluetasolla jatkuu. Perinteiset organisaatorajat tulee Saaren mukaan rohkeasti ylittää. Välttämätöntä on, että alueet ja keskushallinto saadaan tiiviiseen ajatusten vaihtoon.

Satakunnan ammattikorkeakoulun opiskelijoille suunnatun **"Tulevaisuuden eväät" -kirjoituskilpailun palkinnot** jakoivat tilaisuudessa opetusneuvos Esa-Erik Yrjönkoski ja yksikönjohtaja Hanna Hyttinen. Voittajaksi julistettiin Tero Kulmalan kirjoitus "Haastava tulevaisuus - raastava elämä".

SUKUPOLVIEN KOHTAAMINEN

EU:n alueiden komitean jäsen, **varatuomari Pauliina Haijanen** toimi teeman pääalustajana aiheenaan "Sukupolvien kohtaaminen tietoyhteiskunnassa". Euroopan unionin komission määritelmän mukaan tietoyhteiskunta tarkoittaa yhteiskuntaa, joka käyttää tehokkaasti tietoverkkoja ja -tekniikkaa, tuottaa laajoja määriä tieto- ja viestintätuotteita ja -palveluita ja jolla on monipuolista sisältöteollisuutta. Suomi puolestaan tavoittelee asemaa unionin tietoyhteiskuntalaboratoriona. Tietoyhteiskunta nähdään välineenä inhimillisen ja sosiaalisen pääoman kasvattamiseen. EU:n tasolla tarkasteltuna Suomella onkin hyvät mahdollisuudet päästä näihin tavoitteisiin. Haijanen uskoo, että tärkeitä tekijöitä tässä ovat suomalaisten korkea koulutustaso ja se, että meillä on totuttu tuottamaan palveluja harvaan asutuille alueille. Eräs kansainvälistäkin mielenkiintoa saanut osa-alue on telelääketiede.

Tampereen yliopiston tietoyhteiskunnan tutkimusjohtaja Antti Kasvio on sanonut, että Suomi voisi olla ensimmäinen maa maailmassa, joka toteuttaa koko kansan tietoyhteiskunnan. Haijanen otti esimerkiksi tämän vision toteutettavuudesta kolmen lossin takana olevan, noin 200 asukkaan Velkuan kunnan, jossa 70% asukkaista käyttää internetiä lähes päivittäin, ja jossa peruspalvelut on järjestetty kaikille kuntalaisille läheisyysperiaatetta toteuttaen. Samalla hän kuitenkin muistutti, että tavoitteen toteutumista tärkeämpää on toiminnan sisältö.

Tulevaisuudessa kaikkinaiset muutokset jatkuvat ja nopeutuvat. Kaikissa organisaatioissa olisi hyvä ottaa aikalisä ja analysoida sekä tapahtuvaa että tulevaa kehitystä. Yhteiskunnan luontainen kehitys on hyväksyttävä, mutta sitä on myös ohjattava. Haijanen totesi itse kuuluvansa sukupolveen, joka ei koulussa saanut minkäänlaista tietotekniikan opetusta. Ensimmäisiä kontaktejansa automaattiseen tietojenkäsittelyyn opiskeluaikaisissa kesätöissä pankissa hän kuvasi myönteisiksi, ikäviä rutiinitoimintoja poistaneiksi tapahtumiksi. Vaikka Haijanen nykyisin käyttää tietokonetta työssään, hän uskoo olevansa lopun elämäänsä osittain tietotekniikkarajoitteinen: kuten monilla sukupolvensa edustajilla, tietty aloittamiskynnys on olemassa.

Haijasen mielestä nyt on aika pysähtyä miettimään, mitä me haluamme tietoyhteiskunnalta. Onko nopea ja vaivaton yhteys seksi- tai vitsisivuille tietoyhteiskunta? Mitä tapahtuu epäteknisille henkilöille? Eräs ongelma on taloudellisten resurssien tuhlaus, tietotekniikan statusarvo, jolloin sen tuottavuutta ei riittävästi lasketa. Haijanen kaipasi puolueetonta ja vastuullista asiantuntijatahoa tueksi niin yksityisiin kuin julkisiinkin laitehankintoihin. ATK-alallakin on voitava erottaa suoranainen harhaanjohtava mainonta. Samoin on pystyttävä tekemään päättäjien tueksi ATK-investointien kannattavuuslaskelmia.

Työyhteisöissä tietotekniikan käyttöönotosta voi seurata haasteita, jotka käyvät osalle ylivoimaisiksi ja osaltaan edistävät työntekijöiden loppuun palamista. Entiselle alansa huippuosaajalle siirtyminen ennen aikaiselle eläkkeelle saattaa olla ainoa keino säilyttää kasvonsa. Ongelmia työyhteisössä syntyy luonnollisesti myös, jos tietotekniikan käyttöönotto johtaa työvoiman vähentämiseen. Sukupolvet ovat työyhteisössä törmäyskurssilla, mikäli yrityskulttuuri ja työmenetelmät eivät vastaa toisiaan. Ikä sinänsä ei tuo ongelmia vaan erilainen kieli, kokemuspohja ja näkökulma. Kaikessa tietotekniikan soveltamisessa pitäisikin Haijasen mukaan kiinnittää huomiota nimenomaan käyttäjän tarpeisiin. Pyrkimys laaja-alaiseen osaamiseen ja itsensä kehittämiseen on huomioitava tulevaisuuden yrityksissä. Etätyöhön liittyviä odotuksia Haijanen arvioi liian suuriksi: työpaikka on myös sosiaalinen toimintaympäristö.

Perheissä kotitietokoneen ääressä istuu useimmin perheen poika ja harvimmin perheen äiti. Mediakulttuuri toimii nuorten - ja tietotekniikka nuorten miesten - ehdoilla. Internetin haittavaikutukset ja suorastaan sairaat ilmiöt on torjuttava, samoin jakautuminen osajiin, selviytyjiin ja osaamattomiin. Vaikka vuosituhannen vaihde 00-ongelmineen on kuvattu uhaksi, Haijanen uskoo, että tekniset ongelmat ovat ratkaistavissa. Paljon tärkeämpää uhkakuvien torjunnassa olisikin lisätä voimavaroja ihmisten kouluttamiseen ja perehdyttämiseen tietotekniikan käytössä käyttäjän tarpeista lähtien.

Tietotekniikan kehittämisessä meidän tulee ennen kaikkea ajatella mitä töitä tullaan tulevaisuudessa suorittamaan tietotekniikkaa hyväksikäyttäen ja kenen ehdoilla. Tekniikkaa on järkevästi hyödynnettävä ja huolehdittava, että se on hyvä renki ja palvelija: isännäksi siitä ei ole.

Kommenttipuheenvuorossaan **professori Hannu Jaakkola** Porin korkeakouluyksiköstä kysyi, saadaanko tekniikalla aikaan tasa-arvoa? Yhteiskunnallista muutosta selittävässä teorioissa tyypillistä on näkemys aaltomaisesti etenevistä muutoksen sykleistä. Christopher Freeman on esittänyt teknis-taloudellisten murrosten tulevan noin viidenkymmenen vuoden välein. Tietoyhteiskunnassa muutosta kantava tekninen voimavara on tietotekniikan kehitys.

Tietotekniikka herättää Jaakkolan mukaan julkisessa keskustelussa ristiriitaisia näkemyksiä. Uhakuva on automaation aiheuttama työn väheneminen ja työttömyys. Toisaalta uskotaan automaation lisäävän tehokkuutta ja näin parantuneen kilpailukyvyn kautta lisäävän työn kysyntää. Aaltoteorian näkökulmasta jatkuva muutos ylläpitää kasvua, jonka seurauksena kuitenkin syntyy myös mukautumisongelmia.

Satakunnassa on viimeiset viisi vuotta ollut pyrkimys olla ykkösiä; esimerkkinä tästä on meneillään oleva telelääketieteen makropilotti. Koulut on verkotettu ja kuntien yhteistyö tällä saralla on toimivaa. Julkissektorin tiedonkulku hallinnon ja kuntalaisten välillä on kehityksessä avainasemassa. Kuntaklusterista pyritään vähitellen maakunnan laajuiseen tietoverkkoon.

Etätyö on Jaakkolan mielestä huono termi; paikkariippumaton työ olisi parempi, sillä oleellista on ennen kaikkea mahdollisuus siirtää työpaikkaa esimerkiksi kotiin tai matkoille. Digitaalinen maailma ylipäänsä on rajaton. Sen tarjoamia mahdollisuuksia ovat juuri etälääketiede, etätyö, uudenlaiset palvelumallit (esimerkiksi call centerit) joiden avulla työtä voidaan siirtää ruuhka-alueilta alueille, joilla on tarjolla osaavaa työvoimaa sekä verkkokaupankäynti, jonka kautta paikallista toimintaa voidaan laajentaa globaaleille markkinoille. Digitaalisen maailman haittapuolena on tekniikkariippuvuus, mutta Jaakkola kysyy, olemmeko ennenkään olleet tekniikasta riippumattomia. Muita uhkia ovat syrjäytyminen ja osaamiserot (joita niin ikään on aina ollut olemassa), automaatiosta johtuva työttömyysuhka sekä ylilyönti tai alireagointi nykyiseen kehitykseen. Jaakkolan mielestä kahdesta viimeksi mainitusta alireagointi, uusien mahdollisuuksien väheksyminen, on ylilyöntiäkin vaarallisempaa. Tärkeää on ajatusmaailman muutos ja halu lähteä kehitykseen mukaan.

Kutakin päivän teemaa käsitteli alustajien ohella **paneeli**, jota vetivät professori **Olavi Borg** ja johtaja **Tarja Meristö**, ja jossa jäseninä olivat rehtori **Jarl-Thure Eriksson**, pastori **Marjatta Kaartinen**, toimitusjohtaja **Timo Prihti**, vastaava päätoimittaja **Erkki Teikari**, kansanedustaja **Martti Tiuri** ja rehtori **Keijo Virtanen**.

Kaartisen mukaan tietotekniikka on asettanut haasteen elintärkeälle sukupolvien väliselle kohtaamiselle. Meidän tulisikin tietoisesti paneutua vanhempien mahdollisuuksiin toteuttaa vanhemmuuttaan: uteliaina ja nopeasti oppivina lapset ja nuoret ovat tietotekniikan omaksumisessa paljon edellä vanhempiaan. Tässä tilanteessa vanhemmat ovat hämmentyneitä ja lasten ja

vanhempien yhteys jää Kaartisen mukaan puuttumaan. Tulevaisuuteen pitää mennä arvojen perusteella. Arvojen syntyminen taas vaatii sukupolvien kohtaamista. Mistä löytyy se taho joka synnyttää yhteisiä arvoja? Kaartinen ennusti tulevaisuudessa perustarpeiden ja myös käsillä tekemisen uutta tulemistä.

Virtanen kysyi, onko tietoyhteiskunta yhtä kuin tietotekniikkayhteiskunta. Hän tarttui Jaakkolan esittämään aaltoteoriaan, mutta totesi että 1700-luvulta saakka vallinnut edistykseen uskova arvomaailma voidaan käsittää yhdeksi sykliseksi historiassa. Virtanen esitti tietotekniikan olevan yksi tapa, jolla tietoisesti erottaudutaan edeltävästä sukupolvesta. Vastaavana esimerkkinä hän näki 60-luvulla sodan kokeneen ja sotia vastustavan sukupolven vastakkainasettelun. Kaikesta huolimatta Suomi on Virtasen mukaan yhtenäiskulttuurin maa. Siksi meillä on hyvät mahdollisuudet ylittää sukupolvien kohtaamisesta syntyvät särmät.

Ongelmia syntyy lähinnä työelämässä. 2030 suuret ikäluokat ovat poistuneet keskuudestamme; kuitenkin he nyt luovat pohjan tulevaisuuden Suomelle. Verkottumisen suhteen olemme parhaillaan paradoksaalisessa siirtymävaiheessa: vaikka päinvastaisen luulisi olevan totta, suomalaiset keskittyvät vielä kasvukeskuksiin. Sykliajattelu mukaan tietotekniikan sykli on nyt lähellä huippua, jotain on tulossa sen tilalle. Siksi tarvitaan laajempi näkemys siitä, mitä suomalaiselle yhteiskunnalle pitäisi tehdä. Tietotekniikka on väline, ja siksi sitä on hyödynnettävä juuri nyt.

Tiuri määritteli tietoyhteiskunnan tietoon ja osaamiseen perustuvaksi yhteiskunnaksi, jossa tutkimus tulee kokeilemisen sijaan. Tietoyhteiskunta ei siis ole tietokoneyhteiskunta. Historian suuria syklejä on Tiurin mielestä ollut vain muutama: keräily, maatalous, teollisuus ja tieto. Vaikka yhteiskunnassamme on pitkään ihailtu nuoria, Tiurin mukaan internet ja tietokoneet tulevat kyllä eläkeläisillekin tutuiksi; nämä eivät tule syrjäytymään. Vanhemmilla ihmisillä päinvastoin tulee olemaan hallussaan sekä tietotekniikan osaaminen että kokemusta.

Teikari totesi ajatelleensa tietoyhteiskuntaa nimenomaan tietokoneyhteiskuntana. Hän onkin kyllästynyt tietoyhteiskuntaan liittyvään innostukseen ja totesi ainoastaan median tuoneen esiin esimerkiksi internetin haittapuolia. Internet-kaupankäyntikään ei häntä innostanut: toisaalta rikollisuus verkossa on kasvanut niin, että luottokorttinumeroansa ei uskalla sitä kautta antaa; toisaalta useasta myymälästä on voinut puhelimitse tilata haluamansa ruokatavarat jo 60-luvulta lähtien. Jonkinlaista vastaiskua ylenmääräiselle innostukselle onkin havaittavissa. Ajan säästämisen laskenta-, tekstinkäsittely- ja kuvankäsittelyohjelmien kautta Teikari mainitsi ainoana varsinaisena hyvänä puolena tietotekniikassa. Esimerkiksi journalistiikassa tätä kautta paljon käsityötä on jäänyt pois ja henkilöstömenot ovat pienentyneet, mutta laatu parantunut. Missään ei kuitenkaan pääse tiedostosta toiseen yhtä vaivattomasti kuin kääntämällä lehden sivua.

Yleisöstä kysyttiin, ollaanko tietotekniikan kanssa menossa ylilyöntiin. Jatkossa ei pärjätä pelkästään 'tietokonepeleillä', vaan tuotantorakennetta on monipuolistettava. Monelta alalta tulevat puuttumaan työntekijät, jos kädentaitoja ei arvosteta. Jaakkola kommentoi Virtaselle verkottumista koskien ihmisten kerääntyvän paikkakunnalle, jolla on jotakin annettavaa. Tietokonealan rekrytoinnissa on menty epäterveelle pohjalle, jossa samat työntekijät kiertävät yrityksestä toiseen. Tälle tilanteelle vaihtoehto on yritysten verkottuminen ja alihankinta. Jaakkolan näkemyksen mukaan nämä rakenteet saattavat hyvinkin johtaa taas hyvinvoinnin hajautumiseen.

Keskustelun toinen vetäjä Tarja Meristö tarttui vielä tietoyhteiskunta-käsitteeseen. Yritysmaailmassa on pitkään puhuttu head office:sta; milloin aletaan puhua myös hand office:sta tai heart office:sta? Ydinosaaminen muodostuu kuitenkin tiedoista, taidoista, arvoista, asenteista, kontakteista ja kokemuksesta.

Eriksson totesi tietoyhteiskunnan olevan tyypillinen kompleksinen systeemi, johon kuuluvat niin kommunikointi, tunteet, älyn käyttö kuin reviirin puolustaminenkin. Kompleksisuus on kasvavaa, sillä koko ajan syntyy uusia verkostoja ja enemmän prosessoitavaa. Laadullisen elämän tukipilarit ovat Erikssonin mielestä sivistys, teknologia ja terveys.

Prihti muistutti perinteisen yritystoiminnan tarvitsevan onnistuakseen paljon muutakin kuin tietotekniikkaa. Tietotekniikka antaa kuitenkin uusia mahdollisuuksia esimerkiksi halvempiin ja yksilöllisempiin tuotteisiin - on tärkeää kulkea edellä tässäkin suhteessa.

Yleisön joukosta esitettiin, että arvot on meillä viritetty tietokoneyhteiskunnan palvelukseen. Vanhemmat odottavat koulun opettavan kieli- ja tietokonetaitoja ja koulussa näiden välineiden arvostus on liian korkealla. Tulevaisuudessa meillä on ihmisiä, joilla on välineet hallussa, mutta ei sisältöä. Tulevaisuuden uhkaksi tietokoneistumisessa nähtiin myös erakoituminen ja yksinjäätminen. Miten käy ihmisten välisen kanssakäymisen etäostosten ja etätyön maailmassa?

TULEVAISUUDEN TYÖ JA ELÄMÄ

Työministeri Liisa Jaakonsaaren teemana oli "Alussa oli suo, kuokka ja Jussi. Mitä on tulevaisuudessa?". Ulkoiset olosuhteet ovat Jaakonsaaren mukaan kunnossa - kilpailukykyä on kohennettu niin että vientimme on vahvaa ja osaamiseen perustuvaa, valtion talousarvio on tasapainoinen ja markka on kiinnitetty Euroopan yhteiseen valuuttaan. Siksi Suomen ja suomalaisten menestyminen on meistä itsestämme kiinni. Tarvitaan uskoa tulevaisuuteen ja riskinottamisen halua. Suon raivaamisen yhteys tähän päivään löytyy työn onnistumisen edellytyksistä: vastuu on edelleen yksilöllistä eikä tulosta synny ilman sitkeyttä.

Maatalousyhteiskunnassa työntekijän ahkeruus ja fyysinen voima ratkaisivat. Työnteolla oli selkeät taloudelliset kannustimet: jos tulosta ei tullut, näkyi se suoraan elintasossa. Teollisessa yhteiskunnassa työntekijän keskeisin menestystekijä oli kurinalaisuus ja käskyjen noudattaminen; työn teon hallinnoiminen ja hierarkkinen järjestäminen yleensä estivät työn tuloksen käytön kannustimena ja yksilön vaikutusmahdollisuudet yhteisiin suorituksiin olivat rajalliset. Nykyisessä jälkiteollisessa yhteiskunnassa yksilön suorituskyvyn merkitys on korostunut. Kyse on henkisistä kyvyistä merkittävän osan ihmisistä työskennellessä itsenäisesti ja asiantuntijatehtävissä. Palvelutehtävät ja teollisten tuotteiden räätälöinti asiakkaiden tarpeisiin edellyttävät niin ikään oma-aloitteista työskentelyä.

Työelämän tulevaisuutta pohdittaessa on pystyttävä erottamaan tekijät, jotka ovat aikaan sidottuja. Vuosikymmenen alun lama ja suurtyöttömyys muuttivat työmarkkinoiden tasapainoa työnantajien hyväksi. Pahin on Jaakonsaaren mukaan kuitenkin jo takana. Tästä on osoituksena se, että määräraikaisten työntekijöiden osuus työvoimasta ei enää ole jyrkästi kasvussa. Työnantajat tarvitsevat yhteisiin tavoitteisiin sitoutuneita työntekijöitä ja siksi molempien osapuolten edut huomioivat joustot ovat tulleet villien työmarkkinoiden tilalle. Työmarkkinoiden kahtiajakoa esiintyy, mutta kyse ei ole A- ja B-luokan työmarkkinoista, vaan kilpailutalouden ja paikallisen talouden työmarkkinoista. Monella alalla osaaminen on oman seudun ihmisten ja olojen tuntemista, Jaakonsaari muistutti.

Yksilön menestyminen vaihtelee tulevaisuudessa enemmän kuin ennen ja yksilöltä vaaditaan enemmän. Yhteiskunnan tehtävä on siksi Jaakonsaaresta muuttaa sosiaalisia suojaverkkoja osaamisen tukirakenteiksi. Tulonsiirtojärjestelmiä on korvattava koulutus- ja työllistymispalveluiden järjestelmillä. Yksilön tehtävä on koulutuksen hankkimisen - elinikäisen oppimisen - ohella sosiaalisten taitojen ja työmoraalin kehittäminen. Sitkeys ja joustavuus ovat palkitsevia ominaisuuksia, joita ei tule kavahtaa. Hyviä tyyppejä ei kaikesta huolimatta saada lailla aikaan.

Kommenttipuheenvuoron piti Turun Seudun Työttömät ry:n **toiminnanjohtaja Matti Lindblom**. Otsikolla "Hukkuuko ihminen työelämän muutoksissa?" hän keskittyi erityisesti työelämän joustoihin. Joustot pätkätöineen ovat Lindblomin mukaan työnantajille mitä sopivin ja taloudellisin ratkaisu; työntekijöille niistä taas kertyy monenlaista haittaa. Vapaa-ajan vähentyessä ja työaikojen muuttuessa yhä epäsäännöllisemmiksi hän totesikin työelämän joustoihin parhaiten soveltuvan työntekijän jolla ei ole perhettä, ystäviä, tuttuja eikä harrastuksia.

Suomen laman jälkeinen talousihme on Lindblomin mukaan paljolti rakennettu ihmisten selkänahasta loputtomilla joustoilla ja työtahdin kiihdyttämisellä. Seurauksena on niin kansanterveyden ongelmia kuin myös virheiden kasvu tuotannossa ja työttömyyden kasvu tehostuneen tuotannon kautta. Lindblom kysyi, miten tämä kehitys sopii tavoitteisiin rakentaa

kestävän kehityksen yhteiskunta? Miten on mahdollista tehdä hyvä ja kestävä tuote sekä korjata ja kierrättää sitä yhteiskunnassa, jossa on aikaa tuottaa vain automaatiokoneilla kertakäyttötuotteita?

Mikään järjestelmä ei kestä, jos se unohtaa ihmisen ja hänen tarpeensa. Robottien ja automaation lisääntyminen tuotannossa osoittaa Lindblomin mukaan sen, että työntekijä koetaan ongelmaksi. Toisin kuin koneet, ihminen osaa kuitenkin ajatella omaehtoisesti ja voi siten myös halutessaan sitoutua työhönsä sekä aktiivisesti ajaa työnantajansa etua. Pätkätyö estää työhön liittyvää pidemmän tähtäimen suunnittelua ja haittaa koko yhteiskunnan kannalta keskeistä pitemmän aikavälin suunnittelua ja perustutkimusta. Lisäksi se on esteenä mm. oman elämän suunnittelussa ja asunnon ostamisessa. Usein melko pienituloisesta pätkätyön tekijästä tulee Lindblomin mukaan helposti sosiaalitoimiston asiakas. Hallituksen tietoisien toiminnan tuloksena onkin hänen mielestään syntynyt 600 000 toimeentuloasiakkaan joukko, joka yksityiselämässään joutuu vakituisen viranomaiskontrollin alaiseksi. Pätkätyöstä on kustannuksia myös työnantajalle, joka joutuu uhraamaan aikaa ja muiden työntekijöiden panosta vajavaisesti ammattia osaavan pätkätyöläisen työnohjaukseen.

Pätkätyöläisiä vielä huonommassa asemassa ovat pitkäaikaistyöttömät. Työttömyysturvan leikkaukset yhdessä terveydenhuollon leikkauksien kanssa johtavat sekä heidän terveydentilansa heikkenemiseen, että rahojen loppuessa houkutukseen tehdä jotain luvaton. Perimmältään työelämän joustojen lisäämisen taustalla on Lindblomin näkemyksen mukaan koko nyky-yhteiskunnan läpikäyvä 'oman onnensa seppä' -ajattelu. Joustojen lisäämisen tavoitteena on myös lisätä kilpailukykyämme ja tuotantoa loputtomasti. Kuitenkin tulojen uudelleenjaolla, 'Robin Hood -politiikalla', työttömyys voitaisiin poistaa välittömästi. Työttömyys on Lindblomin mukaan pelkkä poliittinen valinta. Jos vapaille pääomansiirroille ei pikaisesti saada rajoituksia, uhkaa kehittyneiden maiden sosiaaliturvaa ja työelämän säästöksiä todellinen alasajo.

Nykyään tuntuu Lindblomin mukaan olevan tavoitteena yöpartijavaltio, jossa valtion rooli on supistettu valtarakenteiden ja vallassaolijoiden suojaamiseen. Onko ihmisen elämän tarkoitus vain tehdä työtä ja joustaa loputtomasti? Eikö elinkeinoelämän tavoitteena tulisi olla tuottaa hyvinvointia koko kansalle?

Paneelikeskustelun avasi Jaakonsaari kommentoimalla Lindblomille työttömien masentuvan, jos tämä puhuu heillekin kuten tässä foorumissa. Lindblomin esittämä kuva työelämästä on Jaakonsaaren mukaan paikkansapitämätön. Olennaista ei myöskään pitäisi olla uhkien ylläpito, vaan mahdollisuuksien esittely. Pätkätyö on usein ollut portti pitkään työhön. Työllistyminen vaatii ihmisen omaa uskoa ja tahtoa.

Yleisökommentissa tivattiin, ketkä työllistävät? On puhuttu eduskunnasta ja valtioneuvostosta, mutta työllistäjä on yleensä yritys, eikä se sitä tee kevytmielisesti.

Virtanen näki työn luonteen olevan nopeasti muuttumassa ja kysyi, miten työtä voidaan taata tulevaisuudessa ja millä työssäkäyvien prosentilla yhteiskunta pysyy pystyssä? Hän pohdiskeli lisääntykö Suomen muuttovoitto tulevaisuudessa. Toiminta ja väestö keskittyvät suuriin kaupunkeihin, mutta samoin tekee myös työttömyys. Siksi maaseutua on edelleen kehitettävä.

Tiurin totesi, että on mukava kuulla työministeriä, joka on optimistinen ja uskoo myös ihmisen omaan vastuuseen. Robottiverot ja vastaavat johtaisivat Tiurin näkemyksen mukaan huonoon kehitykseen. Luovat tehtävät, kuten TV-ohjelmien teko, lisääntyvät tulevaisuudessa. Automaation poistamat rutiinityöt korvautuvat palvelutehtävillä; Suomessa ongelmana on palveluiden hinta.

Ihmisten keskittyminen taajamiin johtaa palveluiden määrän lisääntymiseen ja sitä kautta työpaikkojen lisääntymiseen. Vastaavasti yritysten määrän kasvu lisää yrityspalveluiden määrää.

Seppo Vainio Tampereen Työttömät ry:stä esitti huolestumisensa ikärasismista ja uskoi, että sen seurauksista tullaan tulevaisuudessa kärsimään. Hän ei halunnut julistautua pessimistiksi, mutta uskoi, että täystyöllisyyteen ei lähitulevaisuudessa päästä. Välillä tullaan olemaan töissä, välillä työttömänä, välillä taas opiskellaan, ja näin ollen kolmatta sektoria tarvitaan. Tulisi myös vakaasti miettiä sosiaalista yritystä niiden henkilöiden mahdollisuutena, jotka jostain syystä eivät pääse työelämään. Yhteiskunnallekin on halvempaa pitää ihmiset aktiivisina. Hän kysyikin, miten kolmatta sektoria tulisi edistää.

Porin työttömien edustaja totesi työllistymisen esteenä olevan enemmän koulutuksen puutteen kuin iän. Hänen mielestään työvoimakoulutus tapahtuu yritysten ehdoilla, jolloin työttömät eivät pääse koulutukseen. Työvoimakoulutukseen suunnattuja varoja ei myöskään myönnetä työttömien yhdistyksille.

Eriksson näki tavarantekijäsektorin kapenevan tulevaisuudessa. Elämysteollisuus, johon myös luova käsityö kuuluu, tulee kasvamaan. Terveyspalvelut laajenevat, liike-elämäpalvelut (konsultointi, ohjelmistotalot) jatkavat vahvana, kun taas maatalous pienenee. Liike-elämä on tulevaisuudessa yhä riippuvaisempi laaja-alaisista konsulteista.

Yleisöstä kysyttiin, mistä pienten ja keskisuurten yritysten kehittämiseen saataisiin riskin jakajia. Yrityksellä on usein valmiina ideat, joita haluttaisiin kehittää, mutta taloudellinen riski on liian raskas yksin kannettavaksi. Yliopistoyhteistyössäkin riski jää viime kädessä yrittäjälle. Toisaalta kritisoitiin ylenmääräistä yliopistotutkimusta; epäkohdat tiedetään kyllä ilman sitäkin. Ongelma on siinä, että pk-yritykset eivät saa pankeilta lainaa. Keskustelussa palattiin myös kysymykseen siitä kuka työllistää ja todettiin, ettei yrityksillä menisi kovin hyvin ilman hyvinvointiyhteiskuntaa. Entä hukkuuko ihminen työelämän murrokseen? Vastaus riippuu henkilön lähtökohdista. Oleellista ei ole se kuka työllistää, vaan se, missä määrin työttömyys aiheuttaa syrjäytymistä. Erään kunnan edustajan näkemyksen mukaan julkisella puolella ollaan yrityksiä varten: muutoksia vastaan on turha kovasti tapella, mutta niitä varten on varauduttava. Vielä kommentoitiin palvelujen työllistävän tälläkin hetkellä, mutta harmaan talouden puolella. Olisiko syytä nostaa verovähennysmahdollisuutta, jotta lisää palveluja tulisi 'päivänvaloon'? Onko nykyinen ALV-järjestelmä oikeudenmukainen vai onko 50 000 mk:n raja liian alhainen? Pitäisikö ALV-prosentit porrastaa liikevaihdon mukaan?

Jaakonsaari vastasi markkinaehtoisia työpaikkoja syntyneen viimeisen kahden vuoden aikana ennennäkemätöntä vauhtia. Vaikeasti työllistettäviä ihmisiä tulee aina olemaan, tulevaisuudessa esimerkiksi maahanmuuttajat, ikääntyneet tai vammaiset. Siksi kolmas sektori on tarpeen ja sitä tuetaan esimerkiksi yhdistelmätuen ja EU:n rakennerahastojen avulla. Meillä tarvitaan työllistävä verouudistus mutta ei niin, että kysytään, mitä veroja tulee laskea, vaan on katsottava, mistä se raha otetaan, jotta uudistus voidaan toteuttaa. Lindblom totesi Turun Seudun Työttömien työllistävän Jaakonsaaren mainitsemilla tuilla 100 henkilöä ensi vuonna.

Prihti näki ahkeruuden puuttuneen keskustelusta. Hänen mukaansa se on taito, joka pitäisi osata ja hallita; muuta voi koulutuksella parantaa.

Kaartinen päätti paneelin muistuttamalla perheen olevan vanhastaan latautumispaikka, jotta työssä jaksaisi. Elinkeinorakenteen muutos on kuitenkin koetellut perheitä, joiden ahdistuksensietokyky alkaa olla tiukoilla. Myös perhe-elämässä on perustettava tietoiselle rakentamiselle.

KOULUTUS JA TYÖ

Opetusministeri Olli-Pekka Heinonen kysyi alustuksessaan, miten nykypäivän koulutuseväillä pärjätään ensi vuosituhannella. Minkä kaltaisia valmiuksia tulisi antaa tämän syksyn kouluunmenijöille, jotka ovat työelämässä vielä 2050-luvulla? Keskusteluissa lähdetään helposti luomaan uutta uljasta ihmistä, jonka koulun tulisi tuottaa. Paljon esityksiä on tullut siitä mitä pitäisi opettaa; huomattavasti vähemmän taas siitä mitä voitaisiin jättää pois.

Koulutuksella on Heinosen mukaan vahva itseisarvo: sivistys ja henkinen kasvu. Toisaalta sillä on myös välinearvoa, koska se tuottaa osaamista ammattitaitoon ja toimeentulon hankkimiseen. Tällä vuosikymmenellä on huomio jopa teollisuuden kannanotoissa siirtynyt välinearvosta oppimaan oppimisen, luovuuden ja kommunikaatiotaitojen suuntaan, siis lähemmäksi koulutuksen itseisarvoa.

Suomalainen koulutusstrategia on sinänsä poikkeava. Meillä itseisarvo on tarjota mahdollisimman hyvä perus- ja ammattikoulutus koko ikäluokalle. Tämä vaikeuttaa kansainvälistä koulutustulosten vertailua, sillä on toki eroa sillä, koulutetaanko 10% ikäluokasta huippuun vai 100% ikäluokasta mahdollisimman pitkälle.

Heinonen näki tulevaisuuden koulutuseväiden koostuvan siitä mitä, miten, kuka ja ketä opetetaan. Mitä tämä paljon puhuttu muutos tuo tullessaan?

Mitä sisältyy tulevaisuudessa yleissivistykseen? Lukeminen, kirjoittaminen ja laskeminen säilyvät, mutta muuten sisältö elää ja muuttuu. Vanhemmat kysyvät usein miksei koulussa opeteta niitä asioita, joita heille opetettiin. Heinosen mielestä yksittäisen tietoineksen suhteellinen merkitys tulee vähenemään ja oppimisen valmiuksien kehittämisen merkitys kasvamaan. Nuorisoiässä ei enää pystytä antamaan kaikkea sitä tietoa, mitä ihminen elämässään tarvitsee.

Miten kykenemme elämään informaatiotulvassa? Koulun tulisi antaa yleinen ihmis- ja maailmankuvasta koostuva käsitekehikko, johon yksittäisiä tietoja voi kiinnittää. Erityisesti suomalainen haaste on opettaa valmiuksia toimia yhdessä. Heinonen käytti seuraavaa kuvausta tulevaisuuden työskentelytavasta: kapellimestarin johtaman sinfoniaorkesterin sijaan, jossa kokonaisuus on nuoteissa ennalta määrätty, tullaan toimimaan jazz-bändin tavoin, jolloin vahvojen ammattilaisten ryhmä lähtee improvisoimaan yhteisen teeman pohjalta. Raamit ja säännöt ovat olemassa, mutta ideana on nimenomaan luoda uutta. Myös se, miten opetetaan muuttuu. Tiedon 'kaatamisen' sijasta oppilaan oma aktiivinen rooli korostuu jättäen tilaa persoonallisuuksille. Työnteon ja oppimisen roolit integroituvat ja oppiminen työelämässä lisääntyy.

Kuka jatkossa opettaa? Opettajille tulee uusi rooli, mutta tietokoneet eivät heitä korvaa. Iso kysymys on, kuka vastaa oppimisesta työelämässä. Kokemuksen ja hiljaisen tiedon siirtäminen nuorille on haaste yrityskulttuureille. Ketä opetetaan? Tulevaisuuden ratkaisevia kysymyksiä on, kykenemmekö luomaan innovaatiojärjestelmän, jossa työvoiman kysyntä ja tarjonta kohtaavat.

Heinosen mukaan alueellinen kilpailu työpaikoista kiihtyy; työpaikat syntyvät sinne, missä on tarvittavalla osaamisella varustettuja ihmisiä. Suomessa on vahvaa osaamista ja innovaatiojärjestelmä on monin paikoin hyvällä tolalla. Haasteita ovat uudelleenkoultus, osaamisen tuotteistaminen ja yrittäjyys, jota nykyisin pyritään jo peruskouluissa juurruttamaan.

Kommenttipuheenvuorossa **ylIASIAMIES Aatto Prihti** Sitrasta tarkasteli yritysten osaamistarpeita 2000-luvulla. Suurin muutos hänen mukaansa siirryttäessä teollisuusyhteiskunnasta tietoyhteiskuntaan on avaintuotannontekijän vaihtuminen rahasta ja pääomasta osaamiseen. Rahaa on maailmassa runsaasti ja houkuttelevaa osaamista vähän; siksi alueellinen kehittäminenkin ei onnistu rahaa, vaan osaamista lisäämällä. Haittapuolena on se, että vain kasvaviin kohteisiin uskotaan, mikä johtaa helposti keskittymiseen.

Uusi teknologia levittäytyy kaikkialle, tiedonvälitys on globaalia, samoin suurten yritysten markkinointi ja rahan liikkuminen sekä turismi. Internetin kautta yksityisenkin ihmisen kaupankäynti on kansainvälistymässä. Myös pahuus on globalisoitunut: huumeet, aseet, rikollisuus, rahanpesu ja korruptio ovat levinneet kaikkialle maailmaan. Kansallisen yksimielisyyden kautta Suomella on mahdollisuudet nopeaan globalisaatioon sopeutumiseen ja vaurastumiseen. Keskeinen haaste ja osaamistarve on hyvien mahdollisuuksien hyödyntäminen ja uhkien torjunta kansainvälisen yhteistyön avulla.

Yritysten menestyminen ratkaisee koko yhteiskunnan menestymisen. Rahojen johtamisen lisäksi korostuvat ihmisten johtaminen, kulttuurintuntemus ja asiakkaiden tarpeiden kuunteleminen. Menestyvä yritys oivaltaa asiakkaiden tarpeet nopeasti ja kehittää niihin ratkaisuja. Tähän kehitystyöhön tarvitaan yhä enemmän yhteistyötä toisten yritysten, tutkimuslaitosten tai korkeakoulujen kanssa. Suomalaisten ongelma on Prihtin mukaan usein markkinointi; myös tässä uudenlainen liittoutuminen toisten yritysten kanssa ja kansainvälisten yhteistyökumppanien löytäminen auttavat asian ratkaisemisessa. Logistiikka ja asiakkaiden palvelu paikanpäällä ovat monen pienen yrityksen kompastuskivi.

Käden taito, kulttuuri, palvelut ja maatalous ovat rahoituksellisesti tällä hetkellä heikoilla. Näillä aloilla esimerkiksi elektroninen kaupankäynti saattaisi laajentaa mahdollisuuksia huomattavasti. Samalla tuotekehityksen ongelmat olisi ratkaistava ja design-osaaminen kytkettävä yritysten käyttöön. Kokemaenjoki olisi Prihtin mukaan erinomainen pilottialue yhdistää alueella oleva runsas perinteinen käsityöosaaminen, korkeakoulut ja yritykset.

Venäjän talouden romahdus jouduttaa pidemmällä aikavälillä Venäjän raaka-ainevarojen myyntiä lännen markkinoille. Suomi on 'paalupaikalla' Venäjän ja markkinoiden välissä. Tarvitsemme uudenlaista palveluosaamista, jotta voisimme järjestää ihmisten ja raaka-aineiden kuljetukset, muonitukset jne.

Nykyään tietotekniikkaa voidaan hyödyntää niin ihmisen arjessa kuin elinkeinoelämässäkin. Suomen on hyödynnettävä osaamistaan uuteen liiketoimintaan. Lopuksi Prihti kertoi esimerkin Ylä-Kampalan kylän internet-projektista. Ylä-Kampalassa oli huomattu, että vaikka sähköisessä asiointissa sosiaalinen kontakti poistuu, sitä voi korvata tietotekniikan yhdessä opettelu.

Paneelin teemasta avasi Virtanen toteamalla laaja-alaisen koulutuksen olevan valtti kautta linjan. Vastauksena aiempaan keskusteluun hän totesi yliopistojen viime vuosina ottaneen vastuuta työllistymisestä, mistä merkinä ovat osaamis- ja teknologiakeskukset. Yliopistojen on vaikea yhdistää välitöntä vaikuttavuutta tutkimukseen ja koulutukseen, joka olisi pätevää vielä vuonna 2030. Kulttuuriteollisuuteen on Suomessa Virtasen mielestä suhtauduttu turhan korkeakulttuurisesti. Koulutuskenttä muuttuu nopeasti, mutta Virtanen suhtautuu silti skeptisesti ajatukseen useasta ammatista elämän aikana. Sen sijaan tiimityö ja luovuus tulevat varmasti korostumaan.

Tiuri uskoi että kulttuuripuolella on jotain vikaa, koska ihmisiä siellä on yhtä paljon kuin insinöörejä, mutta tulot ovat aivan toista. Matemaattis-luonnontieteellinen yleissivistys on hänen mielestään meillä heikkoa, eikä alalla enää saada koulutettua työvoimaa. Erityisesti tytöt eivät lähde opiskelemaan tekniikkaa. Reaalikoe lukiossa pitäisi Tiurin mielestä jakaa puoliksi humanististen ja reaaliaineiden kesken. Olisiko kielissä varaa karsia?

Eriksson puhui integroinnin puolesta: 1600-luvun parturi oli myöskin kirurgi ja välskäri. Hän esitti kysymyksen, jääkö opettajien koulutuksessa sisältö liikaa opettamaan opettamisen jalkoihin.

Keskustelussa esitettiin kommentti, jossa todettiin yhteiskunnan vahvoja kilpailutekijöitä listattaessa suomalaisten sijoittuneen peräpäähän mm. erilaisuuden sietämisessä ja ihmissuhdetaidoissa. Myös yritykset ovat kaivanneet työntekijöiltä kulttuuri- ja kielitaitoja. Tähän on yhteiskunta vastannut satsaamalla tietotekniikan koulutukseen. Tuntuu, että Suomessa on yhden asian kulttuuri, useampia asioita ei voida ajaa rinnan. Kysyttiin myös, millaiset kasvatusutopiat meillä vallitsevat; onko opettajat jätetty kasvattamaan liian yksin? Kulttuurialan todettiin jo ryhtyneen verkottumaan yli sektorirajojen, mistä seurauksena ovat uudet kulttuurituotteet. Ongelmana on työnarkomania, sillä luovuus vaatii joutenoloa. Vielä nousi esiin kysymys, häviääkö luokaton lukio.

Heinonen vastasi luokattoman lukion säilyvän ja sitä kehitettävän. Myös hän kommentoi tyttöjen ja poikien eroavaisuuksia, jotka tulevat näkyviin jo itsearviointissa: pojat luulevat osaavansa enemmän kuin osaavat, tytöt taas eivät usko omaan osaamiseensa. Opettajia ei Heinosen mukaan ole jätetty yksin, vaan koulu on avautunut yhteiskuntaan enemmän.

Keskustelussa Prihtin esittämää pilottia Kokemäenjoelle pidettiin hyvänä haasteena kaikille alueen kunnille. Satakunnassa kädentaito, palvelut ja matkailu ovat alueita, joille pitäisi saada lisää voimaa. Todettiin, että ihmiset lopulta tekevät asiat: esimerkiksi nämä panelistit saivat tavata useammin. Sekä koulutukseen että ihmisten tapaamisiin pitäisi saada jatkuvuutta. Muistutettiin, että myös koulutusputkeen on välillä saatava palautumistaukoja.

Kaartinen päätti paneelipuheenvuorot toteamalla persoonallisuuden olevan matematiikka- tai kieliosaamisesta huolimatta sen ensimmäisen viestin, jonka toisille itsestämme annamme.

Foorumin sulki maaherra Heikki Koski. Hänen näkemyksensä mukaan hyvinvointikehityksen vankan perusta on tieto ja osaaminen, jolle kasvava talous perustuu. Tutkimus- ja kehitystoiminnan tukeminen valtion taholta on hyvä päätös. Opetuksen laatu ja ajankohtaisuus, tiedon ja osaamisen hyödyntäminen sekä verkostoyhteistyö joka tasolla ovat tärkeitä haasteita. Pystytäänkö näillä eväillä pitämään koko maa asuttuna?

Hyvinvointivaltion kehityksessä paljon lähtee liikkeelle kansalaisen perusoikeuksista. Niiden toteutuksessa on oltava riittävä yhdenmukaisuus, mistä vastuu on kunnilla ja valtiolla. Hallintojärjestelmän uudistamisen lähtökohdaksi on otettava subsidiariteetti, eli milloin viranomainen tekee ratkaisun, on sen tapahduttava mahdollisimman lähellä itse toimintoa. Lähtökohtana on pitää huolta heikoimmista.

Hyvän tulevaisuuden perustana Koski näki henkisen hyvinvoinnin, kulttuurisen monipuolisuuden ja turmeltumattoman ympäristön.

Tilausosoite:
Valtioneuvoston kanslia
Snellmaninkatu 1
00170 Helsinki

Lisätietoja: Projektipäällikkö Paavo Löppönen, puh. (09) 160 2145

ISBN: 951-53-1925-0
ISSN: 0782-6028

TUMMAVUOREN KIRJAPAINO OY
VANTAA 1999